EDUCAȚIE ȘI CULTURĂ

Nr. 18/19/20/21

Martie/Iunie/Septembrie/Decembrie 2022

SIMPOZION NAȚIONAL „ISTORIA CA LECTURĂ A TRECUTULUI: METODE ȘI CUNOAȘTERE”

24 martie 2022

ISSN-L=1224-9319

Educație și cultură

COORDONATOR:

prof. FODOR Alexandru-Iosif

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

PUIAC Elena Cornelia

KOOS Ibolya

dr. IONESCU Felicia-Stela

SUCIU Anca

BÎRLEANU Bianca-Maria

TOTH Domokos

PUCAEVICI Livia

Conținutul științific și originalitatea lucrărilor aparțin, în exclusivitate, autorilor!

CUPRINS

1	Cuprins	.....	2
2	Cuvânt înainte la Simpozionul Național „Istoria ca lectură a trecutului: Metode și cunoaștere”, FODOR ALEXANDRU-IOSIF	.....	4
3	Statutul breslei bărbierilor din Târgu Mureș din anul 1628, BÁLINT ILDIKÓ	.....	6
4	A református „Schola Particula”, BENEDEK ZSOLT	.....	12
5	Profesori mureșeni cooperanți în Africa, anii '70-'80, BERAR ANTONIU-IOAN, BERAR MARCELA	.....	16
6	Biserica unitariană din Târnăveni, BÉRES ILONA MARIA	.....	21
7	Reorganizarea învăţământului cu profil agricol, sarcină trasată revizorului şcolar, Ieronim Puia (1933), BOGOŞEL CONSTANTIN	.....	26
8	Personalități politice implicate în „Revoluția de la Ploiești”: Eugeniu Carada (1836-1910), BRATU SIMONA	.....	29
9	Predarea istoriei în ciclul primar - metode și procedee, BRICHIUS DANIELA	.....	34
10	Învățământul românesc din Transilvania. Imaginea învățătorului ardelean în presa transilvăneană din perioada interbelică, CÂMPEAN DENISA-MĂDĂLINA	.....	37
11	Începuturile învățământului românesc în Lunca Bradului, CLINCEAG DANIELA	.....	42
12	Poezie și politică în anii '60, DĂLĂLĂU IOANA-ALEXANDRA	.....	47
13	Actul de la 23 august 1944 în cinematografia comunistă (perioada 1965-1989), DĂLĂLĂU TITI-VASILE	.....	52
14	Perspective etnodemografice în Transilvania (1850-1880), DRAGOMIR CRISTIAN-EMIL	.....	57
15	”Un popor care nu îşi cunoaşte istoria este ca un copil care nu îşi cunoaşte părinţii!” - Nicolae Iorga, DRĂGAN LAURA - MARIA	.....	60
16	Lectura ca sursă de cunoaștere a soldaților și a ofițerilor români din armata austro-ungară, DUMBRĂVEAN OLIMPIU-BOGDAN	.....	63
17	Civilizația franceză, liant al progresului României, DUŢU MIHAELA	.....	67
18	Dezvoltarea învăţământului românesc în Basarabia în perioada interbelică (1918 - 1940), GUȚU ANDREI	.....	71
19	Sărbători naționale în școală -Nemzeti ünnepek az iskolában, HAJDU EDIT	.....	74

20 Lumea arhaică - un model absolut în opera lui Mihai Sadoveanu, IANCU IULIANA 77
21 Az 1848-49-es szabadságharcosok emlékezete a Szatmár megyei Kolcs községben_Memoria revoluționarilor pașoptiști ai comunei Culciu din județul Satu Mare, MAN GABRIELLA 80
22 Pe urmele lui Aurel Cosma (1867-1931), MATEI DRAGOȘ 85
23 Considerații istoriografice și educative despre Mihail Gorbaciov, MOLDOVAN PAUL OVIDIU 90
24 Ipostaze ale vieţii private la începutul secolului al XX-lea: familia transilvăneană între modernizare şi primul război mondial., MORAR IOANA - ALEXANDRA 96
25 Biblioteci sătești din provincia bănățeană. Sec.XIX-XX., MUNTEAN ADINA 101
26 Teatrul ”Mihai Eminescu” din Oravița - capodoperă a barocului târziu, MURĂȘAN-GIVADĂ MARIA 107
27 Politica demografică a regimului Ceaușescu, PAȘCA SIMION-MIHAI 111
28 Pinacoteca „Marius Bunescu” a Liceului „Ioniță Asan”, PĂTRU JEANA 114
29 Discursul antisemit în presa interbelică din Sighișoara, SÂRBU ION EUGEN 119
30 Egy székelyföldi mezőváros oktatási intézményhálózatának alakulása a koraújkortól a XX. század közepéig, SIPOS ISTVÁN 124
31 Educația - cheia reușitei, TUDOR ANDREEA SILVIA 129
32 Misiunea școlii românești în era globalizării, VACULEA IRINA 131
33 Studiu asupra metodelor de investigare a biografiei lui D. A. Sturdza, VESA ANA 135

SIMPOZION NAȚIONAL

„ISTORIA CA LECTURĂ A TRECUTULUI:METODE ȘI CUNOAȘTERE”

Târgu Mureș, 24 martie 2022

prof. FODOR Alexandru-Iosif, director al Casei Corpului Didactic Mureș, județul Mureș

Stimați invitați, dragi colegi, bine ați venit la acest simpozion național, o ediție specială, organizată de către Casa Corpului Didactic Mureș și Inspectoratul Școlar Județean Mureș în mediul on-line.

Pentru început, dați-mi voie să-i salut cu mult respect pe invitații noștri de azi și să le mulțumesc pentru că sunt alături de noi în această zi specială pentru fiecare dintre noi, din punct de vedere profesional.

Activitatea de azi revelează perfect misiunea casei corpului didactic, instituţie care are rolul de a promova inovația și reforma în educație, de a asigura cadrul pentru dezvoltarea personală și profesională a personalului din învățământul preuniversitar, în corelație cu standardele profesionale pentru profesiunea didactică, standardele de calitate și competențele profesionale, precum și în conformitate cu politicile și strategiile naționale în domeniul educației. Având în vedere această idee, casa corpului didactic şi-a propus ca obiectiv principal dezvoltarea profesională permanentă a personalului din învățământul preuniversitar prin programe de formare continuă, activități cu caracter științific, metodic și cultural, în conformitate cu prevederile art. 244 alin. (1) si (4) din Legea învățământului, Legea nr. 1/2011.

Așadar, printre activitățile organizate de Casa Corpului Didactic Mureș se numără: expuneri, dezbateri, simpozioane, lecții demonstrative, cursuri speciale, mese rotunde, schimburi de experiențe, consultații, întâlniri, ședințe de lucru, sesiuni de comunicări, demonstrații, și avem chiar în derulare programe naționale și europene, cu diverse forme de finanţare, cum ar fi: POSDRU, Erasmus, POCU şi altele.

Practic, în pofida faptului că trăim vremuri tulburi, care ne afectează viața de zi cu zi de mai bine de doi ani, colectivul nostru nu a renunțat la nicio activitate specifică instituției, mai mult, ne-am străduit să ne diversificăm preocupările, dovadă fiind și întâlnirea de azi, cu o tematică aparte, și anume: „**Istoria ca lectură a trecutului: metode și cunoaștere**”.

Simpozionul național de azi, este un eveniment pe care îl considerăm de anvergură, chiar dacă este organizat în mediul on-line. Este o situație specială, care a necesitat o organizare aparte, însă evenimentele din ultimii doi ani ne-au învățat să facem față necunoscutului și să găsim soluții pentru problemele cu care ne confruntăm. Sperăm să reușim să avem o activitate fructuoasă și să ne ridicăm din fața monitoarelor mai bogați în cunoștințe, atât teoretice, cât și practice.

Dragi şi respectaţi participanţi,

Într-una din lucrările sale, scriitorul brazilian, Paulo Coelho remarcă faptul că „Oricine are un potenţial creativ şi, din momentul în care îţi exprimi acest potenţial creativ, ai şansa să schimbi lumea.” Personal, consider că, și noi, cadrele didactice, prin munca noastră, prin rolul pe care ni-l asumăm în societate, putem schimba lumea, sau măcar putem să contribuim la acest proces de schimbare, atât de necesar. În baza acestei viziuni, am formulat și principalele obiective ale simpozionului nostru, care ar fi:

- Promovarea demersului didactic creativ, inovativ ca expresie a activității de formare continuă și a dezvoltării profesionale;
- Promovarea rezultatelor cercetărilor științifice din domeniul istoriei și a exemplelor de bune practici.

Așa cum am precizat și în anunțul de lansare a simpozionului, acesta se adresează cadrelor didactice, mai ales din învățământul preuniversitar, însă și din cel universitar.

În urma lansării anunțului, au fost înscrise la simpozion un număr de 32 de lucrări, care au fost grupate pe 4 teme :

- Ideologii și regimuri politice
- Viața cotidiană în epoca modernă și/sau contemporană
- Cultura, arta și învățământul
- Învățământul și cultura în diferite perioade istorice (în limba maghiară)

Susținerea lucrărilor va avea loc după deschiderea conferinței, respectiv a lucrărilor în plen. Vă rugăm, să rămâneți alături de noi, sunt sigur că vom avea parte de multe informații valoroase.

Aș dori să menționez faptul că, toate lucrările înscrise la simpozion vor fi publicate în revista on-line a CCD Mureș, publicație cu apariție trimestrială înregistrată cu ISSN.

Vreau acum, în mod special, să mulțumesc invitaților și colegilor din mediul academic, din mediul universitar și, nu în ultimul rând, din mediul preuniversitar, pentru că au răspuns afirmativ la invitația noastră și sunt prezenți alături de noi la acest simpozion și conferă, prin prezența lor, o plusvaloare întregii activități.

Totodată, vă lansez încă o dată invitația să participați în luna mai și la conferința națională tradițională pe care CCD Mureș organizează anual, aflându-ne acum la ediția a X-a.

În fine, vă urez stimați colegi, atât în numele meu, cât și al colegilor de la Inspectoratul școlar județean Mureș, respectiv de la Casa Corpului Didactic Mureș, prosperitate și succes în viață și pe plan profesional. Aș vrea în același timp să le mulțumesc pentru activitatea și efortul depus în organizarea acestui eveniment, precum și în editarea revistei.

MAROSVÁSÁRHELYI BORBÉLYCÉH STATÚTUMA 1628-BÓL

prof. BÁLINT Ildikó, Liceul Teoretic „Zajzoni Rab István” Săcele, județul Brașov

Rezumat în limba română

Breasla bărbierilor care în general pe lângă bărbierit se mai ocupă și cu tratamentul diferitelor boli, în Târgu Mureș primește un statut nou pe data de 16 aprilie 1628 de la sfatul orașului pentru că cel vechi s-a distrus în cursul evenimentelor regretabile din anii anteriori.

Bărbierii primesc regulamentul care este compus din mai multe aliniate în care sunt reglementate viața și activitatea starostilor breslei (în număr de două), meșterilor, calfelor și ucenicilor.

Aliniatele reglementează comportamentul meșterilor față de ceilalți (ex. pune obligativitatea sfatului meșterilor în cazul vindecării bolnavilor care prezintă complicații în cursul însănătoșirii), condițiile de primire în breaslă a calfelor respectiv a ucenicilor (ex. prezentarea scrisorilor care adveresc originea și trecutul lor decent, la început trebuiau să parcurgă o etapă de două săptămâni de probă, timp în care au putut afla dacă le place meșteșugul și dacă pot să lucreze împreună cu meșterul). Cel mai detaliat aliniat însă este cel al prezentării lucrării de meșter unde pe lângă enumerarea probelor găsim multe amănunte în legătură cu meniul celor trei ospățuri pe care trebuie să le țină viitorul meșter.

Statutul mai cuprinde diferite sancțiuni – adesea majorate în vin, în cazul nerespectării regulilor precum și faptele care atrag după sine excluderea membrilor din breaslă.

În ansamblu la începutul secolului al 17-lea avem un statut complex al bărbierilor care are menirea să mențină ordinea în cadrul breslei iar indirect în viața orășenească în epoca modernă timpurie.

Marosvásárhely, vagy ahogyan sokáig nevezték, Székelyvásárhely a 17. századig oppidumként volt számontartva, azonban minvégig a kiváltságos mezővárosok közé kell sorolni. A középkorban mint székely mezőváros a székely jog alá tartozott, Marosszéknek volt alárendelve igazgatás, szolgáltatások, adó és törvénykezés szintjén, viszont a város ennek ellenére megtarthatta a vásárokból származó jövedelmét.[1] Három országos vásártartásra kapott engedélyt Mátyás

[1] Pál-Antal Sándor: A Székelyföld és városai, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003. 11-12.

királytól 1482-ben: úrnapján, Szent Márton-napján és virágvasárnap előtti csütörtökön.[2] Később, a kora újkorban az erdélyi fejedelmek egyre több kiváltságot adományoztak a városnak, vagy erősítettek meg korábbi privilégiumokat: a kézművesek mentesítve lettek a kötelező munka terhe alól, a peres és az örökösödési ügyeit a város önmaga intézhette (fellebbezéskor az uralkodó elé járulhattak), adómentességben részesültek.[3]

Bethlen Gábor uralkodása alatt nyerte el Székelyvásárhely 1616. április 29-én a szabad királyi város rangot, s egyben a Marosvásárhely elnevezést is. Ezzel a város elnyerte azon jogát, hogy várfallal vehette körbe magát.[4] A falak felépítése a céhek feladatkörébe tartozott, melyekből ebben a korban már 19-21 is lehetett, olyanok mint: mészárosok, tímárok, nyereggyártók, pajzskészítők, vargák, szűcsök, kerekesek, fazekasok; illetve később, a 17. század elején létrejöttek még a késesek, ötvösök, borbélyok, kovácsok, lakatgyártók céhei.[5] A céhes élet Marosvásárhelyen a 16. század végén és a 17. század elején vesz tehát egy nagyobb lendületet, így már a kezdetektől fogva érdekvédelmi testületekként jöttek létre. Ezért hiányzik a korábbi, egyházi jellegű, oltárfenntartó funkciója, és a céheket itt újkori képződményeknek tekintjük, melyek létrejöttében a polgárság mellett egy kimagasló szerepet tulajdoníthatunk a városi vezetőségnek, név szerint Borsos Tamásnak, aki felszólította a város lakósságát a céhalapításra – ez több alapító oklevél szövegében is tetten érhető.[6]

A marosvásárhelyi borbélycéh 1628. április 16-án kapott statútumot Nagy Szőcs István esküdt bírótól és a város elöljáróitól, mely valójában egy régebbinek a megújítása (1591. február 1-i keltezéssel).[7] A régebbi statútum „*az elmúlt sok disturbiumokban és veszedelmes időkben forogván*”[8] megsemmisült, ezért ezt a régebbi oklevelet kiegészített formájában kérték újboli kiadásra és megerősítésre Bethlen Gábor fejedelem által.

Az oklevél a *narratio*val indít, mely a szabályzat kibocsátásának körülményeiről értesíti az olvasót, s melyben a borbélycéh elismerését azzal a fontos körülménnyel indokolja, hogy a gyógyításban a tudatlanság a halál beálltának az egyik legfőbb okozója: „*Mivel hogy pedig minden féle mesterség és tudomány Istentől vagyon, főképpen pedig az borbélyság felette nagy dologban jár*

[2] Bónis Johanna: A marosvásárhelyi céhekről, in: Pál-Antal Sándor – Szabó Miklós: Maros megyei magyarság történetéből, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1997. 58.
[3] PÁL-ANTAL, 2003. 11-12, BÓNIS, 1997. 59.
[4] PÁL-ANTAL, 2003. 12, 44.
[5] PÁL-ANTAL, 2003. 43, 63, BÓNIS, 1997. 58-59.
[6] BÓNIS, 1997. 58-59.
[7] Adattár, Orvostörténeti levelek II. rész, in: Palla Ákos (szerk.): Az Országos Orvostörténeti Könyvtár közleményei 35. Budapest, 1965., 70, Pál-Antal Sándor, Sebestyén Mihály (szerk.): Maros-Torda megyei olvasókönyv http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf13464.pdf
[8] Adattár, 1965., 70.

és gyakorta sok tudatlan borbély mesterek miá sokaknak halálok is történik."[9] Így a statútum feljogosítja a borbélycéh tagjait, hogy egyedül ők illetékesek a betegségek gyógyításában, ezt csak a céhtagok művelhetik. Ugyanakkor mindazoknak, akik kívülállók, kontárok vagy a hadseregben szolgáló borbélyok, az eszközeit elkobozzák és széttörik, hogyha mindezek után még gyógyítani próbálnak a városon belül.

Az oklevél második része tartalmazza azokat a jogokat, melyek megilletik a borbélycéh tagjait. A jogok mellett kötelezettségeket is kellett vállaljon a borbélycéh tagja, ezek szintén a pontok között találhatóak, melyeket ha nem tartottak be, akkor az oklevél értelmében különböző büntetéseket róttak ki rájuk.

A borbélycéh megválogathatta tagjait, az elsődleges felvételi kritériumok között szerepelt a feddhetetlen, erkölcsös élet, a jámbor és istenfélő magatartás. A leendő legények és mesterek esetében a céh bemutatásra kérte a kérelmező inaslevelét, mely bizonyította, hogy inaséveit tisztességesen letöltötte. A felvételt igénylő mester pedig ezután be kellett mutassa a mesterremeket, melyről később még szó esik. A céhnek lehetett két céhmestere is, több borbély mestere, dékánja (a legfiatalabb mester viselte ezt a tisztséget, míg be nem fogadtak egy újabb mestert),[10] legényei és inasai. Ezen kívül a céhnek volt saját pecsétje, mellyel hivatalos iratokat hitelesített, mint amilyen az inasfelszabadító levél volt. Kellett legyen saját céhládájuk is, amibe a különböző díjakat, vagy pénzbeli büntetések összegeit gyűjtötték – ennek a megléte azért is valószínű, mert bár ez nincs megemlítve, a legények ládája viszont igen abban az artikulusban, melyben a taksák gyűjtéséről rendelkezik az oklevél.

A céhlevél nemcsak a tagfelvétel révén válogathatta meg tagjait, hanem ki is utasíthatta azokat a személyeket, akik valamilyen súlyos vétségben találtattak, mint amilyen a hamis eskütétel, lopás, paráznaság vagy gyilkosság.

A céhtagok különböző kötelezettségeknek kellett eleget tegyenek, feladatokat kellett ellássanak, melyek el nem végzése, megtagadása, vagy egyéb hibák, vétségek elkövetése, büntetéssel jártak.

A mester együtt dolgozott az inasaival és legényeivel. Az inasokért kezességet kellett vállaljon, így az ő érdeke is volt, hogy jól bánjon inasával, mert ellenkező esetben, ha az megszökött, ő kellett kifizesse a szegődési díj hátralékát. A mester kellett biztosítsa az inas számára

[9] Uo. 71.
[10] Ezen oklevélbe nincsenek név szerint felsorolva, azonban egy 1657-es összeírásból tudni lehet, hogy ebben az évben Marosvásárhelyt 15 borbély működött. BÓNIS, 1997. 64-65.

a munkaeszközöket (pl. a különböző késeket) és ruháztatnia kellett azt, majd végül, mestertársaival együtt pecsétes tanuló levelet kellett kiállítson inasa számára.

Súlyos beteg kezelése esetében a mester ki kellett kérje mester társainak a véleményét, segítségüket kellett kérje. Akkor, ha a testület elégségesnek ítélte az általa javasolt kezelést, folytatta munkáját, ha pedig a céh úgy látta jónak, és a beteg is beleegyezett, akkor melléje rendeltek egy másik mestert is, hogy közösen gyógyítsák a bajba jutottat. Ez utóbbi esetben a fizettségről közösen kellett kiegyezzenek. Egyébként senki nem kezelhette a más páciensét (csak ha a beteg nyíltan közölte a kezelő borbélyával ezt), s még kevésbé volt elfogadott, hogy elcsalogassák mestertársuktól a beteget, vagy más esetben a szolgákat.

Meterré valaki csak akkor válhatott, hogyha letette mestervizsgáját. Ezen kötelezettség szokatlanul hosszasan van tárgyalva, s több bekezdést is felölel. Tartalmazza az erkölcsösség és az inasévek kitöltésének az igazolásán felül a kezesek bemutatásának kötelezettségét, a belépési díjakat:10 font viaszt, 10 forintot s a két céhmesternek 1-1 hüvelyes kést. Ezeket a díjakat nem kellett kifizessék azok, akik a céhen belüli borbélyok fiai voltak, vagy akik egy borbélymester leányát vették el feleségül – ők ugyanis ún. félmesterséget élveztek. Továbbá tartalmazza a statútum a műremekek név szerinti felsorolását – ami főzetek elkészítéséből állt: *„1-mo az nagy érlelő, 2-do fekete diacorium, 3-io szürke diacorium, 4. szederjes diacorum, azután zöld tzitriomot, sárga irat, nehéz irat és az erős veres irat főzze meg.”*[11] Az esemény egy többnapos lakoma keretén belül zajlott, ami akkor vette kezdetét, amikor a legény kérelmezte, hogy bemutathassa a műremekét (ezt könyörgésnek nevezték). Ekkor két tál étellel, egy pecsenyével és egy vacsorával kellett megvendégelje a céhtagokat, illetve hozzá *„borral, a’ mennyivel az mestereknek kedveket találja és meg engesztelheti.”*[12] A főzetek elkészítése és bemutatása közben folytatódott a lakoma, a mesterremek bemutatása után következett a köszöntő pohár, az 5 fogásos étkezés (sóban és ecetben főtt hal, tyúkhúsleves, lúdhúsleves, tyúk rizskásával, pecsenye, lepény, gyümölcs, bor - elegendő) és egy 2 tál ételből álló vacsora. Az eseménysorozatot egy harmadik traktálás zárta, melynek az időpontját a mesterek határozták meg, s amely hasonló volt a második lakomához.

A Marosvásárhelyre érkezett borbélylegény az atyamesternél kellett először jelentkezzen, mert ő keresett neki mestert, ahol dolgozzon (előbb a céhmesternek kellett felajánlani a legényt, ha neki nem volt szüksége rá, akkor az öreg mestereknek mutatták be, s legvégül, ha még mindig szabad volt, akkor a többi mesternek). Ezután be kellett mutassa az inaslevelét, s kezdetét vette egy kéthetes próbaidő, mely alatt kiderült, hogy együtt tud-e dolgozni mesterével. Ha ennek semmilyen akadálya nem volt a továbbiakban, akkor tudomásul kellett vegye a legények szabályzatát, ki kellett

[11] Adattár, 1965. 72.
[12] Uo.

fizesse a 16 dénáros szegődési díjat, részt kellett vegyen a kéthetente tartott céhgyűléseken, s ezen alkalmakkor a legénye ládájába kellett helyezzen 1-1 dénárt, illetve köteles volt részt venni a céhtagok temetésén. Hűségesen kellett szolgálja a mesterét és nem hagyhatta el egy negyed évig és egy napig.

Az az ifjú, aki borbélyinasnak szeretett volna szegődni, szintén be kellett bizonyítsa tisztességes származását és istenfélő mivoltát tanúsító levelek által. Aztán, ahová beszegődött, ott a mesterrel két hétig együtt kellett dolgozzon, s ha kijöttek egymással, akkor kezdetét vették a három évig tartó inasesztendők. Ez idő alatt ki kellett fizesse az egy forintos szegődési díjat, s egy szerényebb lakomát is adott (mely állt: két tál ételből, egy pecsenyéből, két veder borból, két font viaszból). Ha mindezeknek eleget tett, akkor 3 év elteltével megadta a társpoharat, ami egy kisebb köszöntő volt a mesterek és a legények részére, s megkapta a lepecsételt inaslevelét – ez 25 dénárjába került –, amivel (tetszés szerint) elmehetett vándorolni.

A felsorolt kötelezettségek bármelyikének az elmulasztása vagy megszegése, esetleg még súlyosabb tett elkövetése, büntetéssel járt. A céh csak kisebb, belső ügyek tekintetében bíráskodhatott, így a lopás, hamis eskütétel, paráznaság vagy gyilkosság ügyében nem állt jogkörükben ítélkezni, csupán annyiban, hogy az ilyen személyeket kizárták a céhből, minden további figyelmeztetés nélkül, s a későbbiekben se fogadták vissza őket.

Pénzbeli büntetést csak egy esetben szab ki a statútum: hogyha a legény idő előtt elhagyta mesterét, vagyis a negyed év letelte előtt, ez esetben 50 dénár volt a büntetése. 1 forintos büntetést abban az esetben róttak ki a legényre, hogyha nagy vásár előtt hagyta el a mesterét, vagyis a karácsonyt, a húsvétot, vagy a pünkösdöt megelőző hétben.

A többi büntetést többnyire borba határozták meg a marosvásárhelyi borbélyok. Az ún. „fő bírságnak” a 12 veder bor számított, amit akkor kellett egy mester kifizessen, hogyha titokban gyógyítani kezdte más betegét, hogyha átcsalta egy másik mester betegét, legényét, vagy inasát, illetve hogyha lebecsülte mestertársa munkáját, vagy rossz hírét terjesztette mestertársának. Enyhébb büntetésben részesítették azt a személyt, aki elkésett, vagy nem jelent meg a céhgyűléseken – ebben az esetben 2 veder bor volt a bírság.

Az is megeshetett, hogy a megbüntetett mesterember sokallta a rá kiszabott büntetést, főleg az olyan esetekben, melyek nincsenek itt meghatározva, de amelyekről úgy rendelkezik a statútum, hogy a mesterek belátására bízza az eljárást. Ilyen helyzetben a borbélymester fellebbezhetett a szabómesterek előtt, s ha továbbra is úgy érezte, hogy igazságtalan a kiszabott büntetés, akkor tovább vihette az ügyét a kilenc kérdőre – ez a városi bíróból és a céhmesterekből tevődött össze.

Összegzésként tehát elmondható, hogy a marosvásárhelyi borbélycéh a 17. század első felében egy pontosan meghatározott szabályrendszer szerint működött, mely eleget tett a kor két nagyobb követelményének: védte a céhtagok érdekeit, és szakszerű ellátást biztosított a betegek számára – természetesen mindezt a kor körülményeihez viszonyítva.

Bibliográfia

- Adattár, Orvostörténeti levelek II. rész, in: Palla Ákos (szerk.): Az Országos Orvostörténeti Könyvtár közleményei 35. Budapest, 1965. 70-74.
- Bónis Johanna: A marosvásárhelyi céhekről, in: Pál-Antal Sándor – Szabó Miklós: Maros megyei magyarság történetéből, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1997.
- Pál-Antal Sándor: A Székelyföld és városai, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.
- Pál-Antal Sándor, Sebestyén Mihály (szerk.): Maros-Torda megyei olvasókönyv .
- http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf13464.pdf .

A REFORMÁTUS „SCHOLA PARTICULA”

prof. BENEDEK Zsolt, Liceul Vocațional Reformat Târgu Mureș, județul Mureș

Rezumat în limba română

Colegiul Reformat din Tîrgu Mureș s-a născut la începutul Reformei religioase. Adunarea stărilor privilegiate de la Cluj la 25 noiembrie 1556 a hotărât predarea a două clădiri pentru înfiinţarea unor şcoli la Cluj şi Tîrgu Mureş. În anul 1557 Adunarea stărilor de la Alba Iulia a urgentat înfiinţarea şcolilor și Regina Izabella era de acord cu cedarea celor două clădiri. Vechea Schola Particula şi-a deschis poarta în anul 1557 într-o clădire aflată în imediata apropiere a bisericii reformate din Cetate. De la înfiinţare până în prezent nivelul instrucţiei a fost determinat de nivelul de cultură şi civilizaţie, de ţinuta morală a corpului profesoral.

Documentele menţionează că primii trei rectori în secolul al XVI-lea au fost absolvenţii universităţii din Wittenberg. Primul dintre ei a fost rectorul Tordai Ádám. Avem mai multe informaţii despre activitatea renumitului rector Laskói Csókás Péter. În anul 1585 a publicat la Wittenberg un studiu în limba latină despre natura sufletului uman şi rolul omului în societate. În 1593 funcţia de rector a fost ocupată de Baranyai Decsi Czimor János, intelectual cu o vastă pregătire ştiinţifică şi pedagogică .

În Schola Particula procesul instructiv s-a desfăşurat la un înalt nivel, un accent deosebit fiind pus pe instrucţia şi educaţia religioasă.

În anii 1601-1602 trupele generalului Basta au distrus în mare parte biserica din Cetate, din această cauză Schola Particula s-a mutat în 1602 în clădirea care se află la locul actualului Liceul Teoretic „Bolyai Farkas” şi Liceul Vocațional Reformat. În timpul războiului de eliberare condus de principele Francisc Rákóczi al II-lea mulţi elevi şi profesori s-au înrolat sub steagul lui Rákóczi.

În 1718 începe o nouă perioadă în istoria şcolii. Sunt primiţi în şcoală elevii colegiului din Sárospatak, alungaţi în urma conflictelor religioase cauzate de răspândirea Reformei religioase si a contrareformei. Din acest an Schola Particula devine şcoală superioară şi se va numi Colegiul Reformat.

„…s ha az ősi Református Kollégium nem adott volna semmi mást Erdélynek s a nagyvilágnak csak a két Bolyait, az einsteini világkép alapjait, a nem-euklideszi geometriát, akkor is tisztelettel kellene előtte fejet hajtanunk." – Dr. Csiha Kálmán, református püspök

465 évvel ezelőtt a reformáció hajnalán születik Marosvásárhelyen a Református Kollégium, a reneszánsz, a humanizmus iskolakoncepciójára építve. Már 1556-ban a Kolozsváron tartott országgyűlésen elhatározzák, hogy Marosvásárhelyen a ferencrendiek elhagyott otthonában iskolát alapítanak, azonban a határozat végrehajtására csak egy évvel később kerül sor, amikor is Izabella királyné átengedi a marosvásárhelyi klastromot. Ugyanebben az évben már jövedelmet is biztosít a királynő az iskola számára, de ez nem fedezi az iskola fenntartását. Annak ellenére, hogy fennállásának első éveiben az intézmény még nem különösen tekintélyes, iskolamesterei már ekkor beírják nevüket a magyar művelődéstörténetbe. Az iskola első három rektora a wittenbergi egyetemen végzett, igen művelt ember. Az első ismert iskolamester Tordai Ádám, az 1569-i váradi hitviták tevékeny résztvevője. Laskói Csókás Péter már sokkal ismertebb személyiség. Valamennyi tantárgyat valószínűleg egymaga tanította, mintegy tíz nyelven beszélt, előadásait nyomtatásban is megjelentette 1581-ben Brassóban, Valentin Wagner segítségével Speculum exilii (Száműzetésnek tükre) címmel. Legjelentősebb alkotása a Calepinusféle tizenegy nyelvű szótár (1585) magyar szókészletének összeállítása. Elsőként szerez polgárjogot a magyar nyelvnek az európai nyelvek között. Laskói Csókás Péterben a partikula szellemiségének egyik megalapozóját kell tekinteni.

1593-ban a partikula rektora Baranyai Decsi Czimor János lesz, akit európai értelemben korának egyik legműveltebb emberének tartottak. Mivel 9 évig áll az iskola élén, ő lesz az első rektor, akinek megfelelő időszak áll a rendelkezésére, hogy műveltségét, tudományos tevékenységét az iskola, a város javára gyümölcsöztesse. Megjegyzendő az iskola élén eltöltött évek számára, hogy ez már egy nagy teljesítménynek számított, hiszen az iskola első 161 évében a rektorok 45%-a csak egy évet, 64%-a legfeljebb 1 – 3 évet bírt ki az iskola élén. Az iskola első 35 igazgatója közül 23 cserélte fel a tanári hivatást a papi státusra, ami arra utal, hogy az utóbbi hivatás nagyobb társadalmi tekintéllyel és jobb javadalmazással járhatott.

A XVI. századi iskola épülete a vártemplom melletti épületben müködött. Mai helyére azután fog kerülni, miután Basta hadai a XVII. század elején feldúlják a várat, aminek következtében az iskola kénytelen átköltözni a szomszédos dombra.

Baranyai Decsi Czimor János halála után (1601) húsz évig csak nagyon keveset lehet tudni az iskola életéről. 1615-ben Bethlen Gábor erdélyi fejedelem évi jövedelmet biztosít az iskolának, sőt végrendeletében külön kitér a marosvásárhelyi partikula tanárainak és diákjainak a jövőjére. 1620-ban az iskola rektori székébe Böjthi Veres Gáspár kerül, aki Bethlen Gábor történetírója volt. Az őt követő három évtizedből ismét kevés adat maradt fenn az iskola életéből. 1650-ben Csulai

György püspök ajándékként egy „anyakönyvet” ad a partikulának. A könyv tartalmazza az iskola első anyakönyvét 1653-tól 1715-ig, a rektorok, osztálytanítók, szeniorok, kontraszkribák nevét, az iskola törvényeit, az osztályok felsorolását, a tanrendeket, az iskolának adományozott, illetve az egy tételben vásárolt könyvek katalógusát 1650-től 1689-ig. Ennek az anyakönyvnek köszönhetően a XVII. századból a partikula 24 rektorát ismerjük, valamennyi képzett, tudós férfi. A legtöbbjük külföldi egyetemeken végeztek, de ebben a korszakban kerül az iskola élére az első olyan rektor, aki tanulmányait a marosvásárhelyi iskolában kezdte, Abafáji P. András (1661) személyében. Az akkori zavaros idők miatt csupán négy hónapon át rektora az iskolának, mivel a török támadás miatt az iskola szétoszlik, és a tanítás nyolc hónapon keresztül szünetel, amikor az új rektornak, az Apázcai tanítványnak, Fogarasi Mátyásnak sikerül ismét elindítania az oktatást. Az ő vezetése határkő a partikula történetében. Mint Apáczai egyik legkedveltebb tanítványa, győzelemre jutattja a marosvásárhelyi iskolában nagy mesterének szellemiségét. Újjászervezi a partikula egész oktatási-nevelési rendszerét. Megvalósítja a marosvásárhelyi skólában a szervezett, osztályonkénti tanítást. Beköszöntő beszédében már megfogalmazza, hogy egyedül nem képes tanítani az iskola valamennyi tanulóját, ezért segédekre, kollaborátorokra van szüksége, akiket saját maga képez ki. Mindezek az intézkedések következtében jut el oda az iskola, hogy idővel az értelmes tanulók tanítják a kisebbeknek a különböző tantárgyakat, mit például a latint, etimológiát, szintaxist, poézist, retorikát, hébert, görögöt. Fogarasi rektorsága idejéből maradtak fenn az első írásos emlékek a partikula osztálybeosztásáról. Innen tudjuk, hogy négy osztállyal működik az iskola: 1. rudimenta, 2. etimológia, 3. szintaktika és poétika, 4. retorika, logika és teológia. Fogarasi idejéből marad ránk az iskola első órarendje is: a tanítás kezdése, befejezése, a délelőtti-délutáni tevékenységek időbeli beosztása osztályonként. Megtudjuk azt, hogy a rudimenta és az etimológia osztályokban a tanítás reggel 7 órakor kezdődött, a poétika osztályokban a téli napokban akár reggel 5 órakor, a felsőbb osztályokban pedig 8 órakor. A diákok heti óraszáma 34-36 óra volt.

Fogarasi munkásságának köszönhetően az iskola diákságának a létszáma fokozatosan növekedik. Ezt bizonyítják azok a tények, hogy utódai közül egy rektor sem tud lemondani a kollaborátorokról, sőt egyesek nagyszámú csapattal dolgoznak.

A XVII. század végéig az iskola ún. schola particula volt, azaz alá volt rendelve egy nagyobb, rangosabbnak tekintett kollégiumnak, amely hol a kolozsvári, hol a gyulafehérvári volt, s amely előírta számára a megtanítandó tananyagot, s kinevezte tanárait. A partikula törvényeit nagyon alaposan kidolgozták, a hétköznapi élet és a társadalmi érintkezés minden alkalmára előírták a diák kötelességeit és a törvényt áthágók büntetéseit. A törvények ismeretéhez és betartásához kapcsolódik a subscribálás, ami egy olyan diákszokás volt, amely évszázadokig fennmaradt református kollégiumaink életében. A hatodik osztály végén a vizsgát sikerrel kiállók ünnepélyes keretek között írták be nevüket az iskola ősi anyakönyvébe, az intézmény törvényeinek

aláírása által azok megtartására kötelezve magukat. A subscribált diákokat az „úr” megszólítás illette meg, joguk volt dohányozni és sétapálcát hordani. A subscribálási jegyzőkönyvek majdnem teljességgel megmaradtak, azért is fontosak, mert feltüntetik az iskola diákjainak születési évét, helyét és származását.

A Rákóczi-szabadságharc eseményei sem kerülték el a partikula életét. A diákok közül többen is Rákóczi zászlaja alá állnak. 1707-ben Kis-Éri György második rektori tevékenységének kezdetén majdnem üres iskolát talál: 9 diák! Hét évi rektorsága alatt 47 tanulót sikerül toboroznia, annak ellenére, hogy egyedül küzd mindenért. Egyik barátjának írt levelében a következőket panaszolja: „... csaknem egyedül szolgálok, mert a város urai még egy ujjni fát, egy szem búzát, egy csepp bort nem adtak!” A nehézségeket még tetőzi az 1709-es pestisjárvány, amikor az iskolát kénytelenek bezárni, a tanulókat elmenekítik a városból. Kis-Éri György nevéhez fűződik a partikula könyvtárának első rendeszeres címtára is. 1766-ig ez a címtár a könytár egyetlen katalógusa és 200 könyvet számlál össze.

A partikula rektorainak neve Köpeczi Mihállyal zárul. 1718-től egy új korszak kezdődik az iskola életében.

PROFESORI MUREȘENI COOPERANȚI ÎN AFRICA, ÎN ANII ’70-’80

prof. dr. Antoniu-Ioan BERAR, Inspectoratul Școlar Județean Mureș

prof. dr. Marcela BERAR, Școala Gimnazială nr.1 Luduș, județul Mureș

Introducere. Colaborarea României cu țările Nord Africane în domeniul educației, în perioada comunistă

În arhivele școlilor din județul Mureș, dar și în arhiva Inspectoratului Școlar Județean Mureș există documente referitoare la profesorii mureșeni plecați în misiune în străinătate, în perioada regimului comunist. În perioada anilor ’70-’80, Republica Socialistă România a acordat asistență didactică unor țări din Maghreb[13] în baza unui protocol de colaborare care a existat la vremea respectivă. Aceste două decenii au reprezentat o perioadă în care, deși în România „chiar și numai gândul că ai putea să părăsești țara era periculos”[14], au existat profesori care au predat în țări ale Africii. Una dintre țările în care mulți profesori români au fost detașați a fost Marocul. Acest protocol de colaborare cu Marocul s-a încheiat în toamna anului 1984.

Selecția cadrelor didactice din județul Mureș pentru misiune în țările Africii pentru anii școlari 1982-1983, 1983-1984

Anul 1981

În conformitate cu *Planul național unic de dezvoltare economico-socială în perioada 1981-1985*, Ministerul Educației și Învățământului, prin instituțiile de învățământ subordonate, avea sarcini concrete pe linia aportului valutar și în vederea realizării indicatorilor stabiliți prin Decretul Consiliului de Stat nr. 200/15.07.1981. Era necesară asigurarea unui număr sporit de cadre didactice care să acorde asistență didactică în străinătate, numiți și profesori cooperanți. Pentru anul didactic 1982-1983 asistența didactică urma să se acorde pentru următoarele țări: Gabon, Nigeria, Irak, Guineea, Egipt, Libia, Malta, în domeniile: matematică, fizică, chimie, biologie, discipline tehnice, agronomice, medicale, economice, artistice și sportive. Din județul Mureş trebuiau selecționate 40 de cadre didactice, conform adresei M.E.Î. nr. 7334/25.11.1981[15].

[13] Maghreb reprezintă regiunea din Nordul Africii compusă din: Tunisia, Algeria și Maroc, Egiptul, parțial și Libia și Mauritania, care, pe baza istoriei lor, au multe trăsături comune. În arabă, prin Maghreb, de regulă, se înțelege Marocul, pentru că este cea mai vestica țară arabă.

[14] Diana Frîncu, *Fabuloasa aventură în Africa a unui fost profesor de matematică* în „Adevărul de Prahova”, 6 aprilie 2019, sursa: https://adevarul.ro/locale/ploiesti/fabuloasa-aventura-africa-unui-fost-profesor-matematica-In-maroc-anii-70-elevii-aveau-dreptul-greva-1_5ca711a2445219c57e2120d4/index.html, accesat în data de 25.11.2021.

[15] Adresa era semnată de Aneta Spornic, Ministrul Educației și Învățământului

Propunerile trebuiau avizate de către organele locale de partid. Erau acceptate doar cadrele didactice care au absolvit studii universitare de lungă durată, aveau o conduită corespunzătoare, profesorii erau membri de partid, cu certificat de cunoaștere a limbii străine (în principal limba franceză) cu calificativ obținut la testare. Trimiterea în străinătate pentru asistența didactică se făcea pe o durată de patru ani.[16] În funcție de rezultatul testării, la nevoie se puteau organiza pe plan local cursuri de perfecționare a cunoștințelor de limbi străine. Dosarul fiecărui profesor propus conținea: *Referat de personal pentru soț/soție*, *Apreciere pe anul 1981*, *Extras din procesul-verbal al ședinței colectivului de muncă în care s-a analizat și aprobat propunerea de deplasare în străinătate*[17]. La toate acestea se adăuga un tabel cu toți profesorii selectați la nivelul județului.[18] (Vezi tabelele 1 și 2). Toate documentele trebuiau dactilografiate.

Referatul personal pentru soț/soție cuprindea următoarele date: data și locul nașterii, originea socială, naționalitatea, starea civilă, studii, școli de partid absolvite, profesia de bază, limbi străine cunoscute, vechimea în învățământ, vechimea în funcții de răspundere, gradul didactic, domiciliul, activitatea profesională și obștească (un fel de CV actual, în care erau trecute cronologic și succint perioadele de școlarizare, unitățile de învățământ și localitățile în care a funcționat, precum și felul în care s-a transferat dintr-o localitate în alta până la data întocmirii referatului). Fiecare perioadă prezentată trebuia însoțită de o scurtă caracterizare din care să rezulte „rezultatele în muncă"). Referatul avea rolul de a scoate în evidență „valoarea profesională și politică, experiența și competența în rezolvarea sarcinilor"[19]. La final, în referat se aminteau deplasările în străinătate, distincțiile obținute, dacă poseda bunuri în proprietate personală (casă, apartament, marca autoturismului, precum și date despre familie: mama, tata, frați, surori, dacă avea rude în străinătate sau cu condamnări). Toate aceste date erau redactate în 4 exemplare, din care unul pentru Inspectoratul Școlar, iar restul exemplarelor, cu siguranță, erau pentru autorități: organele de partid, Securitate, Minister. Aceste date despre candidați erau foarte utile organelor statului pentru verificări.[20]

Pentru anul școlar 1982-1983 I.Ş.J. Mureş a propus Ministerului Educației și Învățământului un număr de 13 cadre didactice din 40 câte i se solicitase în adresă.

Din cei 13 profesori propuși de către I.Ş.J. Mureş au primit avizul favorabil din partea Ministerului Educației și Învățământului profesorii Dascăl Martin și Crăciun Stelian. I.Ş.J. Mureş

[16] Conform *Decretului 233/1974*, republicat în anul 1980 (retribuția în țară și indemnizația în străinătate).
[17] În colțul dreapta trebuia trecut acordul organului local de partid privind plecarea în misiune, cu excepția profesorilor din Târgu-Mureş.
[18] *Adresa I.Ş.J. Mureş* nr. 450/17.11.2021 către unitățile de învățământ din județ, Arhiva ISJ Mureş. Inv. nr. 25, Dosar nr. 23 *Plecări în misiune în străinătate – Africa.*
[19] Model de întocmire *Referat de personal pentru soț/soție*, Arhiva I.Ş.J. Mureş. Inv. nr. 25, Dosar nr. 23 *Plecări în misiune în străinătate – Africa.*

[20] Arhiva I.Ş.J. Mureş. Inv. nr. 25, Dosar nr. 23 *Plecări în misiune în străinătate – Africa.*

trebuia să organizeze cursuri intensive de limba franceză pentru acești profesori selecționați de către comisia de testare. Rechemați la testare au fost profesorii Timbuş Ioan și Coman Emil, însă aceștia nu au mai fost admiși, deși inițial fuseseră propuși de I.Ş.J. în adresa trimisă către Romconsult București[21], instituția de stat care intermedia detașările profesorilor români în țările din Africa.

Anul 1982

Pentru anul școlar 1983-1984, în vederea realizării cifrelor de plan privind recrutarea de cadre didactice pentru țări ale Africii, I.Ş.J. Mureş a primit o notă telefonică de la M.E.Î. în data de 26.06.1982, prin care se solicita selecționarea unor specialiști în domeniile: matematică, fizică, chimie, biologie și ingineri (cadre didactice), pentru a preda în Africa, termenul limită fiind 10 iulie 1982.

Într-o adresă trimisă Inspectoratului Școlar Județean Mureș de către Cabinetul Ministrului Educației și Învățământului[22] se anunța faptul că prin Decretul Consiliului de Stat nr. 200/15.07.1981 s-au stabilit pentru Ministerul Educației și Învățământului sarcini pe linia aportului valutar care urma să se realizeze în acel cincinal prin „asistența didactică care trebuie să se acorde în străinătate de către specialiștii selecționați de dumneavoastră”[23]. Din cauză că în anul de învățământ 1982/1983 Inspectoratul Școlar al județului Mureş nu s-a achitat de sarcină, din 40 de specialiști numai două persoane au fost trimise în misiune în Africa. În vederea realizării sarcinilor, conducerea I.Ş.J. Mureş avea datoria „de a selecționa și de a propune Direcției Personal și Învățământ din cadrul M.E.Î. un număr de 40 specialiști din domeniile: matematică, fizică, chimie, biologie, educație fizică, muzică, învățământ tehnic, agronomic și medical, precum și doi specialiști în domeniul limbilor străine (franceză, engleză și arabă) care ar putea să desfășoare activitate de translator.”[24]

Pentru anul de învățământ 1983/1984, statul român a acordat asistență didactică în învățământul superior din Algeria și învățământului liceal din Maroc.[25]

În urma activității de selecție, pentru anul școlar 1983-1984, a fost propus de către conducerea I.Ş.J. Mureş un număr de 16 cadre didactice. Un număr de 24 cadre didactice care au solicitat plecarea în misiune în străinătate nu au primit acordul conducerii Inspectoratului Școlar. Documentele au fost trimise la Comitetul Județean Mureş al P.C.R., urmând ca apoi să se facă selecția finală în urma verificărilor realizate de autorități.

[21] Sediul Romconsult București se afla pe strada Matei Millo nr.7.
[22] *Ion Teoreanu* (n. 1929 - d. 2013) a fost un om de știință din domeniul chimiei. A fost ministru al educației și învățământului în perioada 1982-1989.
[23] *Adresa Ministerului Educației și Învățământului nr. 7457/5.11.1982,* Arhiva I.Ş.J. Mureş. Inv. nr. 25, Dosar nr. 23 *Plecări în misiune în străinătate – Africa.*
[24] Arhiva I.Ş.J. Mureş. Inv. nr. 25, Dosar nr. 23 *Plecări în misiune în străinătate – Africa.*
[25] *Ibidem.*

Selecția finală și plecarea spre destinație

În baza Protocolului de colaborare, s-au semnat contracte individuale între profesorii detașați și angajatorul marocan, cu drepturi și obligații, cu efectuarea obligatorie a 2 ani din contract, următorii 2 ani putând fi prelungiți, an de an, cu acordul celor două părți semnatare. „Erau prevăzute salariile, cu impozitarea și taxele CAS și pensii, precum la marocani, la fel ca și sporurile de mărire anuală a lor. Reținerile pentru CAS și pensii se livrau direct Ambasadei României în Maroc, care le transfera în țară.[26] În particular, între detașat și statul român, s-a convenit ca după 4 ani de cooperare, era obligatorie revenirea în țară pentru 4 ani și, apoi, dacă mai dorea, putea relua detașarea, pentru 2 sau 4 ani, în aceleași condiții, cu acordul ambelor părți."[27]

Cei recrutați pentru plecare în Maroc, au fost chemați pentru o pregătire a limbii franceze, timp de o lună, cu câteva teme de politică externă și, bineînțeles, cu ceva „infuzii ideologice". După pregătire profesorii erau chemați la o Comisie, tot la Cluj, pentru interviul în limba franceză. Erau de față 3-4 reprezentanți ai Marocului, asistați și de persoane din România, de la Ministerul Educației și Învățământului. Profesorii selectați erau chemați pe rând și conversau cu membrii comisiei în limba franceză, pe o temă sau alta, dar și cu secvențe din domeniul specializării. Apoi se semnau contractele și se comunica data prezentării la București, la aeroport, când se înmânau și pașapoartele (Pașapoarte Diplomatice). Pe un pașaport erau trecuți copiii.[28]

Sosirea pe pământ african i-a încercat pe majoritatea profesorilor români, care anterior nu mai părăsiseră țara, un sentiment confuz în condițiile în care vorbim de o altă cultură, o altă limbă, un alt regim politic și condiții fizico-geografice diferite de cele cu care erau obișnuiți în țară.

Concluzii

Pentru profesorii români experiența marocană din anii '70-'80 a fost una foarte frumoasă, un rol avându-l și oamenii locului, prietenoși și ospitalieri. Pentru puținii profesori mureșeni care au avut acest „privilegiu", oportunitatea de a preda în Maroc, a fost cu atât mai frumoasă cu cât, mai ales în anii '80, doar așa se putea evada din lagărul comunist spre lumea liberă, România fiind la acel moment într-o perioadă de restricții, frig și foamete în rândul populației, pentru ca țara noastră să plătească în avans datoriile externe. Însă această frumoasă experiență de care au beneficiat unii profesori avea să se termine brusc, în toamna anului 1984, când au fost reziliate contractele dintre România și Maroc, probabil din cauză că statul român a cerut o nouă mărire de salarii cu 5% față de cea din anul 1983.[29] Profesorii români au fost înlocuiți rapid cu profesori bulgari sau canadieni vorbitori de limbă franceză din Quebec. Au fost cazuri în care profesorilor români le-au rămas

[26] *Decretului 233/1974*, republicat în anul 1980 (retribuția în țară și indemnizația în străinătate).
[27] Gheorghe Bărcan, *Itinerarii marocane*, interviu pentru „SalutGihet.ro", Sighetu Marmației, 25.08.2020, sursa: https://www.salutsighet.ro/itinerarii-marocane-autor-prof-gheorghe-barcan/, accesat în data de 26.12.2021.
[28] *Ibidem.*
[29] Florentin Smarandache, *Belfer în America. Jurnal Marocan,* Equivalences, Nijmegen (Olanda), 2001, p. 7.

bunuri în Maroc și nu au mai avut dreptul să meargă să le recupereze, neprimind aprobare pentru obținerea unui pașaport turistic. În perioada contractelor din Maroc, profesorii români primiseră pașaport de serviciu care a trebuit predat autorităților la întoarcerea în țară în vacanța din vara anului 1984.

Contractul cu Maroc fiind reziliat, *„în România se crease o nouă problemă: revenirea profesorilor la posturile lor din România pe care funcționau atunci suplinitori, detașați (...) care mascau porțile de ieșire pentru privilegiații regimului. S-a produs o învălmășeală de mai mare frumusețea! La rândul lor, suplinitorii, detașații, restructurații etc. au căzut peste alții, și tot așa."*[30]

Bibliografie

1. *Arhiva I.Ş.J. Mureş*. Inv. nr. 25, Dosar nr. 23 *Plecări în misiune în străinătate – Africa.*
2. *Decretul 233/1974*, republicat în anul 1980 (retribuția în țară și indemnizația în străinătate).
3. ***, *Regatul Maroc. Îndrumar de Afaceri*, Guvernul României, București, 2018, sursa: http://imm.gov.ro/wp-content/uploads/2018/11/MAROC-INDRUMAR-DE-AFACERI-iunie-2018.pdf
4. Nadia Anghelescu, *Identitatea arabă. Istorie, limbă, cultură,* Editura Polirom, 2009, (ediția electronică).
5. Bărcan, Gheorghe, *Itinerarii marocane*, interviu pentru „SalutGihet.ro", Sighetu Marmației, 25.08.2020, sursa: https://www.salutsighet.ro/itinerarii-marocane-autor-prof-gheorghe-barcan/
6. Berar, Antoniu-Ioan, *Mişcarea Legionară din zona Luduş (1929-1990). Istorie şi Memorie,* Editura University Press, Târgu-Mureş, 2021.
7. Frîncu, Diana, *Fabuloasa aventură în Africa a unui fost profesor de matematică* în „Adevărul de Prahova", 6 aprilie 2019, sursa: https://adevarul.ro/locale/ploiesti/fabuloasa-aventura-africa-unui-fost-profesor-matematica-In-maroc-anii-70-elevii-aveau-dreptul-greva-1_5ca711a2445219c57e2120d4/index.html
8. Smarandache, Florin, *Belfer în America. Jurnal Marocan,* Equivalences, Nijmegen (Olanda), 2001.
9. Vasilescu, Nini, *Să facem cunoștință cu dl. Alexandru Mironov*, interviu din anul 2011, sursa: http://nini.qsl.ro/node/7
10. https://www.worldometers.info/world-population/morocco-population/

[30] *Ibidem*, p. 8.

BISERICA UNITARIANĂ
din
TÂRNĂVENI

prof. BÉRES Ilona, Liceul Teoretic „Andrei Bârseanu” Târnăveni, Mureş

Parohia unitariană din Târnăveni este una din cele mai vechi parohii ale Bisericii Unitariene Maghiare. Biserica este una din cele mai vechi din Transilvania. La lucrările de renovare din 1904 s-a descoperit în turn, o piatră, cu inscripţia: „H. G. W. R. A. D. 1599”, probabil anul construcției turnului.

Înfiinţarea parohiei datează din secolul al XVI-lea, şi putem să afirmăm, că s-a înfiinţat odată cu Biserica Unitariană. Pe manuscrisele cele mai vechi, existente și astăzi întâlnim următoarele cuvinte: *„Ecclesia unitaria dücsőszentmártonensis Splendidum habet templum”*, adică comunitatea unitariană din Diciosânmartin/Târnăveni are un templu splendid[31].

În secolul al XVI-lea, până în 1594, preoţii din localitate deţineau şi funcţia de protopop. Primul care apare în acte este Thoroczkai Máté, care între anii 1601-1616 deţinea şi funcţia de episcop. În secolul al XVII-lea, în repetate rânduri, sinoadele unitariene din Ardeal se țineau la Diciosânmartin/Târnăveni: în anii 1632,1636, 1646, 1648, 1674. Astfel la 2 septembrie 1632, fiind

[31] *A dicsőszentmártoni unitárius egyház története, 1680-1936,* manuscris, Arhiva Bisericii Unitariene din Târnăveni, p. 29.

ales de episcop, preotul unitarian Csanádi Pál, clerul întâlnit aici l-a condus, a doua zi, până la sediul episcopiei din Cluj [32]. La acest sinod s-a stabilit ca: „episcopii să fie aleşi doar din rândul bărbaţilor maghiari". După moartea episcopului Csanádi Pál, saşii şi polonezii unitarieni au făcut tot posibilul, să nu ţină cont de această hotărâre. La sinodul ţinut tot în localitatea noastră, la 17 decembrie 1636, aceştia au încercat să-l pună în scaunul episcopal pe Ráv Mátyás, preotul saşilor din Cluj, însă tabăra maghiarilor a câştigat, reuşind să-l aleagă ca episcop pe Sepsiszentgyörgyi Beke Dániel, preot în Bordoș (Mureș)[33].

În secolul al XVII-lea un alt eveniment remarcabil a fost ultimul sinod ținut aici, la Târnăveni, la 19 ianuarie 1689, ocazie cu care a fost ales episcop nobilul cavaler din localitate Székely Bölöni Bedő Pál. Din această perioadă datează câteva obiecte de cult: un pahar aurit din argint, care a fost donat în anul 1636 de către Sándor Miklós şi o cană de argint cu inscripţia: *„D:szt:márton unitaria ecclesiaje ez az ezüst pohár", „D:sz:m: Balogh Ferencz adta, unitárius ember."*(cana a fost donată bisericii unitariene din Diciosânmărtin de către Balogh Ferenc).

O altă mărturie a vechimii bisericii este clopotul cel mare, care funcţionează şi astăzi, cu inscripţia: *„Anno 1678. Die Aprilis 10. Gloria in excelsis deo et in terra pax hominibus Missere nostri domine"*[34].

Pentru secolul al XVIII-lea primul document datează din 1730, un registru de încasări, care cuprinde evenimentele mai importante cuprinse între anii 1730-1759. Manuscrisul este sub formă de carte alungită, foarte îngustă. În partea de introducere întâlnim următoarele cuvinte: „*Anno 1730. 23 Ianuarii Conferus est hic Liber in usum ecclesiae Unitariae Aeditium Dütsősz.martoniensium, ab ejusdem loci Ecclae Ministre Samuel Ujszekeli."* În acest document întâlnim informaţii sumare privind controalele, donaţiile, obligaţii, cheltuieli pentru construcţii ş.a. Primul control este consemnat în carte pe data de 12 ianuarie 1731, când au fost controlate actele bisericești pe anii 1727-1730, cei care au prezentat actele au fost Andor János și Pál János. Procesul verbal de o pagină, era semnată de Balthasare P. Horváth et Francisco Sz. Királyi.

La 2 decembrie 1741 a avut loc *„Generali vicitatione"*, când au fost controlate toate veniturile realizate de către preoți și învățători. Conform acestor acte venitul preotului *„a pap procentusa"* era de: o găleată de must pe persoană, un pui, pe lângă acestea dijma în cereale și un car cu lemne. Retribuția învățătorului consta în: 40 de snopi de grâu, o găleată de must, o pâine, jumătate de car cu lemne[35], restul este indescifrabil. Tot în acest raport sunt consemnate donațiile pentru sfântul altar constând dintr-o farfurie din argint cu inscripția*: „Petrovinai Pekri Gábor*

[32] *Idem*, p. 45.
[33] Ibidem, p. 57.
[34] *Cartea de Aur a Bisericii*, Arhiva Bisericii Unitariene, manuscris.
[35] *Vizitációs jegyzökönyv 1741*, Arhiva Bisericii Unitariene, manuscris, p. 2-7.

conferálta D. Szt. Mártoni Unitaria Ecclesiának Ezen Tányért An 1728 Die 10 xbris"(această farfurie de argint a fost donată de către..).

În anul 1742 Durugy István, apoi în anul următor d-na Pál Mártonné au donat obiecte textile pentru altar, iar lista continuă cu toate donațiile către biserică până în zilele noastre[36].

În privința construcțiilor întâlnim date semnificative în legătură cu reparațiile efectuate la Biserică: în 1743 biserica și turnul au fost acoperite cu șindrilă, iar în 1752 s-au efectuat lucrări de reparații la casa parohială și la casa meșterului. Domeniile bisericii cuprindeau: 6 terenuri intravilane, 3 terenuri arabile, fânațe, 2 vii și o pădure de 32 de jugări. În anul 1759 turnul a fost dotat cu două clopote, care funcționează și astăzi.

Din 1778 datează primul registru matricol, tot din aceeași perioadă datează protocoalele, păstrate cu grijă în arhivele parohiei.

În anul 1794 s-a format primul Consiliu bisericesc alcătuit din 10-12 persoane, care au fost aleși din rândul bătrânilor comunității, numărul lor astăzi este de 24. Curatorii erau aleși din rândul familiilor nobiliare. Primul curator a fost ales în 1795, în persoana lui Belényesi László.

În secolul al XIX-lea averea bisericii s-a rotunjit prin achiziționarea unei mori de apă, care a contribuit substanțial la mărirea veniturile bisericii. Moara a fost donația familiei Horváth Ferenc.[37]

În lunga sa existență, parohia din localitate a fost vizitată în nenumărate rânduri de către episcopi, iar din aceste raporturi, întocmite de fiecare dată, putem reconstitui viața comunității unitariene din localitate. Astfel în anul 1803 numărul credincioșilor era de 333 de persoane. Exista casă parohială, casă pentru meșter-învățător și separat casa cantorului. În cadrul casei parohiale exista o locuință pentru preot cu două camere, lângă aceasta, pe de o parte se afla casa meșterului, pe de altă parte o sală de clasă[38].

În anul 1820, credincioșii au achiziționat un al treilea clopot, fiind o donație a domnului Daniel Elek, cu inscripția: *„Ecc. Sza.Tai: P. Horvath János. Ter. Ag. 1815"*. Cele trei clopote amintite mai sus există și astăzi în stare de funcționare. În anul 1824 credincioșii au cumpărat o orgă performantă din Austria și au construit o casă separată pentru clopotar[39].

În secolul al XIX-lea parohia a fost vizitată anual de către episcopi, excepție făcând anii 1848-1849. În arhivele parohiei există toate protocoalele întocmite cu ocazia acestor controale. În anii 1860-1870 s-au efectuat lucrări de reparație la toate clădirile aparținând bisericii. În anul 1871 s-au dat în folosință noua casă parohială și o nouă școală. În 1874 s-a achiziționat o nouă orgă, în valoare de 800 de forinți, iar anul 1887 s-a remarcat prin faptul că aici s-a ținut un nou sinod. Tot în

---

[36] *Cartea de Aur a Bisericii*, Arhiva Bisericii Unitariene, manuscris.

[37] Idem,

[38] *Vizitációs jegyzökönyv*, 1803, Arhiva Bisericii Unitariene, manuscris.

[39] *Idem*, 1820.

acel an în localitatea noastră s-a ținut ședința extraordinară a Asociației Dávid Ferenc, ocazie cu care s-a hotărât publicarea revistei *„Unitárius Közlöny”*, revistă care apare și astăzi[40]. În cadrul bisericii funcționa și un cor înființat în anul 1870 și care există și astăzi. Începând cu anul 1896 funcționa și un Cerc de literatură, care după al doilea război mondial s-a desființat. Reprezentanții bisericii s-au preocupat și de problema învățământului.

Clădirea bisericii datează din secolul al XIII-lea sau începutul celui următor. În legătură cu construcția bisericii nu avem o dată exactă, probabil a fost construită în jurul anului 1278, de către romano-catolici. Biserica a fost renovată în repetate rânduri în anii: 1599, apoi 1743, 1756, 1796, 1842, 1891, 1904, 1960 și ultima dată în 1997, când a fost renovat și acoperișul.

Biserica a fost construită din piatră și cărămidă, ca biserică romano-catolică, însă anul ridicării și numele constructorului nu sunt cunoscute. Edificiul cuprinde probabil nava unei biserici mai mari din secolul al XIV-lea (primul preot romano-catolic menționat în localitate fiind Michael, în 1332). Stilul construcției indică acest lucru. Situată pe o mică înălțime, are plan dreptunghiular și este biserică-sală, cu un portic cu fațadă înaltă. Prezintă arcuri în plin centru, goluri în zidărie, în formă de cheie (pentru apărare) și patru ferestre, în partea superioară, corespunzând celor patru puncte cardinale. Turnul datează din secolul al XVI-lea, fiind construit în anul 1599, și prezintă în partea mediană aceleași goluri ca și pereții. Zidurile sunt groase, au contraforți angajați: pe latura de sud trei, pe latura de est doi contraforți în trepte, iar pe cea de nord doi contraforți simpli și una în trepte.

Istoricul bisericii menționează că biserica originală era în stil gotic, însă din cauza renovărilor efectuate de nespecialiști, s-a denaturat construcția inițială.

Biserica păstrează urmele stilului gotic în care a fost construită. Se remarcă în acest sens interiorul păstrat aproape integral. Tavanul casetat și pictat cu motive geometrice, flori de cicoare, Luna, 23 de stele, o cometă, o harfă și o vioară și o bisericuță (probabil așa arăta biserica înainte de anul 1842). Tavanul cuprinde 98 de casete datând din anul 1769.

Pe partea de sud se află un mic pronaos sau anticameră, care permite accesul la intrarea propriu-zisă. Aceasta din urmă are un arc gotic, lucrat din cărămidă netencuită. Pe latura din vest se află strana pentru copii, cu scară de acces dinspre nord, iar orga este situată pe partea de est. Amvonul este pe partea dinspre nord, iar coroana sa este frumos sculptată și pictată, pe exterior prezintă o inscripție în limba maghiară din anul 1764, arătând că este donația lui Sepsiszentiványi și a soției sale, contesa Hidvégi și a fost efectuat de Kövendi Sámuel, meșter din Cluj.

[40] *Ibidem*, 1880-1890.

Mobilierul este simplu, lucrat din lemn și cuprinde două rânduri de bănci și o masă pentru oficierea serviciului religios. Amvonul, masa și primele bănci sunt acoperite cu pânză de in, de culoare albă, tip Calata.

Biserica păstrează în arhivele sale cele mai vechi manuscrise cronice cu date semnificative privind istoricul localității și „Cartea de Aur”, cu date referitoare la șirul lung de preoți și personal auxiliar, corul cu o vechime de peste 100 de ani.

După 1990 parohia a redevenit centru protopopial, păstrând tradiția de secole.

Numărul credincioșilor unitarieni, scade de la un an la altul: în anul 1900 erau 661 de unitarieni, în anul 1930 – 827, în 1992 – 1167, la recensământul din 2002 erau 941 de credincioși, iar în 2021 erau 410 de unitarieni[41].

Biserica unitariană este singura construcție păstrată din Evul Mediu din localitate.

Biserica a fost declarată monument de istoric și se află pe lista Repertoriul Arheologic Național, cu codul 114934.03.

Bibligrafie:

- Pekri, Géza, *Visszaemlékezések Dicsőszentmárton múltjára*, Editura Minerva, Cluj, 1936.
- *A dicsőszentmártoni unitárius egyház története, 1680-1936 (Istoricul Bisericii Unitariene Târnăven),* manuscris.
- *Registre de acte contabile,* Arhivele Bisericii Unitariene.
- *Cartea de Aur a Bisericii,* Arhiva Bisericii Unitariene, manuscris.
- *Vizitációs jegyzőkönyv*, 1803, Arhiva Bisericii Unitariene, manuscris.
- *Vizitációs jegyzőkönyv 1741*, Arhiva Bisericii Unitariene, manuscris.
- Informații de teren: preoții: Nagy Endre și Szentgyörgyi Sándor.

[41] Szentgyörgyi Sándor, preot-protopop unitarian.

REORGANIZAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI CU PROFIL AGRICOL, SARCINĂ TRASATĂ REVIZORULUI ŞCOLAR IERONIM PUIA (1933)

prof. drd. Constantin BOGOŞEL, Liceul Tehnologic „Aurel Persu”, Târgu-Mureş, judeţul Mureş

After the Unification Act on December 1st, 1918, Romanian administration has been appointed in the eliberated counties by the Romanian army. The first step for this purpose was the appointment of the first Romanian prefect in the county of Mures-Turda, in the person of lawyer Ioan Vescan, on 09/01/1919. Following this appointment, it was procedeed by the interim designation of public officials holding key roles in the county' s leadership, among which the school inspector Ieronim Puia was named.

După actul Unirii de la 1 decembrie 1918, s-a trecut la instalarea administraţiei româneşti în judeţele eliberate de către armata română. Primul pas făcut în acest scop a fost numirea primului prefect român în judeţul Mureş-Turda, în persoana avocatului Ioan Vescan la data de 09.01.1919. După această numire s-a trecut la numirea provizorie a funcţionarilor publici în posturile-cheie ale judeţului, printre care s-a numărat şi revizorul şcolar Ieronim Puia. Biroul revizoratului şcolar a fost preluat de Ieronim Puia după data de 1 mai 1919, de la revizorul şcolar Carol Rusztek, folosindu-se forţa armată. Niciun angajat al vechiului revizorat nu a vrut să depună jurământul de fidelitate faţă de statul român. Foştii funcţionari au refuzat predarea documentelor Revizoratului Şcolar. Au părăsit birourile fără să se încheie acte de predare-primire.

Ca revizor şi inspector şcolar a avut dificila misiune de a organiza învăţământul românesc în judeţul Mureş. Iniţiază şi organizează cursuri de vară pentru studierea şi însuşirea limbii române pentru învăţătorii şi profesorii minoritari, între anii 1919-1921.

Între anii 1919 şi septembrie 1940, contribuţia lui Ieronim Puia la dezvoltarea învăţământului în judeţul Mureş a fost esenţială. Numărul spațiilor şcolare româneşti a crescut de la 68 în anul 1919, la 240 în 1932. De asemenea, a promovat învăţători pregătiţi în şcolile româneşti de la sate şi a organizat cursuri de perfecţionare. Din 1919 până în 1938 s-a ocupat intens de strângerea de date referitoare la şcoala românească din judeţ, de la 1700 până în 1931.

Pentru merite deosebite i-au fost decernate Ordinul „Coroana României” în grad de Cavaler, în calitate de revizor şcolar la Târgu-Mureş; Ordinul „Coroana României” în grad de Ofiţer, ca revizor şcolar în judeţul Mureş; Medalia „Răsplata muncii pentru construcţii şcolare” clasa I; Medalia „Răsplata muncii pentru învăţământ” clasa I; Medalia „Răsplata muncii pentru 25 de ani în

serviciul statului" clasa I.

Din activitatea desfăşurată de Ieronim Puia, redăm în rândurile următoare, o adresă pe care a primit-o în 8 noiembrie 1933, din partea Ministerului Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor. Documentul se referă la reorganizarea învăţământului agrar în cadrul şcolilor din mediul rural:

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII
AL CULTELOR ȘI ARTELOR
DIRECȚIUNEA I. ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR
(BIROUL ADMINISTRATIV ȘI DE CONTROL)
1 Noiembrie 1933
Nr. 174587/1933

Intrat: 8/XI. 1933
Nr. 237/1933
Primit date de la Rev. Școl.
8/XI. 1933

Domnule,

Urmând deciziei luate în anul trecut, de comun acord cu Ministerul Agriculturii și Domeniilor, am hotărât ca și în anul școlar curent să continuăm colaborarea personalului nostru didactic cu cel tehnic-agricol în ceea ce privește învățământul complementar de tip agricol pe lângă școlile primare sătești.

Din experiența de anul trecut, se pot trage o seamă de învățăminte, de care Dvs. va trebui să țineți seamă.

În primul rând, este necesar să imprimați caracterul de stabilitate și durabilitate acestor cursuri, pentru că prestigiul acestor școli și influența lor asupra sătenilor este în intimă legătură cu permanența lor.

Va trebui apoi să revizuiți împreună cu Organele Ministerului Agriculturii, toate centrele unde se vor înființa școli complementare, să revedeți programul cursurilor punându-l în acord cu nevoile agricole și caracteristica regiunii și să modificați lista conferențiarilor, eliminând pe toți cei care anul trecut, după știința Dvs. nu au corespuns misiunii de profesor. Vă reamintim că pentru scopul acesta, se pot folosi și specialiștii calificați de la Camerele agricole, de la ferme, pepiniere, cultura tutunului etc., etc. Ministerul Agriculturii a recomandat chiar, pe cât posibil, să fie utilizați numai ingineri agronomi și, în mod excepțional, absolvenții de la școlile medii și inferioare, bine pregătiți și cu bogată experiență în agricultură. Vor mai fi, de asemenea, repartizați, în mod special, învățătorii care au urmat cursurile de agronomie. Învățătorii din aceeași comună pot fi repartizați din oficiu, ceilalți numai cu consimțământul lor. În toate aceste deplasări de învățători se va avea în vedere ca învățământul elementar să nu sufere în niciun caz și, mai ales, să nu se facă nicio perturbare în administrația școlilor.

În ceea ce privește localitățile unde sunt școli de agricultură de iarnă, pentru învățământul băieților sau școli de economie casnică, pentru învățământul fetelor, menționăm dispozițiile luate

anul trecut, ca acolo să nu mai funcționeze școli complementare și elevele și elevii respectivi se vor vărsa școlii de agricultură și de economie casnică, ca elevi regulați. Am observat că anul trecut această dispoziție nu a fost respectată. Vă atragem atenția că, de astă dată, atât organele de control, cât și directorii de școli vor fi pedepsiți dacă vor mai contraveni ei.

Referitor la mijloacele de transport și eventuale diurne, menționăm dispozițiile de anul trecut, astfel că trebuie să vă asigurați sprijinul Camerei de Agricultură, al Comitetului școlar județean sau al Prefecturii. Ținem să precizăm că în niciun caz nu puteți conta pe fondurile Ministerului Agriculturii sau al Ministerului Instrucțiunii Publice, cel puțin pe anul școlar curent.

Ținem tot asemenea să se știe că ținerea acestor cursuri este considerată ca o obligație de serviciu și, ca atare, niciunul dintre cei desemnați a ține prelegerile la școlile complementare nu se pot eschiva de la ea. Un serviciu special de control se va interesa anul acesta de acest lucru.

Vă atragem atenția că, în localitățile unde s-a înființat și anul trecut școală complementară, trebuie să continuați acum programul clasei I, cu elevi noi ce se înscriu din oficiu.

Vă prevenim că este de mare utilitate să continuăm acțiunea începută atât pentru că, printre mijloacele de ridicare a agriculturii, contează și educațiunea tineretului într-o altă mentalitate, cât și pentru proiectul de lege a învățământului primar, acordă o însemnătate deosebită școlilor complementare de tip agricol.

Ministerul dorește să știe cum v-ați conformat ordinului de față, ce sprijin ați primit din partea organelor agricole în executarea lui, ce conferențiari s-au ales, ce centre ați fixat și când încep cursurile. Pentru aceasta ne veți înștiința din vreme, în scris, îndată după deschiderea cursurilor (1 Noiembrie).

MINISTRU,
I. C. Petrescu

CONSILIER
DIRECTOR GENERAL,
Stanciu Stoian

P.S. – Gramatica textului este adaptată zilelor noastre. Textul original poate fi consultat în documentele scanate (Anexele 1 și 2).

Concluzii: Revizoratul Şcolar din perioada respectivă se confrunta cu aceleaşi probleme, care sunt actuale şi în cazul Inspectoratului Şcolar Judeţean, din prezent. Din păcate, azi nu prea mai există şcoli cu profil agricol. Dacă ne gândim mai bine, nu mai există învăţământ profesional. Nu mai există meseriaşi în anumite domenii, chiar şi în agricultură. Elevii care frecventează şcolile din mediul rural nu au în programă cursuri din domeniul agronomiei, ţinând cont că principalul domeniu de activitate întâlnit la sate este agricultura. Iată, după 70-80 de ani, problemele învăţământului românesc persistă.

PERSONALITĂȚI POLITICE IMPLICATE ÎN „REVOLUȚIA DE LA PLOIEȘTI”: EUGENIU CARADA (1836-1910)

prof. Simona BRATU, Școala Gimnazială „Sf. Vasile” Ploiești, județul Prahova

Eugeniu Carada s-a născut la Craiova, pe malurile Jiului, la 29 noiembrie/11 decembrie 1836. Tatăl se numea Nicolae Carada, iar mama Petrița Slăvitescu; căsătoria dintre cei doi a avut loc în 1831, iar Eugen Carada era un vlăstar al unei vechi familii de boieri olteni. Tatăl era bucureștean, dar unii biografi au susținut ideea că tatăl ar fi avut origini franceze, alții că ar avea origini grecești sau aromâne.

Studiile le-a făcut la Craiova, la Colegiul Național, una dintre cele mai importante instituții de învățământ ale vremii, ale cărui cursuri le-a absolvit în 1853. În paralel urmează și cursurile Institutului Francez Raymond, școală a cărei programă de educație era asemănătoare celei de la Sorbona-Paris.[42] Studiile le-a continuat la College de France, vreme de doi ani, studiind dreptul și literele.[43] Încă din copilărie s-a arătat a fi un suflet de reformator, gata de luptă. La vârsta de 12 ani s-a implicat activ în mișcările revoluționare din 1848; s-a dus și el la comitetul revoluționar din Craiova, care-și avea sediul în așa-numita „Pescăria veche” și a depus jurământul pe noua constituție elaborată de revoluționari.[44] După înfrângerea revoluției, numeroși revoluționari au plecat în exil, iar copilul Carada era cu mintea și sufletul către aceștia care scriau cărți despre libertate la Paris, Londra sau Istanbul. Deși lucrările lor erau interzise în Principate, ele ajungeau totuși în mâinile românilor care „citeau cu lacrimi în ochi și cu pumnii încleștați.”[45] Un episod interesant din copilăria lui este acela când, elev fiind la Colegiul Național, făcea propagandă împotriva Rusiei și de aceea rușii au vrut să-l exileze împreună cu alți agitatori la Harcow, dar a scăpat ascunzându-se „la o vie de pe moșia familiei sale, numită Mierea-Birnici”[46] până s-au liniștit lucrurile. Pleacă din țară pentru studii.

În anul 1854, după revenirea în țară, este numit pentru o scurtă perioadă de timp, șase luni, șeful de cabinet al lui Grigoriță Bengescu, ministrul Instrucțiunii. Între 1856-1857 pleacă din nou din țară, dar revine la București în 1857, implicându-se activ în lupta pentru unirea Principatelor, fiind secretar al Adunării ad-hoc a Țării Românești, iar în această calitate îl cunoaște pe Ion C. Brătianu. În 1857 a fost ales deputat în consiliul municipal al orașului de către cetățenii cu drept de

[42] Mihail Gr. Romașcanu, *op.cit*., p. 7
[43] „Luceafărul”, nr. 7, 1 aprilie 1910, Sibiu, p.160
[44] *Ibidem*, p.161
[45] *Ibidem*
[46] *Ibidem*

vot din mahalaua Schitu Măgureanu.[47] Mai mult decât atât, în 1866 ajunge chiar ajutor de primar, unii biografi susțin că a fost chiar primar al orașului până în 1869.[48]

Un episod interesant al vieții sale din această perioadă a fost 22 ianuarie 1859, când, pe scena teatrului din Craiova, a recitat o poezie patriotică proprie, motiv pentru care a fost arestat, pentru prima dată, pentru tulburarea liniștii publice. La 24 ianuarie 1859 a fost eliberat.[49] Un al doilea episod a fost cel din 27 septembrie 1859 când a fost din nou arestat, pentru că a participat la o manifestare de protest împotriva lui Al. I. Cuza. Privarea de libertate a durat foarte puțin, opinia publică cerând eliberarea celor care au participat la manifestații.[50]

Cariera de ziarist o începe la 19 ani la „Gazeta Națională"; mai târziu, în 1859, la recomandarea lui Cezar Boliac, C.A. Rosetti îl angajează la „Românul". Eugeniu Carada a fost angajat mai întâi ca secretar de redacție, dar puterea lui de muncă, talentul său l-au ajutat să ajungă la conducerea ziarului. În 1859 ajunge prim-redactor și în această calitate scrie până în 1871, când a părăsit ziarul din cauza intrigilor create în familia Rosetti.[51] La împlinirea a 25 de ani de activitate a „Românului", C.A. Rosetti a ținut un discurs impresionant, în care a prezentat extraordinara putere de muncă a lui Carada; acesta aflând că Rosetti o să vorbească despre el, l-a rugat să nu-i pomenească numele. „…Cel mai june, care este fiu de oltean, lucre de dimineața până seara, iar când însera era odihnit și reîncepea iară să lucreze de seara până dimineața."[52]

Pe plan personal, Eugeniu Carada nu a avut același succes. A fost logodit vreme de doi ani, 1862-1864, cu Libia, fiica lui C.A. Rosetti, care însă nu s-a concretizat într-o căsătorie.[53] Următoarea sa logodnă a fost cu Jeanne, nepoata lui Jules Michelet, pe care a iubit-o foarte mult, dar nici această relație nu s-a finalizat cu o căsătorie.[54]

A luptat împotriva lui Al. I. Cuza mai ales prin intermediul „Românului". În iunie 1862, primul-ministru Barbu Catargiu a fost asasinat, iar el a fost considerat unul dintre autorii morali ai acestui episod. De aceea a fost arestat pentru o scurtă perioadă de timp, între 9-22 iunie 1862.[55]

În anul următor a plecat la Paris pentru a-și finaliza studiile, iar în 1865 s-a întors la București și, alături de Brătianu, au acționat pentru detronarea lui Al. I. Cuza și aducerea unui prinț străin. Este din nou arestat, împreună cu I. C. Brătianu, până în noiembrie 1865, în cazarma

---

47 Constant Răutu, *op.cit*., p. 38
48 *Ibidem*
49 Mugur Isărescu, *Viața și opera lui Eugeniu Carada*, în *Restitutio*, nr.3, februarie 2003, BNR, p. 8
50 *Ibidem*
51 „Luceafărul", p. 161
52 *Ibidem*
53 Constant Răutu, *op.cit*., p. 54
54 *Ibidem*
55 Mihail Gr. Romașcanu, *op.cit*., pp. 33-40

pompierilor din Dealul Spirii.[56] Eliberat, pleacă la Paris împreună cu I. C.Brătianu cu scopul de a negocia aducerea pe tronul României a principelui Carol. Abdicarea lui Al. I. Cuza s-a petrecut în lipsa celor doi, care se vor întoarce în țară în martie 1866.[57] După instalarea locotenenței domnești, împreună cu Rosetti elaborează, în 24 de ore, proiectul de constituție pe care guvernul și-l însușește și-l depune în Cameră spre aprobare.[58] În perioada guvernării Brătianu, Eugeniu Carada a fost deseori trimis în străinătate cu diverse misiuni diplomatice.

Între Carada și Brătianu se legase o strânsă prietenie care a durat toată viața; Brătianu îi spunea Turcul, datorită dârzeniei sale, iar unii auzind că îl numea așa au crezut că era turc de origine.[59] Un episod emoționant a fost acela că între documentele rămase după moartea lui Carada s-a găsit și un portmoneu pe care îl primise de la Brătianu când acesta era pe patul de moarte, pe moșia lui de la Florica, și în portmoneu au fost găsite câteva petale uscate de trandafir, pe care marele om de stat le purtase cu sfințenie.[60]

În 1870, împreună cu alți reprezentanți liberali-radicali, a organizat o amplă mișcare la nivelul întregii țări, care avea ca scop înlăturarea principelui Carol I. Mișcarea a eșuat datorită faptului că, la Ploiești, Al. Candiano-Popescu nu a respectat ordinul lui Carada; aceasta a fost practic o mare înfrângere pentru Carada, dar, la final, una fericită, deoarece, mai târziu, „recunoștea că era o greșeală detronarea lui Carol."[61] Trimis în fața Curții cu Jurați din Târgoviște, el a fost achitat împreună cu ceilalți inculpați. A fost apărat de I. C. Brătianu, arestat și el la Pitești, apoi, eliberat, a venit la Târgoviște să-și apere prietenii și, bineînțeles, de N. Fleva. Acest eveniment a marcat pentru totdeauna relația cu principele Carol I. El devine cel mai neînfricat adversar al domnitorului și cât a trăit nu a vrut să primească nicio funcție care ar fi reclamat un decret regal. N. Iorga scria că: „Palatul nu l-a avut ca oaspete. Prin Cameră abia a trecut."[62]A refuzat să meargă la Palat, deși a fost invitat de multe ori. Interesant este faptul că cei doi nu s-au întâlnit niciodată; chiar când regele Carol I a venit să viziteze noua clădire a Băncii Naționale, Carada nu se afla printre membrii consiliului de administrație; deși regele venise pe neașteptate, sperând să-l întâlnească, Carada a ieșit pe ușa din spate.[63] În realitate, cei doi bărbați se admirau reciproc și ambii își canalizau eforturile pentru dezvoltarea țării.

[56] Constant Răutu, *op.cit*., pp. 64, 65
[57] Mugur Isărescu, *op.cit*., p. 11
[58] „Luceafărul", p. 161
[59] M. Theodorian Carada, *Efimeridele*, p. 39
[60] „Luceafărul", p. 173
[61] M. Theodorian Carada, *Efimeridele*, p. 42
[62] Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, vol.I, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 263
[63] Constant Răutu, *op.cit.*, p. 178

În anul 1871 părăsește redacția ziarului „Românul”, spre surprinderea lui C. A. Rosetti, care spunea că el i-a fost cel mai iubit ucenic[64] și se stabilește la Paris. Aici scria în ziarul „L’homme libre” pe care-l susținea și cu bani. Populația Parisului era încântată de entuziasmul cu care susținea ideile republicane, astfel încât, într-o zi, o delegație i-a propus să fie deputat. Carada le-a răspuns: „Dar nu sunt francez.” Crezând că glumește, membrii delegației i-au zis: „Știm că nu ești parizian, dar ești de la sud”, iar Carada le răspunde: „Nu sunt nici de la sud; sunt Român neaoș!”, iar membrii delegației au fost dezamăgiți că un asemenea om nu era cetățean francez.[65]

Eugeniu Carada se întoarce în România odată cu declanșarea războiului pentru independență. S-a implicat activ atât pe plan intern, cât și pe plan extern, el fiind mâna dreaptă a primului-ministru I. C. Brătianu. Deși nu era militar, și-a luat ranița în spate și a luptat ca simplu soldat, stârnind admirația tuturor. Cu această ocazie a primit singura medalie din viața sa, „Trecerea Dunării”, spunând: „Aceasta o merit, fiindcă am trecut Dunărea.”[66]

De asemenea, i s-au oferit de mai multe ori mandate de deputat în Cameră, numeroase portofolii de ministru, dar le-a refuzat. Chiar atunci când a reușit răscumpărarea căilor ferate române de la consorțiul german Stroussberg, a refuzat numirea într-o funcție importantă, mulțumindu-se cu aceea de director al Căilor Ferate Române.

În 1880, la înființarea Băncii Naționale, este numit, prin decret regal, primul ei guvernator, dar a refuzat. Abia după doi ani, la insistențele lui I. C. Brătianu, acceptă funcția de director, dedicându-se timp de 30 de ani coordonării activităților acesteia; i se spunea „oculta de la bancă”[67] și a format în Banca Națională un personal de elită. De asemenea, a fost organizatorul creditului statului român, adevăratul întemeietor și conducător al politicii financiare din România[68], a negociat construcția podului de la Cernavodă, a comandat Băncii Naționale a Franței emiterea primelor bancnote românești.

Eugeniu Carada a fost și „un fiu al Muzelor.”[69] A scris numeroase poezii, mai ales patriotice, unele dintre acestea au ajuns până în Transilvania, de exemplu: „Frunzuliță de stejar”; a scris și piese de teatru în tinerețe, unele dintre acestea s-au jucat chiar pe scena Teatrului Național din București: „Banii”, „Gloria și amorul”, „Cimpoiul fermecat”, „Frații de munte”, „Urâta satului”, „Fata de la Cozia” etc. Cea mai reușită dintre acestea a fost „Fata de la Cozia”, pentru care

[64] M. Theodorian Carada, *Eugeniu Carada…,* p. 52
[65] „Luceafărul”, p. 162
[66] *Ibidem*
[67] „Furnica”, nr. 25, 25 februarie 1910, București, p. 2
[68] „Luceafărul”, p. 162
[69] *Ibidem*

compozitorul Flechtenmacher i-a făcut și muzica de operă.[70] De asemenea, a tradus piese de teatru. Într-un articol din revista „Furnica” din 1910 se face o analiză a valorii sale literare: „…ale cărui juvenile și scrise cu chirilice producțiuni beletristice erau de-o jalnică mediocritate…”[71] Dintre scrierile politice putem menționa: „Anii de pribegie”, „Evreii”, „Ministerul Brătianu”, „Intrigile Rusiei în România” și altele.[72] A fost și un om al artelor, l-a atras sculptura și pictura; îl admira nespus pe Nicolae Grigorescu. În capitală, din dorința lui, s-au ridicat numeroase monumente și statui în cinstea eroilor neamului: statuia lui Mihai Viteazul, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu, fraților Golești, cel dedicat pompierilor[73], contribuind cu sume mari.

A decedat la București, la 10/23 februarie 1910, la 73 de ani, și a fost înmormântat, conform dorinței lui, la Craiova, lângă mama lui.

Nicolae Iorga scria despre Eugeniu Carada că a fost o persoană „invizibilă” și un veșnic „ocult” al liberalilor, un „bătrân mazzinian” și cel mai „admirabil sectar”[74] pe care l-a avut România. Nu putem nega faptul că toate domeniile vieții publice românești au profitat de acest „ocultism”: politică, economie, artă, literatură. Crezul care l-a călăuzit toată viața a fost: „nimic pentru noi, totul pentru țară.”[75] Ion Bulei scria în lucrarea „Atunci când veacul se năștea” că Eugeniu Carada era o legendă vie. Viața lui era foarte bine organizată: „veșnic la aceeași oră pleca de acasă la Banca Națională și la aceeași oră se întorcea. La fel îmbrăcat întotdeauna: într-un fel de levită lungă, albastru închis, fie iarna, fie vara. Nu mergea niciodată cu trăsura și niciodată pe Calea Victoriei. Relații sociale nu avea. Nu se ducea în vizite și rar primea câte una”[76], firește cu excepția familiei Brătianu.

I.G. Bibicescu spunea despre acest mare bărbat de stat: „…a trăit Carada o viață de muncă, cum puțini au muncit; o viață de luptă cum puțini au luptat; o viață de sacrificii cum nu știu altul să fi făcut, și toate: viață, muncă, luptă și sacrificii, toate au fost închinate binelui public.”[77]

[70] *Ibidem*, p. 164
[71] „Furnica”, p. 2
[72] „Luceafărul”, p. 164
[73] Mugur Isărescu, *op.cit.*, pp. 12, 13
[74] Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost…,* pp. 262, 263
[75] „Luceafărul”, p. 1
[76] Ion Bulei, *Atunci când veacul se năștea*…, p. 137
[77] „Luceafărul”, p. 170

PREDAREA ISTORIEI ÎN CICLUL PRIMAR – METODE ŞI PROCEDEE

prof. Daniela BRICHIUS, Școala Gimnazială „Vintilă Brătianu” Ștefănești, județul Argeș

„Puneţi copiii în faţa monumentelor în care este încorporată istoria … şi în felul acesta istoria poporului nostru nu va mai fi o materie de învăţat pe de rost astăzi şi de uitat mâine, ci un element de putere şi de iniţiativă în sufletul fiecăruia dintre noi.” (N. Iorga)

Scopul studierii istoriei la clasa a IV-a este familiarizarea cu domeniul istoriei prin mijloace adecvate vârstei elevilor. Faţă de lecturile pe teme istorice pe care elevii le-au studiat în anii anteriori, orele de istorie oferă ocazia cunoaşterii trecutului şi a instrumentelor prin intermediul cărora se poate reconstitui imaginea acestuia.

Clasa a IV-a reprezintă prima etapă a antrenamentului pentru formarea unor capacităţi şi atitudini legate de domeniul umanist, în general, şi istoric, în special, exprimate prin obiectivele cadru ale disciplinei.

Obiectivele cadru au în vedere capacităţile la care elevul ar trebui să ajungă prin studierea istoriei în gimnaziu. Obiectivele de referinţă descriu rezultatele studierii istoriei la sfârşitul fiecărei clase. Ele au în vedere două categorii de aspecte: capacităţi/cunoştinţe şi atitudini.

Rolul elevului în procesul didactic e întărit prin activităţile de învăţare care oferă posibile răspunsuri la întrebarea „cum se învaţă”.

Conţinutul curriculumului de istorie prezintă opţiuni privind fapte şi procese istorice relevante pentru temele propuse.

În predarea istoriei la clasa a IV-a trebuie să urmărim ca din volumul informaţiilor oferite de ştiinţă să selectăm numai cunoştinţele fundamentale, numai pe cele prevăzute de programă, comforme cu obiectivele urmărite, particularităţile de vârstă şi timpul acordat pentru studiu.

Obiectivele urmărite prin studiul istoriei sunt:

- cunoaşterea de către elevi a principalelor date, fapte şi evenimente importante ale istoriei românilor;
- dezvoltarea gândirii elevilor, a capacităţilor de analiză şi de comparare a evenimentelor istorice;

- înţelegerea de către elevi a unor idei de bază ale istoriei, ca, de exemplu, unitatea şi continuitatea sau cauzalitatea evenimentelor în istorie.

Realizarea obiectivelor predării-învăţării istoriei presupune, pe lângă selecţionarea unui conţinut corespunzător, şi alegerea unor metode şi procedee didactice adecvate, care să ducă la accentuarea caracterului activ şi conştient al dobândirii cunoştinţelor.

Metodele cele mai utilizate sunt: metoda conversaţiei, munca cu manualul, metoda demonstraţiei, jocul didactic, expunerea sistematică, care în predarea istoriei se foloseşte în cele două variante: povestirea şi explicaţia, împreună cu alte metode şi procedee menite să mărească valoarea formativă. Aplicarea oricărei metode sau procedeu didactic trebuie să asigure o îmbinare judicioasă a muncii independente a elevilor cu activitatea colectivă. Eficienţa lor depinde de respectarea adevărului istoric, de durată, de exprimarea adecvată şi accentuarea elementelor emoţionale.

Obiecte şi urme istorice, arheologice, etnografice, numismatice, tablourile istorice, machetele, hărţile istorice-tematice, mijloacele audio-vizuale (diapozitive, diafilme, înregistrări pe casete şi CD-uri, filmele didactice) sunt mijloace de învăţământ absolut necesare şi obligatoriu de utilizat în predarea istoriei.

Vizita şi excursia reprezintă forme auxiliare de organizare a procesului de predare-învăţare a istoriei, a căror eficienţă depinde de planificarea lor în raport cu conţinutul programei şcolare şi de corecta organizare a lor.

Studierea istoriei la ciclul primar urmăreşte familiarizarea elevilor cu unele dintre cele mai importante reprezentări şi noţiuni istorice cu privire la cronologie (eră, epocă, deceniu, secol, mileniu, perioadă istorică), activitatea militară (arme de apărare, războaie, arme de atac), organizare socială şi viaţă politică (clase sociale, forme de stat), viaţă economică (muncă, unelte de muncă).

Aceste reprezentări şi noţiuni îi vor conduce pe elevi la înţelegerea fenomenelor ce au loc în societate şi a legăturilor dintre ele, a faptului că diferite fenomene sunt determinate de cauze ce pot fi cunoscute.

Istoria pe care o studiază elevii în şcoală are caracteristici care o diferenţiază de alte „istorii", în mod deosebit de cea academică: are scop civic, vârsta elevilor afectează selecţia conţinuturilor şi a modalităţilor de predare, este influenţată de „aşteptările" societăţii şi de domeniul politic. Şcoala nu este singura care oferă surse de cunoaştere în domeniul istoriei. Există surse influente care oferă informaţia: familia, grupul din care face parte la un moment dat copilul, comunitatea, mijloacele tehnologice de comunicare, mass-media. Uneori aceste informaţii sunt

percepute eronat, iar dascălul are menirea să le clarifice, aducându-le la nivelul de înţelegere al elevului.

Componentele definitorii ale Noului Curriculum Naţional, programele şcolare, au cunoscut în ultimii ani un permanent proces de restructurare şi redefinire. Orientarea demersului didactic asupra elevului este susţinută de mai multe elemente prezentate aici.

Obiectivele şi activităţile de învăţare transformă elevul din obiect al demersului didactic în actor principal al acestuia. Activităţile de învăţare se asociază obiectivelor în ideea de învăţare activă, de deplasare a demersului didactic de la expozitiv la acţional.

Conţinuturile programelor reprezintă suportul informaţional dominant prin care pot fi realizate obiectivele. Prin modul de organizare, acestea se detaşează de o abordare de tip enciclopedic în favoarea unei oferte diverse, organizate tematic în cadrul unităţilor de învăţare.

Rolul învăţătorului în predarea istoriei la ciclul primar este determinant pentru organizarea activităţii elevilor, astfel încât aceştia să dobândească nu numai nişte cunoştinţe de moment, dar şi deprinderi de muncă, de investigare, de studiu folositoare pentru tot restul vieţii.

Istoria naţională este un nesecat izvor de învăţătură şi înţelepciune. Trecutul mărturiseşte celor de azi, care duc mai departe, către cei de mâine, dragostea de neam şi ţară, pentru apărarea fiinţei naţionale, a independenţei şi integrităţii.

Dacă trecutul a fost demn şi plin de sacrificii, noi, dascălii, avem datoria să deschidem porţile sufletelor celor mici, care ne-au fost daţi în grijă pentru a-i adăpa şi pe ei din această „fântână nesecată a gloriei poporului român".

Bibliografie

XXX – *Curriculum Naţional. Programe şcolare pentru învăţământul primar*, Bucureşti, 1998

XXX – *Ghid metodologic pentru aplicarea programelor de istorie clasele a IV-a – a VIII-a,* Ed. Aramis Print SRL, Bucureşti 2001

Banu, M. – *Unele aspecte ale conţinutului programei de Istorie a Românilor,* în revista Învăţământul Primar 1/ 2002

Voicu, R. – *Căi şi mijloace de predare a istoriei şi de înţelegere a noţiunilor specifice,* în *Învăţământul Primar* 4/1997

XXX – *Predarea istoriei secolului 20,* Tipogrup Press, Buzău, 2001

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC DIN TRANSILVANIA. IMAGINEA ÎNVĂȚĂTORULUI ARDELEAN ÎN PRESA TRANSILVĂNEANĂ DIN PERIOADA INTERBELICĂ

prof. Denisa Mădălina CÂMPEAN, Școala Gimnazială Hodac, județul Mureș

Lucrarea de față își propune o analiză a situației învățământului românesc din Transilvania, în perioada interbelică, dar și o analiză a presei pedagogice din Transilvania, din acea perioadă, pentru a vedea maniera în care se reflectă imaginea învățătorului ardelean în presă.

În Transilvania învățământul românesc a fost îndrumat de Biserica Ortodoxă și cea Greco-Catolică pe parcursul secolului al XIX-lea, școlile erau confesionale, administrate de preoți. La începutul secolului XX situația școlilor din Transilvania era diferită, școlile confesionale erau încet transformate în școli de stat, în care limba de predare devenea maghiara.[78] Începutul Primului Război Mondial aduce schimbări în privința școlilor și noi probleme, cum ar fi: plecarea unor învățători pe front, elevi mobilizați, procesele intentate de guvern unor învățători care se înrolează în armata română, cheltuielile aduse de război, distrugerea școlilor provocată de războ.[79]

După război s-a dorit dezvoltarea învățământului transilvănean, această dezvoltare s-a produs prin mai multe mijloace, prin presă, prin secția școlară ASTRA, prin învățători care devin membri ai Partidului Național Român. Presa era un bun mijloc de comunicare, prin intermediul ei învățătorii erau îndemnați să se perfecționeze, să fie bine pregătiți, să cunoască bine materia, istoria națională, dar și limba română. Pe lângă presă, dorința de implicare a ASTREI în domeniul școlar din Transilvania a dus la crearea unei secții școlare care avea drept obiectiv studierea stării școlilor românești din Transilvania, învățătorii erau chemați să facă parte din această secție.[80] Un alt mijloc prin care s-a dorit dezvoltarea învățământului a fost aderarea învățătorilor la Partidul Național Român. Învățătorii care erau membri sau susținători ai partidului doreau să apere libertatea școlilor, drepturile învățătorilor și crearea unor școli naționale.

După realizarea României Mari, în ceea ce privește sistemul de învățământ din Transilvania, s-a dorit naționalizarea școlilor și uniformizarea învățământului.[81] Naționalizarea școlilor a fost un

[78] Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania perioada dualismului 1867-1918,* Sibiu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986, p. 155.
[79] Vasile Popeangă, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru unire,* București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974, p. 158.
[80] Vasile Popeangă, *op. cit.,* p. 23.
[81] Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare,* București, Editura Humanitas, 1998, p. 48.

prim pas propus după unire, școala trebuia să aibă un caracter național, să fie realizată o educație națională, să fie cultivată limba națională. Însă trebuia rezolvată și prolema adusă de minorități, pentru aceștia legile învățământului prevedeau faptul că în școlile primare predarea se face în limba majorității din comună, pentru minorități se fac secții paralele, asta dacă există un număr suficient de elevi, în școlile secundare, universități, se studiază în limba majorității din județ și regiune.[82]

Uniformizarea învățământului a fost un alt pas propus după realizarea unirii, astfel trebuiau eliminate particularismele învățământului din Transilvania și adoptate programele, manualele din Vechiul Regat. Au existat învățători care s-au opus acestor ideii, iar o altă problemă întâlnită în școlile din Transilvania a fost lipsa cărților, manualelor în limba română, lipsa imaginilor, hărților cu România.[83] Situația școlilor din Transilvania în perioada interbelică era una clară doar prin realizarea unei educații naționale în rândul elevilor și eliminarea particularismelor din învățământul transilvănean putea fi realizată modernizarea învățământului.

Presa era un important mijloc de educare și informare a populației. În perioada interbelică, periodicele pedagogice din Transilvania apar la Cluj, Sibiu, Sălaj, Aiud, Brașov, Târgu-Mureș. În aceste reviste, periodice pedagogice erau tratate subiecte precum: rolul și importanța școlii, răspândirea educației, situația clădirilor școlare, a elevilor, articole de pedagogie, de asemenea erau publicate reforme, legi ale învățământului, tot prin intermediul acestor articole reiese dorința de statificare a școlilor, unifomizarea, naționalizarea învățământului, iar un alt aspect intens dezbătut în aceste periodice a fost rolul și imaginea învățătorului ardelean.

Pentru a evidenția imaginea învățătorului ardelean, trebuie înțeles faptul că presa pedagogică a avut două roluri importante: de educare și informare a învățătorilor. Astfel, prin articolele care urmăresc rolul învățătorului și ofensiva culturală, învățătorul și politica, învățătorul și educația națională, învățătorul și activitatea școlară, extrașcolară, învățătorul model, se dorea educarea învățătorului și îi arăta acestuia linia pe care trebuia să o urmeze. Prin articolele care îi informau pe învățători despre conferințele școlare, situația lor materială, articolele care tratau nemulțumirile învățătorilor, sfaturile oferite învățătorilor, doreau de fapt să informeze învățătorii pentru a-și realiza cât mai bine datoria.

Un mare număr de articole sunt cele care fac referire la ofensiva culturală și noul rol cultural al învățătorului, astfel învățătorul avea de acum înainte munca unui apostol care trebuia să răspândească cultura în rândul populației din mediul rural.[84] Legat de problema culturalizării

[82] Virgil Pană, *Minoritari și majoritari în Transilvania interbelică. Studiu de caz asupra fostelor județe Mureș-Turda, Târnava Mare,* Târgu Mureș, Editura Ardealul, 2007, p. 246.
[83] *Ibidem,* p. 181.
[84] Toma Cocișiu, *Ofensiva culturală,* în „Amicul Școalei", Anul III, nr. 31, 22 septembrie, 1927, p. 237.

maselor, rolul central revenea învățătorului, care trebuia să se preocupe de ridicarea politică, economică, socială și culturală a țărănimii[85]. Putem observa din articole faptul că această sarcină de a culturaliza poporul revenea învățătorului ardelean, deoarece în majoritatea satelor transilvănene acesta era printre puținii oameni care știau să scrie și să citească. Dacă rolul învățătorului în societate era de a educa masele, prima dată acesta trebuia să lupte împotriva moravurilor care ar putea vătăma sănătatea sufletească a neamului.[86] Nevoia de a realiza educarea morală a poporului era semnalată într-un articol de presă, un învățător se plângea de imoralitatea care a apărut în rândul populației de la sat, acesta afirma că materialul a luat loc spiritualului, au apărut avorturile, alcoolismul.[87]

Învățătorii erau educați prin intermediul articolelor de presă să nu neglijeze rolul lor politic și să pună bazele unei educații politice la sat. Chiar dacă învățătorul ardelean era îndemnat să se ocupe de educația politică, străină până atunci poporului, apar în presă numeroase plângeri legate de activitatea politică a învățătorilor. De exemplu, una dintre plângeri era că politica s-a amestecat prea mult în școală, învățătorii au început să devină nedrepți, dezinteresați și în loc să realizeze educația elevilor ei se ocupau să atragă țăranii de partea unei forțe politice.[88]

Învățătorul era educat prin presă să realizeze o educație națională în școală. De exemplu, era recomandat la lecțiile de geografie ca învățătorul să vorbească de frumusețea, bogăția țării, la lecțiile de istorie învățătorul să le povestească elevilor despre eroii neamului, să le prezinte tablouri cu aceștia, să descrie faptele lor de vitejie pentru patrie. O altă preocupare a învățătorului trebuia să fie aprecierea portului popular și utilizarea lui pentru a forma o educație națională.[89]

În ceea ce privește activitatea didactică, învățătorul era educat tot prin intermediul presei pentru a-și face cât mai bine datoria și conform cu cerințele vremii. De asemenea, era amintit și faptul că învățătorii începători erau obligați prin lege să își facă schițe de lecție pentru fiecare oră. În final, consideră autorul articolului că doar prin pregătirea temeinică a fiecărei lecții și munca serioasă a învățătorului învățământul și școala primară din Transilvania vor putea progresa.[90]

Pe lângă activitatea școlară, învățătorii erau educați, prin intermediul presei pedagogice, să realizeze activități extrașcolare cu elevii. Din activitatea extrașcolară culturală nu puteau să lipsească serbările, reprezentațiile teatrale, corurile, șezătorile. Serbările nu trebuiau să fie doar cele

[85] Vasile F. Călugăru, *Contribuția învățătorului în problema culturalizării maselor,* în „Freamătul Școalei", Anul I, nr. 1, 1 noiembrie, 1935, p. 24.
[86] I. Puia, *Tot înainte,* în „Progres și Cultură", Anul I, nr. 1, octombrie, 1933, p. 2.
[87] I. Butnariu, *Alte drumuri,* în „Progres și Cultură", Anul II, nr. 3, martie, 1934, p. 18.
[88] Cezar Petrescu, *Politica și învățământul primar,* în „Amicul Școalei", Anul II, nr. 36, 2 septembrie, 1926, p. 283.
[89] P. da Gogu, *Problema portului național în jud. Cluj,* în „Amicul Școalei", Anul IX, nr. 11, 30 iunie, 1933, p. 147.
[90] Marian Sasu, *Pregătirea pentru clasă,* în „Amicul Școalei", Anul II, nr. 4, 21 ianuarie, 1926, p. 25.

religioase, învățătorul putea să realizeze serbări naționale unde elevii puteau îmbrăca costume populare, dansau dansuri populare. Reprezentațiile teatrale erau mai greu de realizat din lipsa unor piese de teatru, săli de spectacole. Corurile școlare realizate de învățător erau la fel de importante în activitatea extrașcolară. Datorită acestor coruri învățătorii puteau să îi învețe pe elevi cântece patriotice, cântece populare.[91]

Învățătorul era educat prin intermediul articolelor de presă să devină un model pentru elevii și sătenii săi. Un învățător model pentru elevi era cel care se punea în serviciul școlii, care făcea această muncă din suflet.[92]

Presa pedagogică era și o sursă de informare pentru învățători, învățătorii erau informați prin intermediul articolelor de presă cu privire la adunările, deciziile luate de către Asociația de învățători sau la diferite congrese, cercuri ale învățătorilor. De exemplu, într-un articol de presă a fost anunțată dorința Asociației de învățători de a se organiza o adunare generală a învățătorilor, unde să fie discutate problemele învățătorilor. Printre cele mai urgente probleme de discutat erau înființarea unei bănci pentru învățători, situația salariilor.[93]

Tot presa pedagogică era cea care informa învățătorii despre situația lor materială și consemna plângerile învățătorilor referitoare la starea lor materială. Într-un articol al ziarului *Amicul Școalei*, învățătorii erau informați despre situația lor financiară chiar la începutul unui an școlar. Astfel mulți dintre ei erau îngrijorați și supărați, deoarece nu își primiseră salariul în ultimele două luni, tot din lipsă de fonduri clădirile școlare nu erau reparate, nu era combustibil pentru iarnă.[94]

Problemele învățătorilor și nemulțumirile lor față de stat, părinți, elevi, cadre didactice erau tratate prin intermediul articolelor din presa pedagogică, pentru ca un număr cât mai mare de învățători ardeleni să fie informați cu privire la aceste probleme. În ceea ce privește nemulțumirea față de stat, într-un articol al ziarului *Amicul Școalei,* învățătorii atrăgeau atenția conducătorilor statului prin faptul că neglijează școala primară. Statul construia școli secundare, licee, însă în multe comune lipseau cu desăvârșire școlile primare. De asemenea, semnalau și dezinteresul statului față de școlile primare, care trebuiau întreținute de comune sau din salariul mic al învățătorului.

Presa a fost un mijloc de informare și prin articolele care ofereau sfaturi învățătorilor pentru a-și realiza cât mai bine datoria, asta pentru a putea duce la îndeplinere misiunea lor de educare a

[91] Const. Ienicica, *Societățile ținerimii,* în „Satul și Școala", Anul II, nr. 7, p. 105.
[92] Constantin Munteanu, *Sufletul învățătorului ca fundament al școalei,* în „Amicul Școalei", Anul X, nr. 5, 1 aprilie, 1934, p. 67.
[93] *În preajma adunării noastre învățătorești,* în „Amicul Școalei", Anul II, nr. 43, 21 octombrie, 1926, p. 338.
[94] Idem, *Începutul anului școlar,* în „Amicul Școalei", Anul V, nr. 39, 28 septembrie, 1929, p. 210.

elevilor și luminare a poporului. De asemenea, într-un alt articol, învățătorii erau sfătuiți să transforme această carieră în artă, însă doar cei pasionați cu adevărat de cariera de dascăl vor putea transforma această profesie într-o artă.[95]

Putem observa astfel că, în perioada interbelică, învățământul din Transilvania s-a modernizat prin înlocuirea școlilor confesionale cu școli de stat, de asemenea, s-a dorit uniformizarea, naționalizarea învățământului. Imaginea învățătorului ardelean reiese din multitudinea articolelor de presă, care își propuneau educarea acestuia pentru a deveni un model și din articolele care își propuneau informarea învățătorului pentru ca acesta să fie la curent cu deciziile statului, asociațiilor școlare, să progreseze în activitatea didactică. Acest subiect este important, deoarece ne prezintă imaginea învățătorului ardelean reflectată în presă, cum se vedea învățătorul, cum îl vedeau alții, care era rolul său, ce trebuia să schimbe învățătorul în munca și atitudinea sa pentru a progresa și realiza modernizarea școlii din Transilvania.

Bibliografie:

I. Lucrări generale și speciale:

1. Livezeanu, Irina, *Cultură și naționalism în România Mare*, București, Editura Humanitas, 1998.
2. Pană, Virgil, *Minoritari și majoritari în Transilvania interbelică. Studiu de caz asupra fostelor județe Mureș-Turda, Târnava Mare*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2007.
3. Păcurariu, Mircea, *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918),* Sibiu, Editura Institutului Biblic și Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, 1986.
4. Popeangă, Vasile, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru unire,* București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974.

II. Periodice pedagogice:

- „Amicul Școalei”, Aiud, 1926, 1927, 1929, 1933.
- „Freamătul Școalei”, Cluj, 1935.
- „Progres și Cultură”, Târgu-Mureș, 1933, 1934, 1938.
- „Satul și Școala”, Cluj, 1938.

[95] I. T. Geantă, *Învățători fiți artiști,* în „Progres și Cultură”, Anul VIII, nr. 2, februarie, 1938, p. 3.

ÎNCEPUTURILE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC ÎN LUNCA BRADULUI

prof. Daniela CLINCEAG, Școala Gimnazială Lunca Bradului, județul Mureș

În Transilvania, dar şi în celelalte Principate Române, şcolii îi revenea un rol fundamental în dezrădăcinarea stării de rămânere în urmă din punct de vedere economic şi social a satului românesc. Se urmărea ca sub simbolul generaţiei de la 1848, evoluția unei clase de țărani educate, care să promoveze și să dețină o conştiinţă naţională mai activă, care să susţină pătura cultă a societății prin acţiunile ei.

Istoria învăţământului românesc din comuna Lunca Bradului este strâns legată de aspiraţiile româneşti din zonă, având ca centru de coordonare Reghinul, care pentru vremea aceea era „capitala celui mai mare comitat din Transilvania”[1].

Începuturile învăţământului fiind în corelaţie cu apariţia bisericilor, ca singurele instituţii de cultură în sate, se dovedeşte că, pe lângă biserica ctitorită, în 1816, a funcţionat şi o şcoală confesională. Despre existenţa sa nu avem mărturii scrise. Totuşi, învăţătorul care a fost directorul școlii o perioadă de 35 de ani, Manolache Ioan, ne relatează într-o schiţă, cu caracter monografic, inedită, despre începuturile şcolii din localitate.

Iniţial ea a funcţionat într-o clădire anume construită de locuitorii comunei, pe pârâul Fântânel. Era construită din două încăperi, din care una era sală de clasă, iar una era locuinţă pentru învăţător, care era şi preotul bisericii așijderea multor localități din Ardeal.

Aici a funcţionat şcoala timp de 20 de ani cu un singur post de învăţător, în care a fost încadrat Cif Toader, având funcţia de preot. Școala era frecventată de aproximativ 30 de elevi anual. A urmat apoi un nepot al său, pe nume Cif Moise. Şcoala a fost mutată de aici lângă Biserică, pe locul numit „Pe Piatră” unde ne este amintit învăţătorul Telegan Gheorghe.

Pentru românii numiţi (ortodoxi), în ceea ce priveşte învăţământul, există un ordin al guvernului din 24 decembrie 1821, prin care se prevedeau următoarele:

„ * Cantorul va fi învăţător ținând cursuri în casa proprie, primind ca plată de la fiecare familie cu copii, o mierță de grâu. (1)

* Comuna trebuia să achiziționeze lemnele şi lumina pentru şcoală şi dascăl.

* Cantorii şi învăţătorii erau scutiți de stagiul militar, de dări şi alte obligații publice.

* Preotul este cel care îndeamnă și sfătuiește părintele, dar îl și convinge să-şi trimită copiii la şcoală, iar pe cei care nu se lasă convinși îi va reclama organelor administrative pentru a fi pedepsiţi corporal sau cu închisoarea.

* Comunele să-şi aleagă cantori şi învăţători numai dintre acei cu asemenea pregătire”[2].

După revoluţia din 1848 se pune mai accentuat problema învăţământului public, care devine o problemă de stat din anul 1850. Curtea din Viena a decretat că problema învăţământului e de competenţa statului şi a bisericii. Pe baza acestei dispoziţii, episcopul Andrei Şaguna, statorniceşte principiul confesional în ceea ce privește organizarea şcolilor românești, precizând „fiecare obşte bisericească să-şi facă şcoală rugându-l pe protopop să-şi dea toată osteneala spre normalizarea trebuinţelor şcolare din protopopiatele lor”[3].

Urmarea acestei dispoziţii, a fost crearea numeroaselor şcoli publice din Transilvania. Astfel şi la Lunca Bradului, este pomenit în anul 1858, un învăţător „Petru Branea”, considerat ca fiind capabil şi având la şcoală 130 elevi. Era un număr mare de elevi, comparativ cu localităţile din jur, ca Topliţa cu 161 elevi, Deda cu 104 elevi, localităţi mult mai mari şi mai vechi decât Lunca Bradului[4].

Această şcoală are continuitate, astfel în anul 1875 este cunoscut învăţătorul Runcan Theodor[5].

Mai târziu, prin 1895, se creează o nouă şcoală, prima şcoală laică la Ilva, iar paralel cu aceasta a funcţionat şi şcoala de pe Pârâul Bisericii.

În 1905 şcoala a fost mutată lângă noua Biserică Ortodoxă, unde a funcţionat până în 1928. În această perioadă este menţionat învăţătorul Naşcu, ce ocupa şi funcţia de preot. Primul învăţător calificat absolvent al Şcolii Normale este Ioan Manolache şi a funcţionat în şcoala din comună, începând cu anul 1924.

Dezvoltarea învăţământului în localitate la sfârşitul secolului al-XIX-lea este legată de dezvoltarea industriei forestiere. Creşte în această perioadă nu numai numărul ştiutorilor de carte, ci şi numărul celor cu pregătire profesională şi superioară. Aceasta o dovedeşte statistica din anul 1930[6].

Sex	Total populaţie	Ştiutori de carte	Instruire primară	Instruire secundară	Instruire profesională	Instruire universitară	Alte şcoli superioare
masculin	672	500	484	52	16	1	7
Feminin	649	412	433	57	10	1	1
TOTAL	1321	912	917	109	26	2	8

În anul 1929 începe să se construiască actualul sediu de şcoală, într-o clădire din piatră, care, pentru început, avea destinaţia de a fi fabrică de cherestea, dar a fost abandonată vechea idee şi astfel, în anul 1930 s-a dat în folosinţă o sală de clasă, o cancelarie şi un coridor unde s-a mutat vechea şcoală.

În anul 1928 a fost înființată, în cadrul coloniei fabricii de cherestea de la Sălard, o şcoală primară. Astfel până în anul 1940, în localitate funcţionau trei şcoli primare.

O contribuţie care se întemeiază pe realitatea, între anii 1874-1940, din domeniul culturii şi învăţământului, pe Valea Mureşului Superior, aduce Despărţământul Reghin al Astrei, care a luat fiinţă în anul 1861. Această asociaţie avea să revoluţioneze întreaga viaţă spirituală a românilor, nu numai a celor transilvăneni, în direcţia promovării prin literatură, deci prin carte, a culturii naţionale. „Ea a focalizat energiile şi strădaniile întregii lupte de emancipare socială, naţională şi politică, spre un singur ţel vital, pentru evoluţia ulterioară a poporului român: „Unirea politico statală"- afirma profesorul Marin Şara, în „Studiul introductiv al culegerii de documente despre Despărţământul Reghin al Astrei 1874-1940"[7].

Despărţământul Reghin își exercita activitatea intensă într-o arie geografică mai largă, ce ocupă şi Tulgheșul, Bicazul şi chiar Ghimeşul. Comuna Lunca Bradului se afla în această suprafață, după cum reiese din Comunicarea nr. 85 din 1909, la poziţia 23, unde se află înscrisă ca Palata-Palata Ilva, iar în anul 1910, la 22 septembrie, în tabelul taxelor este trecut Naşcu Nicolae, preot ortodox, cu suma de 10 coroane[8].

În perioada 1940-1944, în timpul ocupaţiei maghiare, a funcţionat o singură şcoală cu patru posturi, în actualul local, cursurile ţinându-se în limba maghiară şi română. De la reforma învăţământului din 1948, în actuala şcoală funcţionau ciclul I, cu două secţii (română şi maghiară) şi ciclul II, cu secţie română.

În urma aplicării legilor lui Appanyi, în anii 1925-1928, şcolile cu limba de predare în limba română au fost declarate de stat şi s-a introdus obligatoriu limba maghiară. Aşa s-a ajuns la vidul cultural de înlăturare a analfabetismului la români.

Toţi absolvenţii de şcoli normale, în perioada interbelică, erau obligaţi să predea în aceste judeţe timp de trei ani cu un salariu stimulativ. Dacă se stabileau definitiv în satul sau în comuna în care erau repartizaţi, deveneau cetăţeni de onoare ai satului, primeau pământ, o sumă de bani pentru instalare şi spor de salarii. În Lunca Bradului, un asemenea dascăl a fost domnul Ioan Manolache[9].

Tot în anii 1925-1928, a fost construită în satul Neagra o şcoală primară, care funcţionează şi astăzi.

Astfel în anul 1933, în comuna Lunca Bradului au funcţionat trei şcoli:

- una în zona de confluență a pârâului Ilva, unde director era domnul Bungărzean;
- una în centrul comunei, în actuala clădire a şcolii, unde se aflau două săli amenajate, director era învăţătorul Ioan Manolache;
- ceea de-a treia în satul Neagra.

În anii 1937-1938, au mai fost date în folosinţă două săli de clasă la şcoala din Lunca Bradului, astfel şcoala de la Ilva se mută în clasele noi amenajate şi domnul Bungărzeanu devine revizor şcolar.

Când au început concentrările în anul 1939, primii chemaţi sub arme au fost dascălii, deoarece aceştia erau şi ofiţeri de rezervă.

În aceste condiţii, învăţător a venit Ion Arsente „un moldovean molcom îngrijit la vorbă". La clasele maghiare era doamna Bukaresti Anna. Mai târziu, au fost mobilizaţi atât învăţătorul Ion Arsente, cât şi directorul Ioan Manolache. Clasele române au rămas fără dascăl. Părintele Eftimie Andrei, doctor în teologie, preotul bisericii ortodoxe din Lunca Bradului, s-a angajat voluntar şi făcea cursuri cu elevii în două schimburi, clasele I- IV dimineaţa şi clasele V- VIII după-masa. Acest preot era un „pedagog înnăscut"[11].

În anul 1940 însă, după cedarea Ardealului de Nord, a fost arestat, bătut şi torturat, împreună cu alţi români din sat şi expulzaţi pentru că erau „venetici"[12].

După cedarea Ardealului de Nord, în Lunca Bradului au mai funcţionat clase cu predare în limba română. La clasele maghiare era învăţător Bacoş Ieneo, iar la clasele cu predare în limba română doamna Bukaresti Anna.

Note bibliografice

1. Nicolae Albu, *Istoria învăţământului românesc din Transilvania, 1800-1867*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, pp. 7,13, 16, 136.

2. Ibidem.

3. Ibidem.

4. Arhiva Şcolii Generale Lunca Bradului, Fond Documentar, „Înaltul Ordin Gubernial din 29 ianuarie 1858".

5. Şerban Polverejan, *Contribuţii privind şcolile româneşti din Transilvania*, în: Cumidava, vol.II, 1968.

6. Recensământul general al populaţiei României, 1930, vol. III.

7. ***Depărţământul Reghin al Astrei - Documente, 1874-1940, Reghin, 2001, pag.7.

8. Ibidem.

9. Arhiva primăriei localităţii Lunca Bradului, Fond Documentar, Dosar 38/1948.

10. mărturie orală, 14.01.2003, Oltean Vasile – Târgu-Mureş, B-dul 1 Decembrie 1918, nr. 43, ap. 17, născut la 16.05.1926.

11. Ibidem.

Bibliografie

1. **Arhiva primăriei** localităţii Lunca Bradului, Fond Documentar, Dosar 38/1948;
2. **Arhiva Şcolii** Generale Lunca Bradului, Fond Documentar, „Înaltul Ordin Gubernial din 29 ianuarie 1858”;
3. ***Depărţământul Reghin al Astrei** - Documente, 1874-1940, Reghin, 2001;
4. **Daniela Clinceag, Petruț Rusalina, Andreea Petruț** „LUNCA BRADULUI Însemnări monografice”, Editura Constantin Romanu-Vivu, Târgu-Mureș, 2016;
5. **Nicolae Albu**, „Istoria învăţământului românesc din Transilvania”, 1800-1867, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971;
6. **Şerban Polverejan**, „Contribuţii privind şcolile româneşti din Transilvania”, în Cumidava, vol. II, 1968;
7. ***** *mărturie orală*, 14.01.2003, Oltean Vasile – Târgu-Mureş, B-dul 1 Decembrie 1918, nr. 43, ap. 17, născut la 16.05.1926.

POEZIE ȘI POLITICĂ ÎN ANII '60

prof. Ioana Alexandra DĂLĂLĂU, Școala Gimnazială „Europa" Târgu Mureș, județul Mureș

Pusă în situația de a ceda din teritorii în anul 1940, în plin război, România încearcă să câștige aliați care să-i readucă teritoriile și integritatea, se aliază cu puterile Axei, iar sfârșitul războiului o prinde într-o poziție nefavorabilă. În 1944 ţara noastră a intrat în zona de influenţă a unei puteri antieuropene şi antiliberale. URSS, Uniunea Sovietică, deși apare ca salvatoare a națiunii române, de fapt este o cuceritoare. Primii ani de după lovitura de stat de la 23 august 1944 „nu au fost ani de îngheț spiritual și artistic, operele unor clasici ai literaturii române, precum Lucian Blaga, Tudor Arghezi și George Bacovia, au fost acum publicate"[96], dar nu trebuie trecut cu vederea asemănarea între literatura sovietică și literatura românească din acești ani. Doctrina comunistă a marxism-leninismului va fi impusă odată cu falsificarea alegerilor în 1946, când comuniștii vin „legal" la putere și încearcă să schimbe mentalul colectiv. Metoda cea mai eficientă avea să se dovedească interdicţia surselor de reper sau susţinutul control asupra lor. Este vorba în speţă de Biserică şi de accesul la carte, prin cea din urmă înţelegând atât obiectul colportor al ideilor (indezirabile) scrise, cât şi rescrierea/răstălmăcirea conţinutului subiectelor învăţământului, amplificată de conţinutul agresiv propagandistic al noilor şi unicelor periodice accesibile. Începutul cenzurii literare comuniste decurge din conţinutul Convenţiei de armistiţiu dintre Guvernul Român şi Guvernul Uniunii Sovietice - 12 septembrie 1946 - prin care întreaga presă românească era supusă dispoziţiilor comisiei aliate, prin faptul că „tipărirea, importul şi răspândirea, în România, a publicaţiilor periodice şi neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru şi a filmelor, funcţionarea staţiilor de poştă, Telegraf, Telefon vor fi executate în acord cu înaltul comandant aliat sovietic"[97].

Cenzura va afecta nu numai scriitura, poezia având un „aspect rudimentar cu semnificații paupere"[98], un ton moralizator, politic și ideologic, ci chiar și scriitori consacrați care vor fi „interzișI în virtutea noii ideologii"[99]. Democrația a fost înlocuită cu dictatura proletariatului, cu regimuri subordonate Rusiei. Un mare număr de oameni, printre care și scriitori, au fost închiși, abuzați, asasinați din motive politice.

O caracteristică a politicii culturale românești de după preluarea totală a puterii de Partidul Comunist a fost aceea că „alinierea ideologică a fost intrinsec legată de campania de sovietizare a

[96] Anneli Ute Gabany, *Literatura și politica în România după 1945*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001, p. 12.
[97] Marin Radu Mocanu, *Cenzura comunistă*, Editura Albatros, Bucureşti, 2001, p. 12.
[98] Iulian Boldea, *Poezia neomodernistă*, Editura Aula, Brașov, 2005, p. 7.
[99] *Ibidem.*

statului”[100]. „Plenara Uniunii Scriitorilor din anul 1950 hotărăște o direcție unică și unitară în poezie, cea a gazetăriei revendicative, idilice și narative, reflectând schematic, fals și retoric lupta de clasă și noile realități revoluționare”[101], interzicându-se oficial poeți precum Lucian Blaga, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Ion Pillat, Vasile Voiculescu, George Bacovia și Mihai Eminescu. Oricum, bazele noii politici culturale s-au pus în anii 1948-1952, politica din acel timp, dusă în domeniul literaturii a susținut „o mișcare de amploare a artiștilor neprofesioniști” sau a artiștilor care au acceptat să colaboreze cu PC.

După moartea lui Stalin, în 1953, a urmat o perioadă de „calm ideologic”, noua tendință literară a putut fi observată în domeniul liricii, de exemplu în cazul grupării de pe lângă revista clujeană „Almanahul literar”, scriitorilor chiar reproșându-li-se la un moment dat că „evită marile teme socialiste”[102]. Această perioadă de „calm ideologic” a adus literaturii române opere precum *Bietul Ioanide*, 1953 (George Călinescu)[103], 1955 *Morometii*, de Marin Preda, primul volum, *Străinul* de Titus Popovici, de asemenea, „Liviu Rebreanu a fost reabilitat parțial într-o monografie scrisă de Ov. S. Crohmălniceanu, la fel și Ion Agârbiceanu în 1955 într-o monografie scrisă de Mircea Zaciu”[104].

Ideile marxist-comuniste s-au impus asupra literaturii române care va lua o formă bizară, o epocă literară a proletcultismului sau epoca „decăderii regalității” și a „terorii republicane proletcultiste” din România „lagărului socialist”: 1945 – 1958/1960. „În domeniul cultural acesta a însemnat distrugerea tradiţiei modernităţii româneşti şi înlocuirea ei cu o artificială şi, astăzi, ridicolă artă pentru mase. Mulţi dintre marii scriitori interbelici, ca şi autorii tineri ai vremii, s-au raliat dogmatismului stalinist, consimţind să scrie versuri şi proză realist socialistă, propagandă ideologică. Cu excepţia a două-trei romane, şi ele grav afectate de clişeele epocii, nu se poate vorbi, pentru această perioadă, de o adevărată literatură română”[105]. Însă „dogmatismul lozincard” s-a estompat în anii ´60, când asistăm la revigorarea literaturii sau a „lirismului pur”[106], politica filosovietică este înlocuită de o politică naţionalistă, centrată în jurul unor lideri locali şi al figurilor istoriei naţionale; „după moartea lui Stalin apăruseră şi la noi semne timide de dezgheţ, ecouri ale noului curs politic declanşat de Moscova”[107].

[100] Anneli Ute Gabanyi, *op.cit*., p. 15.
[101] Nichita Stănescu, *Opera Magna, Volumul I, 1593-1965*, Ediție integrală, cronologică, realizată de Alexandru Condeescu, Editura Semne, 2005, p. XV.
[102] *Ibidem.*, p. 45.
[103] Manuscrisul exista încă din 1947.
[104] Anneli Ute Gabany, *op.cit.*, p. 51.
[105] Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010, p. 128.
[106] Iulian Boldea, *op.cit.*, p. 7.
[107] Gabriel Dimisianu, *Generația mea în anii ´ 60*, în „România literară”, nr. 13, 2008, p.7.

Anii ´60

Anii ´60 au însemnat reorientarea spre prioritățile de ordin național și schimbarea mentalității culturale, iar „pentru câștigarea credibilității mai ales pe scena internațională era necesară o liberalizare în interiorul țării”, dar noua „dogmă” care a început să se contureze nu a însemnat o „deviere de la principiul de bază al marxist-leninismului ce promova funcția educativă a culturii și artelor în societate”. Poezia neomodernistă poate fi privită ca un spațiu al crizelor identitare ale culturii naționale, ca răbufniri ale unor spirite încătușate, ca o evadare din spațiul socio-politic al vechii literaturi, o reacție la totalitarism.

Scriitorii generației ´60 sunt numiți „generație de ecloziune”; „o epocă nemaipomenită din toate punctele de vedere; relaxarea devenise evidentă: rămas, printre puţinii lideri din Est, în fruntea partidului, Dej (Gheorghe Gheorghiu Dej n.n.) pregătea despărţirea de sovietici, care va avea loc în aprilie 1964”[108]. Dictatorul dorea să câștige popularitate și autoritate și „și-a dat seama că metodele dure impuse nu au avut nici un rezultat”[109]. Scriitorii generației ´60 au avut norocul că, dorind să aibă rezultate sigure în ceea ce privește simpatia maselor, „funcționarii din Uniunea Scriitorilor, criticii și redactorii de ziar au fost aleși în calitate de promotori ai liberalismului”, mai mult, „în data de 3 aprilie 1960 s-a desfășurat o plenară a comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, în care urma să fie discutată situația precară în care se afla literatura, ca urmare a noii epoci glaciare”[110]. Zaharia Stancu, secretarul US, a descris (în „Gazeta literară” nr. 15, 7 aprilie 1960) literatura acestei perioade: „Proza apărută în anul 1959 este superficială și gazetărească, multe poezii sunt expresii ale unui schematism inacceptabil, de o banalitate evidentă, sunt agresive și declamatoare….”. Și astfel, în următorii ani s-a putut observa o „oarecare modificare a peisajului publicistic”[111], au fost înființate noi publicații, a fost numit Eugen Barbu în funcția de redactor-șef al revistei „Luceafărul”, a fost „inaugurată în cadrul US Secția de Critică și Istorie Literară”[112]. În anii ´60, partidul „nu mai planifica și determina orice mișcare în cel mai mic amănunt, în schimb își îndrepta atenția asupra analizării și supravegherii producției literare”, dar avea în vedere „să nu fie încălcate limitele impuse ori să se piardă din vedere legile supreme ale partidului”[113]. Un eveniment important din acest punct de vedere este ședința Comitetului Uniunii scriitorilor din 22-23 noiembrie 1963, când PC a început să dea avertismente, scriitorii primind „sfatul” de a contribui și susține realismul socialist, „să lupte împotriva influențelor literaturii decadente burgheze”.

[108] Nicolae Manolescu, *Cum se debuta la începutul anilor ´60*, în „Adevărul literar și artistic”, decembrie, 2007, p. 5.
[109] Anneli Ute Gabany, *op.cit.*, p. 89.
[110] *Ibidem.*, p. 97.
[111] *Ibidem.*, p. 98.
[112] *Ibidem.*, p. 100.
[113] *Ibidem.*, p. 101.

Debuturi

În această conjunctură politică și literară „în ajunul celei de-a treia Conferințe Naționale a Tinerilor Scriitori, care a avut loc în 26-27 decembrie 1960, au apărut în colecția Luceafărul trei volume de poezie concepute de trei tineri poeți literari: Nichita Stănescu, Cezar Baltag și Ilie Constantin, importanți reprezentanți ai generației ´60. Începând cu acest an, au apărut și poeziile lui Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Adrian Păunescu, Constanța Buzea”[114]. Caracteristică a acestei generații este „izolarea informaţională şi ideologică a spaţiului românesc” care, „deşi nu mai era totală, ca în anii '50, a contribuit la construirea mitului marilor poeţi ai generaţiei '60, al resurecţiei lirismului, al sărbătorii metaforei”[115]. Generația ´60 este cea care are curajul să revină la lirismul de dinaintea cenzurii, poezie care are calea bătătorită de grupări ca *Cercul Literar de la Sibiu*[116] sau de scriitori din „generația războiului” (Geo Dumitrescu, Ion Caraion*).* Ioan Alexandru, Cezar Baltag, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ion Gheorghe, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Constanța Buzea și-au construit propriile spații, „unindu-i limbajul poetic și etica artistică”, datorită lor „lumea dată, impusă prin decrete de către ideologii vremii drept sigură și de necontestabilă materialitate, se preschimbă prin imaginea poetică într-un univers al ficțiunii mai omenesc, „mai complex și mai nobil decât cel din învățăturile social-istorice ale epocii”[117]. Ei se „străduiau să redea în opera lor o viziune a sentimentelor proprie”, limbajul să fie din nou un „instrument al poeziei”[118], tonalitatea să fie „intens subiectivă”, și „ritmurile biografice ale eului să se configureze ca replică interioară a ritmurilor existențiale sau cosmice”[119]. De asemenea, se remarcă faptul că poeții acestei generații și-au asumat o vină existențială, la unii (Ioan Alexandru) această vină fiind depășită „prin îndemnul la viață”[120], discursul jubilatoriu (Ana Blandiana, Nichita Stănescu), al mirajului existențial (Cezar Baltag), al candorii (Constanța Buzea, Ana Blandiana). Limbajul inovator, vizionarist, oniric, abstract a fost o noutate pentru linia poeziei de la acea dată. Teme predilecte care se întâlnesc atât la Labiș, cât și la Ioan Alexandru sunt tendința de a reconstitui viața satului, tonalitatea sentimentului familial în concordanță cu istoria, „sensibilitatea proprie a senzației aspre, a tandreții crude” sau „procesele de conștiință izvorâte din similitudini biografice”[121]. Labiș „se deschide cu voluptate unui univers în mișcare, purtând

[114] *Ibidem.*, p. 103.
[115] Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010, p. 132.
[116] Grupare literară modernă înființată în anul 1940 la Sibiu. S-a manifestat inițial în cadrul unui cenaclu, care a editat în 1945 și câteva numere dintr-o revistă, intitulată „Revista Cercului literar”- Dan Damaschin, *Cercul literar de la Sibiu/Cluj*, *Glose, Restituiri/Corespondențe,* Editura Ecou Transilvan, Cluj Napoca, 2013.
[117] Nichita Stănescu, *op.cit.,* p. IX.
[118] Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, Editura Aula, Brașov, 2002, p. 9.
[119] Iulian Boldea, *op.cit.*, p. 8.
[120] Daniela Varvara, *Mituri și simboluri biblice în poezia neomodernistă*, Editura Eikon, București, 2016, p. 111.
[121] Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric,* Editura Eminescu, București, 1972, p. 158.

reziduurile nobile ale combustibililor, având gustul simbolic salin al imensității marine”[122], senzație întâlnită și în multe din poeziile lui Ioan Alexandru: „Pământul se retrăgea din mine/Tăcând, câte puţin./Eram precum o mare/Pe un ţărmure în declin” (*Imponderabilitate)*; ecourile poeziei lui Labiș „în conștiința și scrisul celor mai tineri pot fi considerate expresia unei stări de spirit”, „originalitatea acestor poeți se va impune pregnant printr-un limbaj radical înnoit, deschis experimentului, dublând un romantism inițial cu cenzura ironică, cu o conștiință a formelor și structurilor superioare pe care înaintașul poet încă tradiționalist n-o manifestase și nu avuse încă timp s-o dea la iveală”[123].

Poeții generației ´60 au avut ca sarcină scuturarea literaturii de dogmele comuniste, ei fiind prefațați la debut de susținătorii generației ´50, Silvian Iosifescu, Paul Georgescu, Mihai Beniuc, M. Breslașu. „Apariția în jurul anului 1960 a multor volume de debut ce nu puteau trece neobservate e prezentată ca expresie a reorientării creației. S-ar fi declanșat un nou val analog exploziei lirice propuse cu douăzeci de ani înainte: s-ar fi precizat o nouă direcție”[124]. Ei nu s-au rupt total de generația anterioară, iar perioada de început a poeziei se află, așa cum am spus, sub semnul lui Labiș.

Bibliografie

1. Boldea, Iulian, *Poezia neomodernistă*, Editura Aula, Brașov, 2005;
2. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010;
3. Dimisianu, Gabriel, *Generația mea în anii 60´*, în „România literară”, nr. 13, 2008;
4. Gabany, Anneli Ute, *Literatura şi politica în România după 1945*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001;
5. Grigurcu, Gheorghe, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, Editura Minerva, București, 1989;
6. Grigurcu, Gheorghe, *Teritoriu liric*, Editura Eminescu, București, 1972;
7. Manolescu, Nicolae, *Cum se debuta la începutul anilor ´60*, în „Adevărul literar și artistic”, decembrie, 2007;
8. Manolescu, Nicolae, *Decalogul criticii literare*, Editura Aula, Brașov, 2005;
9. Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, Editura Aula, Brașov, 2002;
10. Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, Editura Saeculum, București, 2009;
11. Mocanu, Marin Radu, *Cenzura comunistă*, Editura Albatros, Bucureşti, 2001;
12. Negrici, Eugen, *Introducere în poezia contemporană*, Editura Cartea Românească, 1985;
13. Nicolescu, Costion, *Stârniri pentru o cultură a învierii*, Editura Sophia, 2018;
14. Pop, Ion*, Poezia unei generații*, Editura Dacia, Cluj, 1973;
15. Stănescu, Nichita, *Opera Magna, Volumul I, 1593-1965*, Ediție integrală, cronologică, realizată de Alexandru Condeescu, Editura Semne, 2005;
16. Varvara, Daniela, Mituri și simboluri biblice în poezia neomodernistă, Editura Eikon, București, 2016.

[122] Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, Editura Minerva, București, 1989, p. 465.
[123] Ion Pop*, Poezia unei generații*, Editura Dacia, Cluj, 1973, p. 25.
[124] Dumitru Micu, *op.cit.*, p. 109.

ACTUL DE LA 23 AUGUST 1944 ÎN CINEMATOGRAFIA COMUNISTĂ (PERIOADA 1965-1989)

prof. Titi-Vasile DĂLĂLĂU, Colegiul Național „Unirea” Târgu-Mureș, județul Mureș

În perioada comunistă, interpretarea actului de la 23 august 1944 s-a realizat în funcție de necesitățile politice de moment și de poziția liderilor de la București în raport cu Moscova (când comunismul românesc se afla în fază incipientă și când Gheorghiu-Dej încerca prin discursul său politic să dea o mai mare legitimitate propriului regim prin apelul la istorie, este ușor observabilă sublinierea rolului precumpănitor al Uniunii Sovietice în înfăptuirea „insurecției” de la 23 august 1944; în schimb, când regimul este aproape consolidat, în anii ’60, atât Gheorghe Gheorghiu-Dej, cât și Nicolae Ceaușescu renunță în mare parte la elogiul făcut Uniunii Sovietice, pe care îl înlocuiesc cu enunțarea reușitelor comunismului în România).

Astfel, „23 august 1944” a devenit mitul fondator principal al comunismului românesc, încă din 1944 comuniștii asumându-și toate meritele referitoare la răsturnarea dictaturii antonesciene. Scrierile despre 23 august 1944 s-au înmulțit odată cu trecerea anilor în istoriografia comunistă. Evenimentul a cunoscut diferite interpretări, dar esența a rămas aceeași: „insurecția” a lansat România pe o traiectorie pozitivă, pe cea mai bună traiectorie, care nu putea fi în perioada comunistă decât una extrem de politizată și ideologizată – cea a dezvoltării societății socialiste. De la început, rolul regelui Mihai și al partidelor istorice a fost minimalizat, evenimentul fiind prezentat aproape exclusiv ca o realizare a Partidului Comunist Român. Iar diferitele denumiri date actului de la 23 august 1944 sintetizează evoluția interpretativă a propagandei comuniste: „lovitură de stat” sau „de palat”, prin 1944-1945; „eliberarea sovietică”, predominantă prin 1947-1955; apoi „insurecția armată” și, după aceea, către anii ’80, „revoluția de eliberare națională armată antifascistă și antiimperialistă” sau „revoluția română din august 1944”.

Alături de istorici, scriitorii români (prozatori, poeți și dramaturgi) și cineaștii au contribuit la consolidarea regimului comunist din România, au acceptat să promoveze doctrina comunistă prin intermediul operelor lor, fiind sensibili la schimbările ideologice promovate de Partidul Comunist Român. Modificările în sistemul de opţiuni al propagandei de partid de-a lungul jumătății de secol în care comuniștii au fost la putere (survenite în funcție de evoluția relațiilor cu Uniunea Sovietică) pot fi observate și în cadrul operelor cinematografice.

În secolul XX, filmului i-a revenit rolul politico-ideologic de bază în sistemul construirii națiunii socialiste, după cum arăta Mihaela Grancea[125]. Prin intermediul filmului propaganda comunistă a cunoscut o eficiență deosebită, iar Partidul Comunist a perceput de la început valoarea propagandistică de prim rang a cinematografiei, aspect dovedit și de investițiile financiare consistente în acest domeniu, intrat încă din 1948 sub controlul total al regimului.

Actul de la 23 august 1944 (inclusiv rezistența anticapitalistă și antifascistă a comuniștilor ilegaliști), act care stătea la temelia construcției socialismului, nu putea lipsi dintre temele de propagandă ale cinematografiei comuniste. Aproximativ 60 de filme (aproape 11% din producția cinematografică a perioadei comuniste și 27% dintre filmele cu caracter propagandistic, politic) au fost produse având ca temă lupta comuniștilor în ilegalitate, actul de la 23 august sau perioada imediat următoare, începând cu *Nepoții gornistului* (1953) și sfârșind cu *Pădurea de fagi* și *A doua variantă* (ambele au avut premiera în 1987). Filmele realizate în jurul celebrei „insurecții" legitimatoare a regimului comunist construiesc o istorie contrafăcută[126], menită să furnizeze legitimitate partidului unic dictatorial, ajuns la putere prin fraudă, șantaj și mai ales prin susținerea venită dinspre Moscova. Preluând informațiile contrafăcute de istoriografia comunistă referitoare la înlăturarea regimului Antonescu, cineaștii deformează cu sânge rece, în zeci de pelicule, actul de la 23 august 1944: regele Mihai, șefii partidelor istorice, capi ai armatei nu apar deloc sau joacă roluri secundare, în vreme ce comuniștii sunt prezentați ca unici inițiatori și conducători ai insurecției; înțelepți, vizionari, curajoși, ei sunt învingătorii care, în mod firesc, merită să conducă țara.

În anii '60, naționalismul și-a croit tot mai intens drum în cinematografia românească, în efortul general al propagandei Partidului manifestată prin intermediul artelor și al literaturii de a-și legitima puterea prin realizări interne, precum și în scopul consolidării politicii de autonomie față de Uniunea Sovietică. Liberalizarea începută spre finalul regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej continuă și în primii ani ai regimului Ceaușescu, până prin 1971, când celebrele „Teze din iulie" inaugurează o nouă perioadă de îngheț ideologic. Totuși, liberalizarea a fost una limitată: scopul instrumental al artei trebuia respectat, după cum a ținut mereu să precizeze prim-secretarul CC, Nicolae Ceaușescu, la întâlnirile sale cu scriitorii și artiștii. Încă de la prima astfel de întâlnire, din data de 19 mai 1965, noul lider al Partidului le sugera artiștilor să creeze o „artă realistă", cu funcție

[125] Grancea, Mihaela, *Filmul istoric românesc în proiectul construcţiei „naţiunii socialiste": 1965-1989*, în „Studia Politica: Romanian Political Science Review", 6(3), pp. 683-709

[126] „Este cea mai amplă operațiune de falsificare propagandistică întreprinsă într-un domeniu al artei în comunismul românesc. Numărul imens, în raport cu dimensiunile cinematografiei noastre, de filme cu ilegaliști conturează o rezistență antifascistă și anticapitalistă de proporțiile unui război civil. Pare că divizii întregi de români idealiști, în special tineri, dedicați clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea patriei sabotau o dată la câteva zile „mașina de război hitleristă" și dictatura antonesciană, având în minte, ca far călăuzitor, viitorul comunist al României", arată Cristian Tudor Popescu, în *Filmul surd în România mută: politică și propagandă în filmul românesc de ficțiune (1912-1989), Editura Polirom, 2011,* pp. 281-282

„educativă”, plină de „optimism” și de „robustețe”, adică mai aproape de popor[127]. Totodată, Partidul a promovat la nivel cultural teoria cu privire la „specificul național” al culturii și spiritualității românilor[128], reflecție a tendințelor de creare a unui comunism-național și a dorinței conducerii de partid de a-și dobândi independența față de Moscova.

În perioada regimului Nicolae Ceaușescu, odată cu consolidarea național-comunismului, numărul filmelor din seria „revoluției de la 23 august 1944” a crescut foarte mult. Fenomenul se explică prin faptul că, ieșită de sub tutela sovietică, „revoluția” pur românească putea fi prezentată cu mai mare ușurință unui public avid de evenimente patriotice care să le stârnească mândria națională, dar și prin faptul că producția cinematografică generală a cunoscut un trend ascendent în toată perioada comunistă: dacă în perioada 1948-1960 s-au produs 44 de filme de lungmetraj, în anii următori numărul filmelor a crescut spectaculos – în deceniul 7 au apărut 108 titluri, în deceniul 8 – 165 de titluri, iar în deceniul 9 – 233 de titluri[129].

Dar aceste filme au continuat să fie vehicule ale mitologiei comuniste și, în cele din urmă, chiar ale cultului personalității liderului comunist, care, la rândul lui, devine un personaj de prim rang în realizarea a ceea ce s-a numit, în ultima perioadă a regimului comunist, total neconform realității istorice, „revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă”.

Sub regimul Nicolae Ceaușescu seria filmelor pe tema „Revoluției române din august 1944” și a preliminariilor sale continuă cu titluri precum: *Procesul alb* – 1966, *Duminică la ora 6* – 1966, r. Lucian Pintilie, *Golgota* – 1966, r. Manole Marcus, Tunelul – 1966, r. Francisc Munteanu, *Cerul începe la etajul* III – 1967, r. Francisc Munteanu, *Canarul și viscolul* – 1970, r. Manole Marcus, *Serata* – 1971, *Atunci i-am condamnat pe toți la moarte* – 1972, *Bariera* – 1972, regia Mircea Mureșan, *Întoarcerea lui Magellan* – 1974, r. Cristiana Nicolae, *Porțile albastre ale orașului* – 1974*, Stejar, extremă urgență* – 1974, *Pe aici nu se trece* – 1975, *Zidul* – 1975, regia Constantin Vaeni*, Ediție specială* – 1978, r. Mircea Daneliuc, *Ultima frontieră a morții* – 1979, r. Virgil Calotescu, *Duios Anastasia trecea* – 1980, r. Alexandru Tatos, *Punga cu libelule* – 1981, regia Manole Marcus, *Liniștea din adâncuri* – 1982*, Pe malul stâng al Dunării albastre* – 1983, *Emisia continuă* – 1984, *Ziua Z* – 1985, *Noi, cei din linia întâi* – 1986*, Pădurea de fagi* – 1988 ș.a. Nu lipsesc nici serialele construite în jurul acestei teme, cum ar fi: *Urmărirea* – 1971, *Pistruiatul* – 1973, *Un august în flăcări* – 1974 sau *Lumini și umbre* – 1979-1982.

[127] Anneli Ute Gabanyi, *Literatura și politica în România după 1945,* Editura Fundației Culturale Române, București, 2001, pp. 136-137
[128] Ibidem, p. 153
[129] Grid Modorcea (coord.), *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, Editura Cartea Românească, București, 2004, pp. 15-16

Majoritatea acestor filme abordează preliminariile actului de la 23 august 1944, lupta comuniștilor ilegaliști împotriva regimului Antonescu și au impus imaginea unor agenți ai Siguranței psihopați, violenți și ucigași. În același timp, comuniștii sunt prezentați ca fiind curajoși, înțelepți și dedicați până la sacrificiul suprem cauzei pentru care luptă.

Prin astfel de exemple putem constata modul în care mulți regizori și scenariști au intrat în „hora ideologică" a partidului și s-au inspirat în creația lor din mitologia dedicată actului de la 23 august 1944. Dintre regizori îi amintim pe: Sergiu Nicolaescu, Liviu Ciulei, Mihai Iacob, Iulian Mihu, Mircea Mureșan, Dan Pița, Alexandru Tatos, Andrei Blaier, Mihai Constantinescu, Dinu Cocea, Doru Năstase, Dinu Tănase, Cristina Nichituș. Dintre scenariști pot fi menționați mai ales: Titus Popovici, Francisc Munteanu, Eugen Barbu, Marin Preda, Horia Lovinescu, Mihai Opriș, Aurel Mihale, Ioan Grigorescu. Dintre actorii celebri, care au susținut prin prestațiile lor, adeseori remarcabile, promovarea unei viziuni unilaterale asupra realității, pot fi menționați: Liviu Ciulei, Toma Caragiu, Gheorghe Dinică, Amza Pellea, Sergiu Nicolaescu, Florin Piersic, Jean Constantin, Ștefan Iordache, Iurie Darie, Ilarion Ciobanu, Mircea Albulescu, Colea Răutu și alții. De fapt, tocmai prin prestațiile lor de calitate, actorii au mai salvat cât se putea din aceste filme. Dar, în același timp, au făcut propaganda mai vandabilă.

Toate filmele realizate în jurul temei „insurecției de la 23 august 1944" promovează ura față de trecut – față de regimul politic antonescian, față de politicienii burghezi, față de burghezie – dar și față de intelectualii acuzați că trăiesc parazitar pe spatele oamenilor muncii, singurii capabili să ridice arma împotriva nedreptăților sociale și să producă, prin sudoarea frunții, cele necesare vieții cotidiene. Eroizați sunt, în schimb, muncitorii din fabrici, țăranii și mai ales ilegaliștii comuniști care sunt întotdeauna extrem de inteligenți, calculați, perseverenți în atingerea scopului urmărit, buni organizatori, incoruptibili și care-și urmăresc idealul până la sacrificiul suprem. Majoritatea eroilor comuniști ilegaliști sunt personaje fictive, iar minciunile propagandistice abundă, cum este și cazul forțelor patriotice, practic inexistente înainte de 23 august 1944, dar care sunt omniprezente pe scena cinematografiei românești din perioada comunistă. Cinematografia comunistă a construit mitul unei reziste aproape generalizate a muncitorilor români (comuniști) și a unei părți din ofițerime față de regimul Antonescu și față de „ocupația" militară nazistă, precum și mitul unei reacții militare extrem de eficiente venite din partea Partidului Comunist care a dus la îndepărtarea eficientă a germanilor din țară odată ce „insurecția" din 1944 a debutat. În epoca Ceaușescu aceste mituri vor cunoaște o efervescență deosebită, materializată în zeci de pelicule dedicate actului istoric care va deveni, în ultima parte a regimului comunist, cunoscut sub denumirea de „revoluția socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944".

Bibliografie:

1. Caranfil, Tudor, *Dicționar subiectiv al realizatorilor filmului românesc*, Editura Polirom, București, 2013;
2. Căliman, Călin, *Istoria filmului românesc (1897-2017)*, Editura Contemporanul, București, 2017;
3. Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 2010;
4. Gabanyi, Anneli Ute, *Literatura și politica în România după 1945*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001;
5. Grancea, Mihaela, *Filmul istoric românesc în proiectul construcției „națiunii socialiste": 1965-1989* în „Studia Politica: Romanian Political Science Review", 6(3), 2006;
6. Ilieșiu, Marinela, *Povestea poveștii în filmul românesc (1912-2012)*, Editura Polirom, București, 2013;
7. Jitea, Bogdan, *Cinema în RSS*, Editura Polirom, 2021;
8. Modorcea, Grid (coord.), *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, Editura Cartea Românească, București, 2004;
9. Pivniceru, Constantin, *Amintiri din actualitate. 50 de ani de cinema în România*, Editura Tritonic, București, 2012;
10. Popescu, Cristian Tudor, *Filmul surd în România mută: politică și propagandă în filmul românesc de ficțiune (1912-1989)*, Editura Polirom, 2011;
11. Sandache, Cristian, *Literatură și ideologie în România lui Nicolae Ceaușescu*, Editura Mica Valahie, București, 2008;
12. Sandache, Cristian, *Literatură și propagandă în România lui Gheorghiu-Dej*, Editura Mica Valahie, București, 2006;
13. Sava, Valerian, *Istoria critică a filmului românesc contemporan*, Vol I. Obsedantul deceniu, Editura Meridiane, București, 1999;
14. Săulea, Elena, *Epopeea Națională Cinematografică*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2011;
15. Vasile, Aurelia, *Le cinéma roumain dans la période communiste. Représentations de l'histoire nationale*, Université de Bourgogne et Université de Bucarest, Thèse pour l'obtention du Doctorat d'Histoire, 2011;
16. Vasile, Cristian, *Literatura și artele în România comunistă (1948–1958)*, Editura Humanitas, București, 2010.

PERSPECTIVE ETNODEMOGRAFICE ÎN TRANSILVANIA (1850-1880)

prof. drd. Cristian-Emil DRAGOMIR, Liceul Tehnologic „Traian Vuia" Târgu Mureş, judeţul Mureş

În istoriografia românească există relativ puţine lucrări consacrate subiectului şi perioadei pe care o supunem atenţiei. De aceea demersul nostru încearcă, în primul rând, să pună câteva probleme generale, mai relevante, credem noi, privind dinamica și structura populaţiei.

Urmează ca studii ulterioare să aprofundeze problemele fertilităţii, mortalităţii, reconstituirii familiei, urbanizării, emigrării etc. Desigur, un asemenea program de cercetare va trebui să fie unul complex, cu o viziune comparatistă, pentru a identifica similitudinile sau diferenţele existente în ceea ce priveşte comportamentul demografic al românilor (populaţia cea mai veche şi mai numeroasă a Transilvaniei), al maghiarilor, al germanilor, precum și al celorlalte etnii aflate în număr redus.

Câteva precizări se impun asupra limitelor cronologice, Revoluția de la 1848-1849 și începutul Primului Război Mondial din anul 1914, în care s-au înscris observaţiile noastre.

Primul recensământ efectuat după Revoluția de la 1848-1849 de către autoritățile austriece a început în vara anului 1850 și a fost finalizat în primele luni din 1851.

„Ultimul recensământ de până la începutul Primului Război Mondial a fost efectuat în anul 1910, de către autoritățile maghiare. Între aceste două limite, populația Transilvaniei a sporit de la 3.454.293 locuitori la 5.225.618, ceea ce corespunde creșterii de aproximativ 47,04 %."[130]

Dimensiunile creșterii populației provinciei sunt mai modeste față de ansamblul monarhiei habsburgice (din 1867 - Austro-Ungare), în componența căreia s-a aflat Transilvania până în anul 1918. Astfel, populația monarhiei a cunoscut o creștere cu circa 58% între anii 1850-1910.

De altfel, în teritoriile care au constituit după 1918 statele Austria și Ungaria, s-a observat o creștere într-un ritm mai ridicat decât în teritoriile locuite de cehi, slovaci, sârbi, români, sloveni. Astfel, populația Ungariei a crescut între anii 1869-1910 cu 51,8%, în timp ce populația din teritoriile deprinse după Primul Război Mondial a sporit în această perioadă cu numai 24,4%. Aceleași diferențe se pot constata și pentru teritoriile care au fost până la 1918 sub controlul Vienei. Oricum, creșterea populației Transilvaniei în secvența temporală enunțată este un fapt indiscutabil, sporul real fiind de 1.771.325 locuitori.

Semnele creșterii sunt vizibile și în modificarea densității populației provinciei. „De la 33,7

[130] I. I. Adam, I. Pușcaș (ed.), *Izvoare de demografie istorică, vol.II sec.al XIX-lea – 1914, Transilvania*, București, 1985, p. 17.

locuitori/km^2 în anul 1850, în preajma Primului Război Mondial densitatea medie a crescut până la 51,5 locuitori/km.”[2]

Firește, existau diferențe zonale, teritoriul fostului principat având o densitate mai redusă, Banatul una medie, iar Crișana cea mai ridicată. Comitatul Arad avea densitatea cea mai mare, cu 70,5 locuitori/km^2 , Timiș cu 65,9 locuitori/km^2, Satu Mare cu 62,3 locuitori/km^2 etc. La polul opus se aflau comitatele Ciuc cu 29,2 locuitori/km^2, Bistrița-Năsăud cu 29,6 locuitori/km^2 etc.

În perioadele cuprinse între cele șapte recensăminte efectuate între 1850 și 1910, au existat condiții particulare care au influențat pozitiv și negativ regimul demografic.

Al doilea și ultimul recensământ efectuat de către autoritățile austriece după revoluție a fost demarat la 31 octombrie 1857 și finalizat la sfârșitul anului 1857. Între înregistrările făcute în 1850-1851 și 1857, populația Transilvaniei a sporit cu 212.253 locuitori, corespunzător unei creșteri cu 6,1%.[131]

După dezechilibrul demografic provocat de evenimentele Revoluției de la 1848-1849, populația provinciei a cunoscut un proces de refacere a potențialului uman. Din păcate, sensul ascendent a fost curmat între anii 1853 și 1855, datorită consecințelor economice, militare și psihologice ale Războiului Crimeii, conflict în care a fost implicată și Austria. Dincolo de mișcările de trupe pe teritoriul Transilvaniei, recrutările, rechizițiile de alimente, furaje etc., au determinat creșterea mortalității generale. Nu întâmplător, sporul natural al populației fostului principat a scăzut în anii 1853-1855 la aproape un sfert din valoarea anilor precedenți. De asemenea, epidemia de holeră care s-a manifestat în 1855 în comitatele vestice a diminuat ritmul creșterii populației în acei ani.

La scurt timp după încheierea pactului dualist, autoritățile maghiare au organizat, la sfârșitul anului 1869 și începutul anului 1870, un nou recensământ al populației. Populația Transilvaniei a crescut din 1858 până în 1870 cu 558.068 locuitori, corespunzător unei creșteri cu 15,2%. Situația este identică și pentru microzonele care au fost examinate, relevând amploarea izbucnirii demografice din acei ani. De exemplu, „populația județului Cluj a crescut între 1857-1869 cu 16,5%, cu o rată anuală de creștere de 1,3%, iar cea din fostul regiment grăniceresc năsăudean a crescut cu 21,5%, respectiv cu 1,7% anual.”[132]

Desființarea relațiilor feudale cu patentele din 1853-1854 a favorizat, în Transilvania, procesul introducerii structurilor burgheze, capitaliste, în primul rând, în agricultură. De abia acum au început să se facă simțite efectele economice și psihologice ale legilor din 1853-1854; s-au inaugurat în multe zone din Transilvania exploatările forestiere sistematice; s-au lansat noi investiții

[131] *Ibidem.*
[132] N. Endroiu, A. Răduțiu, P. Teodor*, Civilizația medievală și modernă românească. Studii istorice*, Cluj-Napoca, 1985, p. 176.

industriale, s-au pus bazele pentru dezvoltarea sistemului de comunicații etc. Astfel, prin crearea de noi locuri de muncă, prin înmulțirea posibilităților materiale de asigurare a vieții de familie, s-a constatat o sporire a numărului de căsătorii în întreaga Transilvanie. Efectul s-a concretizat într-un spor natural mai ridicat, ca urmare a unei natalități revigorate.

Întreaga perioadă s-a aflat sub semnul unei stabilități relative în viața provinciei, fără războaie purtate pe teritoriul ei.

Factori perturbatori ai progresului demografic au existat însă și între 1858 și 1870, dar nu au reușit să afecteze serios creșterea populației; câțiva ani cu recolte slabe, o epidemie generalizată în rândul vitelor în vara anului 1866, epidemia de holeră ce a cauzat câteva mii de victime în vara și toamna anului 1866 etc.

Următorul recensământ efectuat de către autoritățile maghiare a avut loc în anul 1880. În perioada delimitată de înregistrările din 1870 și 1880, populația Transilvaniei a cunoscut o oarecare reducere, descreșterea cifrându-se la 142.952 locuitori.

Ulterior anului 1880, au urmat alte recensăminte precum cele din 1890 și 1900, care au urmărit îndeaproape evoluția demografică a Transilvaniei.

Bibliografie:

1. Adam, I.P uşcaş (ed.), 1985, Izvoare de demografie istorică, vol. II sec. al XIX-lea – 1914, Transilvania, București
2. N. Endroiu, A. Răduțiu, P. Teodor, 1985, Civilizația medievală și modernă românească. Studii istorice, Cluj-Napoca

„UN POPOR CARE NU ÎŞI CUNOAŞTE ISTORIA ESTE CA UN COPIL CARE NU ÎŞI CUNOAŞTE PĂRINŢII!” - NICOLAE IORGA

prof. Laura DRĂGAN, Şcoala Gimnazială „Adrian Păunescu” Piteşti, Argeş

Nicolae Bălcescu era de părere că Istoria este cea dintâi carte a unei naţii. Într-însa ea îşi vede trecutul, prezentul şi viitorul, ajută să ştim cine suntem, de unde venim. Ne dezvăluie trecutul, ne arată parcursul înaintaşilor noştri, greşelile lor, trecutul cu bune şi rele. Aşa putem învăţa că suntem un popor greu încercat, dar plin de resurse. Că ne-am luptat şi am dobândit o identitate naţională, că am contribuit din plin la dezvoltarea culturii europene şi internaţionale, că românii nu sunt mai prejos de alte naţii; că suntem un popor la fel ca oricare altul, cu bune şi cu rele. Tot din istorie putem învăţa să evităm erorile trecutului. Putem afla ce înseamnă şi unde duce extremismul, radicalismul, totalitarismul, ce este democraţia, diversitatea, pluripartidismul etc.

Istoria este ştiinţa la care apelează majoritatea. Mulţi fără obiectivitate. Spre deosebire de specialişti, toţi au câte o părere despre Decebal, Traian, Basarab I, Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza, regii României, Ion Antonescu sau Nicolae Ceauşescu. Din păcate, dintr-o materie importantă, Istoria a ajuns să fie considerată una periferică. De multe ori am auzit că istoria, în fond, este o înşiruire de date, că dacă vrei să te documentezi despre un eveniment, cauţi pe Wikipedia sau pe Google. Că nu ne ajută cu nimic pe noi să ştim că într-un anumit an s-a întâmplat un anumit eveniment. Cu toate că am auzit diferite păreri, nu le-am luat în considerare din simplu fapt că am crezut că nu putem ajunge în situaţia dată. Nu credeam că este posibil ca Istoria să fie înlocuită. Curios să îi văd pe cei care au fost selectaţi să scoată istoria, limba latină şi literatura din programa şcolară, specialiştii, am constatat că niciunul nu are tangenţă cu materia în cauză. Sau cum s-ar spune, nu te afectează ceea ce nu ştii. Aceşti oameni numiţi de ministrul educaţiei Adrian Curaj sunt: Solomon Marcus, Tincuţa Apateanu, Florin Colceag, Radu Dop, Radu Gologan, Alexandru Mironov, Oana Moraru, Florin Munteanu, Marian Stas, Manuela Prajea şi Stefan Vlaston. Aceşti specialişti în Educaţie au rolul şi nu au ruşine în a adopta cea mai controversată decizie din istoria postdecembristă. Aşa vor rămâne în istorie. Ca grupul care a scos istoria din învăţământul preuniversitar. Universităţile importante au luat poziţie prin reprezentanţii lor, istoricii. Cei de la Cluj, Iaşi, Academia Română, reputaţi istorici au atras atenţia că până şi comuniştii nu au înlocuit istoria din programa şcolară.

„Identitatea românească nu poate fi înţeleasă fără componenta sa latină; identitatea europeană, la rândul ei, nu poate ignora această componentă. Să nu uităm eforturile Şcolii Ardelene,

iluminismul românesc, de a argumenta originea latină a poporului şi a limbii româneşti în Transilvania. Să nu uităm că însuşi statul român s-a constituit, la 1859, în jurul ideii de unitate a tuturor celor „de gintă latină". În acest context, prima misiune a Academiei Române, la 1866, a fost să alcătuiască gramatica şi dicţionarul limbii române şi să redacteze tratatul de istoria românilor, tocmai pentru a susţine şi cultiva conştiinţa identităţii noastre. Or acum propunerile acestui nou Plan-cadru compromit printr-un singur gest, insuficient cântărit, eforturile a generaţii de intelectuali responsabili şi pun sub semnul pericolului însăşi identitatea noastră. „Consecinţele nu vor întârzia să apară, iar Istoria nu va fi îngăduitoare", se arată în comunicatul Academiei Române cu privire la această decizie. Aceşti specialişti în matematică nu trebuie confundaţi cu specialişti în educaţie. Faptul că au decis scoaterea istoriei din programa şcolară, arată cât preţ au pus în formarea lor pe disciplinele umaniste. Într-o lume în care istoria se studiază, aşa cum este normal, câteva ore pe săptămână – noi venim şi ne autodistrugem identitatea. Când trecem pe o stradă, de regulă cu nume istoric, pe lângă un monument, statuie, muzeu, automobil, un baraj, aeroport etc. împreună cu prietenii noştri sau propriii copii ce le spunem? Cine a fost şi ce rol a avut personajul respectiv în istoria noastră sau ce formulă inginerească s-a folosit pentru construcţia acelei statui? Se poate concluziona că ştiinţele exacte dezvoltă inteligenţa copiilor, dar ştiinţele umaniste oferă informaţia, cultura şi ajută la progresul şi consolidarea unei educaţii optime.

Daca îi privăm pe elevii de astăzi de cunoaşterea limbii latine, a istoriei naţionale, a literaturii noastre, vom avea o generaţie apatridă. Nu vor şti de unde vin, cine sunt. N. Iorga considera că Istoria „este o necesitate pentru conştiinţa umană: şi pentru chibzuirea împrejurărilor şi pentru tragerea concluziilor şi pentru îndemnuri şi pentru mângâieri". La TVR nu mai există emisiuni despre istoria naţională, dar avem despre minorităţi, iar la Radio sunt din ce în ce mai comprimate ca timp. Astfel că, în apropierea centenarului celui mai important eveniment din istoria noastră, Marea Unire din 1918, sărbătorim prin scoaterea istoriei, limbii latine şi a reducerii orelor de literatură română. În contextul discuţiilor despre regionalizare ce poate fi mai oportun decât înlăturarea materiilor potrivnice? În acest fel, doar istoricii mai cunosc evenimentele din 1918. Doar cei interesaţi, cu siguranţă, doar cei majori sunt preocupaţi de istoria Basarabiei, Transilvaniei şi a celorlalte provincii istorice. Cum poate percepe un elev de liceu ceea ce se întâmplă în Moldova azi, prin ceea ce au trecut românii din Transilvania sau cu ce greutăţi s-au confruntat cei din Ţara Românească? Poate percepe cât de important a fost rolul limbii române de la Nistru pân la Tisa în evoluţia şi consolidarea naţiunii nostre? De unde îşi vor lua elevii informaţiile? Cine se va preocupa de educaţia lor dacă Ministerul Educaţiei le taie dreptul tocmai la o educaţie optimă? Omul se naşte cu dorinţa de a cunoaşte, a afla. Turismul se axează în special pe istorie. Excursiile, taberele au ca scop tocmai deplasarea în anumite zone pentru a cunoaşte, a descoperi. A merge la

muzee, în locuri istorice, locuri pline de semnificaţie. Un grup de elevi, privat de cunoaşterea istorică, cum va percepe, de exemplu, o vizită la Castelul Peleş sau Palatul Parlamentului? Ce vor înţelege, de pildă, cei care vor vizita Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei de la Sighet? Şi exemplele pot continua! Titlul acestui articol este un citat din Nicolae Iorga.

BIBLIOGRAFIE:

- Ionuț Cojocaru, *Despre istorie*, Ed. Humanitas.

LECTURA CA SURSĂ DE CUNOAȘTERE AL SOLDAȚILOR ȘI AL OFIȚERILOR ROMÂNI DIN ARMATA AUSTRO-UNGARĂ

prof. Olimpiu Bogdan DUMBRĂVEAN, Școala Gimnazială „Török János" Bălăușeri, județul Mureș

INTRODUCERE

Prin lectură putem să scoatem în evidență anume caracteristici ale istoriei indiferent de epocă, fie ca e antică, medieval, modern sau contemporană. Lectura scoate în evidență o lume în continuă schimbare, unde evenimentele petrecute au repercursiuni asupra modului în care trăim și ne dezvoltăm în momentul actual. Cunoașterea istoriei ne permite să observăm cauzele care au stat în spatele unor anumite evenimente, de pildă, evenimentele premergătoare care au dus la izbucnirea Primului Război Mondial. Istoria ne oferă, așadar, oportunitatea de a vedea cum viața de zi cu zi s-a schimbat de-a lungul anilor și care au fost factorii ce au produs aceste modificări.

Evenimentele și oamenii care au dus la crearea lumii în care ne desfășurăm existența sunt relevante pentru a observa cum a evoluat societatea. Un eveniment istoric primordial, care a schimbat pentru totdeauna societatea din toate punctele de vedere este reprezentat de către Primul Război Mondial sau Marele Război cum era cunoscut în aceea vreme. Despre Primul Război Mondial s-au scris multe cărți, cu privire la cee ce s-a întâmplat la început de secol XX, chiar participanții la acest conflict au lăsat drept mărturie, scrisori, jurnale care ulterior au devenit cărți si au început să fie comercializate. Astfel putem, spune că, [133]Primul Război Mondial a fost evenimentul istoric care a schimbat în mod semnificativ soarta Europei și odată cu acest război au luat sfârșit dominația Marilor Imperii Europene, Imperiul Austro- Ungar, Țarist și Otoman,

Războiul din anii 1914-1918 a reprezentat intrarea dezastruasă în acest secol tragic care a influențat atât economic, politic și militar soarta Europei dar și cea a lumii, redesenând granițele statelor. Războiul cel mare izbucnise atunci când toată lumea se aștepaseră mai puțin, iar asasinarea prinţului austro-ungar, Franz-Ferdinand a radicalizat brusc toate tensiunile acumulate în timp în Peninsula Balcanică, dar și în lumea europeană.[134] Pentru a înțelege mai bine contextul principal al izbucnirii acestui război eleviilor le sunte recomandate cărți ca lectură suplimentară precum:

- Stephane Audoi-Rouzeau, Annette Becker, Războiul Redescoperit 1914-1918, Ed.Corint, București, 2016, p. 24 .

- Mac.Millan, Margaret, Războiul care a pus capăt păcii, drumul spre 1914, E.Trei, București, 2015.

[133] Imanuel Geiss, *Istoria Lumii Din Preistorie Până Astăzi,* Ed.All, București, 2006, pp. 508-509
[134] Lucian Boia, *Primul Război Mondial*, Ed.Humanitas, București , 2015, pp. 14-16.

Primul Război Mondial a devenit exemplu clasic pentru o reflecție cu privire la însă-și esența istoriei și anume povara celor morți asupra celor vii.Ca de obicei românii, bulgarii, greci și sârbii se temeau de război. Abea ieșiseră din confruntările militare balcanice, cu pierderi de vieți omenești și materiale destul de semnificative, cu dislocări de populație și alte orori care au însoțit războiul. A fost nevoie de doi ani pentru ca spiritul războinic să câștige teren grație unei campanii ce viza redesenarea granițelor statelor aflate sub influența marilor imperii Europene, un exemplu concret este cel al României care, care avea regiuni ce se aflau sub sfera de influență a ruso-austro-ungară. De exemplu în acest context, lectura unor cărti de istorie pe acest subiect sunt recomandate, deoarece aflăm detalii și anumite aspecte diverse pe care in mod normal noi nu le-am fi cunoscut, numai cu ajutorul lecturii. Dacă nu citim și nu conștientizăm importanța evenimentelor, mai mici sau mai mari ca amploare ce au avut loc în urmă cu zeci sau sute de ani, riscăm ca istoria să se repete .

OFIȚERII ȘI SOLDAȚII ROMÂNI DIN ARMATA IMPERIULUI

Lucrarea de față are ca obiective principale, relatarea unor evenimente din perioada marelui război reflectate prin memoriile și jurnalale ofițerilor și soldaților români transilvăneni și bănățeni din aramta imperial. Trauma războiului, pierderile suferite, durerea și frica, sunt doar câteva din elementele care au afectat întreaga societate românească, în toate structurile ei. Îmi voi îndrepta atenția asupra momentului declanșării războiului, atunci când românii transilvăneni au fost chemați să lupte în armata Imperiului și îmi propun să surprind momentele înrolării și motivele pentru care soldații din Transilvania au ales să lupte alături de maghiari și nu de frații lor români.

Naţiunile aşa-zise mici din cadrul Coroanei au început să-şi arate colţii sub stindardul naţionalismului încurajat, ce-i drept şi de duşmanii tradiţionali ai imperialismului germanic. Ardelenii au fost cei dintîi care au primit botezul focului.[135]Transilvania și Bucovina au fost provincii periferice ale Imperiului Austro-Ungar având o populație mixtă din punct de vedere al etnicității ,ambele trecând prin moment dificile în perioada războiului, iar românii ardeleni au fost cei dintâi care au primit botezul focului la începutul primei conflagraţii mondiale pentru că au fost înregimentaţi în batalioanele Puterilor Centrale şi trimişi direct în prima linie unde li s-au încredinţat cele mai grele misiuni.

Pentru recruții de origine română, care proveneau în majoritate din mediu rural, serviciul militar a jucat un rol important, deoarece pe durata serviciului militar ei primesc informații uzuale, ba mai mult sunt învățați să scrie și să citească. Maghiarii, sașii și românii au crezut în durată scurtă a războiului cu Serbia și că se vor întoarce acasă până în Ajunul Crăciunului. Marea masă a celor

[135] *Ibidem,* pp. 60-75.

mobilizați a reprezentat-o țărănimea, pentru ei era greu să prevadă că Imperiul se va prăbuși în urma războiului. Din punct de vedere militar, situația Transilvaniei era la fel de proastă ca și a României, ambele fiind rămase în urmă în ceea ce privea tehnica și infrastructura militară.

Unitățile militare au fost rapid transferate pe alte fronturi, iar în intervalul 1 august 1914, 1 noiembrue 1918, din rândul transilvănenilor români, unguri, sași, evrei și țigani au fost chemați sub arme în total 926.500 de soldați și ofițeri. Ofițerii români au dovedit respect față de soldații altor naționalități sau etnii. Ei se bucurau de aprecierea acestora. Au fost activi mai cu seamă cei ce proveneau din rândul rezerviștiilor.

Într-un manuscris despre românii din armata austro-ungară, căpitanul Vasile Barbu menționează că pe parcursul întregii conflagrații mondiale au activat în armata imperială un număr de 3 generali, 15 colonei, 12 locotenent-colonei și maiori. În Transilvania și Bucovina măsurile polițienești anti-românești ajung la cote maxime, se înaintează mii de procese românilor, alții sunt deportați sau trimiși pe front, un exemplu este Iuliu Maniu. În 1915 se întețesc măsurile discriminatorii de deznaționalizare a românilor S-au produs revolte iar ostașii de pe front cu un pronunțat si manifest sentiment românesc, protestau în diferite forme. După reocuparea Transilvaniei, autoritățile austro-ungare au declanșat un nou val de teroare, au loc arestări și confiscări de averi, interdicții, deportari, circa 3000 de intelectuali au fost deportați în vestul Ungariei iar 6000 de români sunt arestați. Starea de spirit a populației românești și a soldaților români, deveinse tot mai explozivă.

CONCLUZIE

Primul Război Mondial a presupus, pe lângă binecunoscutele decizii şi consecinţe de ordin politic, şi o serie de drame pentru naţionalităţile europene. În cadrul acestor drame se înscriu şi cele ale soldaţilor români aflaţi sub dominaţie străină, care au fost obligaţi să participe în acest război luptând pentru interesul statului din care făceau parte. Militarii români aflaţi în armata austro-ungară sau cei încadraţi în armata ţaristă, provenind din Basarabia. Prizonierii români din armata austro-ungară îşi vor constitui însă, propriile formaţiuni de luptă pentru alipirea teritoriilor lor la România. Pentru a înțelege mai bine ceea ce s-a întâmplat în Transilvania și Banat în timpul Primului Război Mondial trebuie să indrumăm cititorul către surse și lucrări care menționează acest fapt precum :

- Maior, Liviu, Doi Ani Mai Devreme – Ardeleni, Bucovineni și Basarabeni în Război, Ed. Școala Ardeleană, ClujNapoca, 2016.

-Șerban, I.Ioan, Românii în armata austro-ungară în anii primului război mondia, Ed.Școala Ardeleană, Brașov, 2003.

Toate acestea rebuiesc să fie făcute cunoscute eleviilor pentru a înțelege în mare parte acest eveniment, de o importanță majoră. Istoria este o disciplină care ne provoacă intelectul, iar prin lectură conștientizăm din ce în ce mai mult amploarea lucrurilor. Povestea ardeleniilor din armata austro-ungară este un exemplu dat fiind faptul că aceștia erau nevoiți să lupte pentru un imperiu multi-național. Ba mai mult nesupunerea și nerespectarea ordinelor date de către generalii de armată pot duce la impunerea legii marțiale și executarea soldatului sau al ofițerului nesupus, atât prin împușcare de către plutonul de execuție cât și prin spânzurarea. Elevii trebuie să analizeze informații care le stimulează gândirea critică, și abilitatea de a chestiona și de a evalua anumite evenimente. drept urmare, istoria nu ne ajută doar să ne descoperim trecutul, ci ne oferă abilități și cunoștințe necesare pentru a înțelege prezentul prin prizma trecutului.

BIBLIOGRAFIE

- Băran, C., *Amintiri din Marele Război în memoriile bănățene, Vol.I,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca .
- Geția, Ioan, *Amintiri din Război,* Ed. Calendarul Românului XLIX (1937),Timișoara, 1937
- Maior, Liviu, *Doi Ani Mai Devreme – Ardeleni, Bucovineni şi Basarabeni în Război,* Ed. Școala Ardeleană, ClujNapoca, 2016.
- Șerban, I.Ioan, *Românii în armata austro-ungară în anii primului război mondia,* Ed.Școala Ardeleană, Brașov, 2003.
- Tăslăuanu, C.Octavian, *Hora Obuzelor*, aparținând Bibliotecii Centrale, București, 1915.
- Tăslăuanu, C.Octavian, *Trei Luni Pe Câmpul De Luptă*, aparținând Bibliotecii Centrale, București, 1916.

CIVILIZAŢIA FRANCEZĂ, LIANT AL PROGRESULUI ROMÂNIEI

prof. Mihaela DUŢU, Colegiul Naţional „Alexandru Lahovari" din Râmnicu Vâlcea, judeţul Vâlcea

La fel ca multe alte civilizaţii contemporane, cea românească nu este altceva decât rezultatul unei sinteze acumulate şi procesate în timp, generate de multitudinea clivajelor create prin intersectarea mai multor civilizaţii, dintre care cea franceză deţine un rol dominant.

Ca o ironie a soartei, cuvântul „civilizaţie" îşi are originea în Franţa, fiind menţionat pentru prima data în lucrarea „L'ami des Hommes ou Traite de la population", publicată în 1756, de tatăl faimosului fiziocrat Mirabeau[136]. Pentru a da roade, acest termen trebuie legat de un altul şi anume, de „influenţă"[137], care are o semnificaţie aparte, făcând referire la o anumită civilizaţie peste care se altoieşte o altă civilizaţie. Privind lucrurile din această perspectivă, despre poporul francez se poate spune că, datorită acumulărilor obţinute la scara timpului, a reuşit să semene idei şi tendinţe la majoritatea popoarelor europene ce s-au repercutat în aproape toate domeniile (politică, administraţie, legislaţie, viaţă socială).

Raportând fenomenul la specificul României, se pare că influenţa franceză nu este altceva decât chintesenţa unui proces cu o vechime de peste 150 de ani ce poate fi împărţit în trei perioade distincte:

I. perioada cuprinsă între secolul al XVIII-lea şi 1804, când nici românii, nici francezii nu se cunoşteau unii pe alţii; este perioada în care românii au învăţat limba franceză şi au adoptat manierele franţuzeşti ca rezultat al contactului cu grecii şi cu turcii, aceştia, la rândul lor, fiind influenţaţi direct de respectiva civilizaţie;

II. perioada cuprinsă între 1804 şi 1848, când românii erau pe deplin conştienţi de influenţa de care beneficiau;

III. perioada de după 1848, când influenţa era exercitată de unii şi primită de alţii, iar ambele părţi erau conştiente de acest fenomen.

Privind lucrurile în detaliu, putem afirma că influenţa franceză a pătruns în Principatele Dunărene odată cu primii principi fanarioţi care, fiind de origine greacă, au lucrat iniţial ca dragomani ai Porţii, reprezentând interesele Imperiului Otoman. Datorită funcţiilor deţinute, fanarioţii trebuiau să cunoască principalele limbi europene, cu precădere cele în care erau redactate

[136] Neagu Djuvara, „Civilizaţii şi tipare istorice (Un studiu comparat al civilizaţiilor)"; Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006, pag. 10-11.
[137] Pompiliu Eliade, „Influenţa franceză asupra spiritului public în România", Ed. Humanitas, Bucureşti, 2000, pag. 7.

tratatele[138]. Extinderea fenomenului a fost favorizată însă de occidentalizarea Greciei, care a permis culturii franceze să pătrundă în mediile Fanarului şi a înlesnit stabilirea unui număr din ce în ce mai mare de negustori greci pe malurile Mării Negre.

Învăţarea limbii franceze pe teritoriul românesc a fost favorizată iniţial de necesităţi total diferite, comparativ cu cele ale învăţării limbii turce. De pildă, pentru ocuparea unei funcţii în stat, precum cea de dragoman sau de domnitor, se impunea cunoaşterea limbii turce. Situaţia nou creată a sporit teama domnitorilor de concurenţa fiilor de boieri, fapt ce i-a determinat să-şi rezerve monopolul cunoaşterii respectivei limbi prin invocarea necesităţii ca înaintea învăţării limbii turce, copiii de boieri să înveţe greaca şi franceza (pentru a învăţa turceşte trebuiau să ştie franţuzeşte). În acest context, trebuie remarcat că introducerea oficială a limbii franceze în Şcoala Domnească a fost iniţiată în 1766 de Alexandru Ipsilanti[139], care a manifestat o admiraţie deosebită faţă de francezi pentru manierele şi bucătăria lor.

Alături de influenţa fanariotă (pe timp de pace) se manifestă şi influenţa rusească (pe timp de război), secolul al XVIII-lea fiind marcat de dorinţa ruşilor de a stăpâni Bizanţul şi de-a răspândi ortodoxia în lume, prestigiul acestora în rândul popoarelor balcanice ajungând la apogeu. Dorinţa lor de expansiune, insuflată de reformele lui Petru cel Mare, i-a determinat să trateze franceza ca pe limba modernă a diplomaţiei. În Principate influenţele au fost generate de pătrunderea ofiţerilor ruşi de la care boierii moldoveni şi munteni n-au învăţat doar pronunţia corectă a limbii, ei au învăţat să şi danseze „a la française”[140], stil care se impusese în toată Europa. Este epoca în care boierii de toate rangurile manifestau respect pentru toate ţările europene civilizate, dându-le tuturor numele comun de „Europa”, cuvânt ce căpătase pentru ei sensul extins de „Comunitatea Ţărilor Civilzate”. Prin atitudinea adoptată, ei dobândiseră ca trăsătură comună „cosmopolitismul”[141], unanim recunoscută ca premisă esenţială a extinderii globalizării din epoca modernă.

Trebuie totuşi avut în vedere faptul că fenomenul francofiliei s-a manifestat doar la nivelul elitelor, experienţa istorică demonstrând cu asupra de măsură că valorile străine sunt asimilate mai uşor de clasele superioare, în schimb, păturile inferioare ale societăţii sunt mai conservatoare şi mai reticente la nou, ele dispunând de posibilităţi mai reduse de adaptare, iar fenomenul asimilării nu le aduce mari avantaje.

În continuare, secolul al XIX-lea este marcat de extinderea şi consolidarea valorilor civilizaţiei franceze, urmare a faptului că boierii au început să-şi trimită fiii la studii în străinătate. Startul a fost dat în 1803 de boierul moldovean Bogdan care şi-a trimis fiul la Paris. Demn de remarcat este şi boierul Costache Rosetti-Tescanu care l-a trimis pe unicul său fiu, Dumitru (tatăl

[138] Pompiliu Eliade, op.cit., pag. 122.
[139] Idem, op.cit., pag. 141-143.
[140] Idem, op.cit., pag. 156.
[141] Idem, op.cit., pag. 226;

Marucăi Cantacuzino), la studii în Franţa. Acesta s-a impus apoi ca personalitate culturală prin scrierile sale în limbile franceză şi română. Franceza devenise astfel limba de salon în conacul de la Tescani, fiind o oază de ospitalitate pentru marile personalităţi ale culturii noastre, pecum Regina Maria, Nae Ionescu, Octav Onicescu, Constantin Brăiloiu, Felix Aderca, Mihail Jora[142].

Pe de altă parte, curentul ardelean a avut şi el o contribuţie majoră la trezirea conştiinţei româneşti asupra originii latine, motivând astfel dorinţa acestora de-a învăţa şi de-a prelua elemente ce aparţin culturii franceze.

Toate acestea nu fac altceva decât să confirme faptul că limba franceză a avut o contribuţie majoră la modernizarea limbii române, chiar şi cu preţul marginalizării unei părţi considerabile din fondul lingvistic slav sau oriental, prin suprapunerea unei a doua latinizări[143]. În prezent, prin pătrunderea şi asimilarea treptată a neologismelor, un cuvânt românesc din cinci este de origine franceză.

Secolul al XX-lea se caracterizează şi el prin manifestarea unui ataşament visceral faţă de Franţa şi limba ei. Franceza începe să fie studiată fără excepţie în toţi cei opt ani de liceu, urmată de germană care era limitată la patru ani. În perioada comunistă continuă să fie studiată alături de rusă (până în anii ’70) şi de engleză (după aceea).

După anii ’90 i se dă lovitura de graţie, noile generaţii preferând engleza care se afirmă tot mai mult ca limbă a libertăţii şi globalizării. Cu toate acestea, România este în continuare, alături de Bulgaria, membră în Organizaţia Internaţională a Francofoniei.

Prin urmare, mergând pe firul istoriei, despre ţara noastră se poate spune că, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, a fost percepută în Europa ca o insulă de latinitate cu o bună reputaţie francofilă. Demnă de remarcat este vizita preşedintelui francez Charles de Gaulle din 1968, efectuată cu scopul promovării unei politici de emancipare a Vestului de sub tutela americană, sprijinind în acest scop Estul în câştigarea unei autonomii faţă de URSS[144]. Astfel, pentru asigurarea păcii în Europa, viziunea oficială de atunci era ca ţări precum România, Polonia, Cehoslovacia, Bulgaria să deţină un rol decisiv în contracararea dominaţiei URSS asupra Europei de Est. Privite lucrurile dinspre Vest, se mai urmărea evitarea creşterii influenţei SUA în Europa, motiv pentru care se dorea ca adevăratele centre de putere să rămână Germania, Anglia şi Italia.

În prezent, relaţiile noastre cu Franţa şi cu valorile ei sunt promovate în cadrul Uniunii Europene şi în contextul globalizării. Ele trebuie să fie conştientizate şi asumate, dar nu identificate cu omogenizarea valorilor şi culturilor[145], statului revenindu-i mai mult un rol de arbitru în

[142] Elena Bulai, „Tescani, oază a francofoniei”, Secolul 21. Francofonii, editată de Uniunea Scriitorilor din România şi Fundaţia Culturală Secolul 21, nr.1-6.
[143] Lucian Boia, „Istorie și mit în conștiința românească”, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2005, pag. 263.
[144] Idem, op.cit., pag. 263.
[145] Andrew Jones, „Globalizarea. Teoreticieni fundamentali”, Ed. Publishing, 2001, pag. 273.

repatrierea „diferenţelor” legate de bunuri, simboluri, slogane, stiluri. În acest sens, actualele provocări ale lumii contemporane scot la lumină frustrări asumate în timp de către cei ale căror valori nu se mai doresc a fi asimilate de popoarele care şi-au manifestat opţiunea pentru libertate, motiv pentru care se impune din partea ţării noastre o poziţie de simţ al măsurii şi de solidaritate faţă de promotorii binelui şi ai păcii.

Bibliografie:

- Boia, Lucian, „Istorie şi mit în conştiinţa românească”, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2005.
- Bulai, Elena, „Tescani, oază a francofoniei”; Secolul 21. Francofonii, editată de Uniunea Scriitorilor din România şi Fundaţia Culturală Secolul 21, Nr.1-6/2009.
- Djuvara, Neagu, „Civilizaţii şi tipare istorice (un studiu comparat al civilizaţiilor)”, Ed. Humanitas, București, 2000.
- Jones, Andrew, „Globalizarea. Teoreticieni fundamentali”, Ed. Publishing, 2001.

DEZVOLTAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI ROMÂNESC DIN BASARABIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ (1918 - 1940)

prof. Andrei GUȚU, Școala Gimnazială „OMEGA” Târgu Mureș, județul Mureș

Revenirea Basarabiei în anul 1918 la neamul românesc a asigurat pe parcursul întregii perioade de până în 1940 o adevărată renaştere naţională şi spirituală a românilor basarabeni [6]. Între anii 1918 și 1940 a avut loc un proces complex de dezvoltare din punct de vedere intelectual în Basarabia, iar numărul instituțiilor de învățământ nu au încetat să crească, ceea ce a însemnat și scăderea numărului de analfabeți. Unirea Basarabiei cu România a condus spre o perioadă de aur din punct de vedere educațional, în care limba română a revenit la ea acasă, în instituțiile de învățământ, iar copiii au putut să se bucure din nou de propria cultură și tradiții românești.

În perioada ocupației țariste în Basarabia (1812-1918), guvernul rus nu agrea în niciun fel educarea populaţiei prin şcoli, mai ales în limba română. Cele mai drastice măsuri antiromâneşti au fost luate în anul 1867, ceea ce a însemnat: reducerea numărului şcolilor bisericeşti şi laice; membrii corpului profesoral erau recrutaţi dintre cei mai şovini ruşi sau rusofili; învăţământul în limba română a fost interzis complet; în biblioteci nu se mai găsea nicio carte românească. Deci, în 1866-1867 limba română era scoasă complet din şcolile basarabene.

Limba română nu a mai rămas în niciunul dintre cele trei tipuri de şcoli: ale statului, subordonate Ministerului Instrucţiunii Publice din Petersburg; eparhiale, subordonate arhiepiscopului din Chişinău; şi şcolile zemstvelor, subordonate conducerii acestora. Prin rusificarea completă a şcolilor, această măsură de o brutalitate fără precedent, românii erau îndepărtaţi din şcoli. În 1912, în Basarabia existau 1.709 şcoli primare, dintre care nici măcar una singură în limba română. Prin urmare, analfabetismul s-a extins vertiginos în rândurile populaţiei româneşti. Iată care era procentajul ştiutorilor de carte în rândul principalelor naţionalităţi ale Basarabiei la sfârşitul perioadei stăpânirii ruseşti: germani 63%, evrei 50%, ruşi 40%, bulgari 31%, români 10% [7].

Anul 1917, care sosise cu atâtea speranțe, nu putea lăsa indiferentă intelectualitatea basarabeană, care dorea cu tot dinadinsul o școală cu adevărat națională şi o renaștere culturală a poporului. Acest deziderat devenise lozinca principală, pentru care au luptat militanții mișcării de eliberare națională în mersul evenimentelor din anii 1917-1918 [1, p. 91].

Naționalizarea învățământului în provinciile unite în 1918, în special în Basarabia, a fost una dintre cele mai importante probleme, deoarece, până la Unire, în această provincie situația în domeniul instruirii publice era foarte precară, nu funcționa nicio școală cu predare în limba română.

Intelectualii erau puțin numeroși şi se aflau în proces de organizare ca forță combatantă capabilă să meargă în fruntea procesului de renaștere spirituală. Majoritatea lor fusese pregătită în instituțiile de învățământ ruseşti. Totodată, în Basarabia, nivelul științei de carte printre populația băștinașă era foarte scăzut, fapt demonstrat de către statistica rusească de până la 1918. Cercetările demonstrează că primele acțiuni de naționalizare a școlii basarabene au fost întreprinse până la Unire, încă în vara anului 1917 [3, p.53].

Odată cu abolirea țarismului, în Basarabia se începe o vastă mișcare de deșteptare națională. În programele tuturor organizațiilor, asociațiilor, mișcărilor care s-au înființat în urma acestor evenimente, se revendicau cerințe de naționalizare a învățământului, cerințe de a introduce limba română în școlile de toate treptele, inclusiv în cele secundare [2, p. 103].

După Unire, în sistemul de învățământ din Basarabia, s-au produs schimbări radicale. Naționalizarea școlii s-a înfăptuit consecvent cu eforturile financiare, didactice şi organizatorice ale statului român. S-a urmărit, în special, pregătirea profesională a corpului didactic, înființarea bibliotecilor școlare şi completarea lor cu cărţi româneşti, construirea localurilor de școli primare şi secundare în localitățile rurale şi urbane [5, p. 12-13].

După 1918 s-au produs și alte schimbări colosale în sistemul învăţământului public din Basarabia, a fost lichidat caracterul lui colonial rusesc. În afară de şcolile ruseşti, evreieşti, nemţeşti, au fost deschise şcoli naţionale româneşti. Fiecărui elev i s-a oferit posibilitatea de a studia în limba sa maternă (limba română). Guvernul României a înţeles de la bun început necesitatea răspândirii ştiinţei de carte în mediul basarabenilor, drept condiţie indiscutabilă a progresului general al statului românesc. Nu întâmplător, deja în Constituţia României din 1923 a fost introdus dreptul la învăţătură. Partidul Naţional Moldovenesc, încă din martie 1917, a înaintat cerinţa cu privire la naţionalizarea şcolilor, precum şi la crearea şcolilor primare şi medii româneşti, introducerea limbii române ca limbă oficială în administraţia Basarabiei. În iunie – iulie 1917 au fost organizate de către P. Gore, V. Stroescu primele cursuri pentru învăţătorii de limba română din Basarabia [6].

Pe parcursul anilor 1919-1924, numărul de școli primare a crescut de la 1.557 la 1.606 (o creștere de 3%); numărul de copii înscriși în școlile primare – de la 118.220 la 176.856 (o creștere de aproximativ 49%); numărul de învățători – de la 2.776 – la 3.549 (o creștere de 28%). În rezultat, în perioada 1918-1923, a fost pus fundamentul învățământului românesc în Basarabia [4, p. 625].

Până în anul 1940 școlile sau înmulțit și mai mult, iar cadrele didactice erau mai bine pregătite din punct de vedere profesional. Aproape în fiecare localitate exista o școală, unde copilul era obligat să o frecventeze. De asemenea, s-a îmbunătățit și cadrul normativ în ceea ce privește buna funcționare a instituțiilor de învățământ, au fost elaborate regulamente care ajutau școala să își organizeze mult mai bine activitatea didactică pe interior.

Concluzii

Între anii 1918-1940, învățământul din Basarabia a cunoscut un șir de reforme care aveau menirea să modernizeze domeniul educațional. Toate aceste schimbări s-au produs, în mod special, datorită problemelor grave lăsate de către Imperiul Rus în timpul anexării Basarabiei.

Degradarea învățământului și distrugerea culturii naționale, interzicerea limbii materne, sporirea procentului de analfabeți au fost principalele probleme create de Imperiul Rus în Basarabia și care trebuiau urgent aplanate. S-au depus eforturi maxime pentru a readuce societatea pe o poziție a normalității, cel puțin în domeniul învățământului, ceea ce constituia un aspect important pentru viitorul țării. Spiru Haret spunea: „Cum arată astăzi școala, așa va arăta mâine țara”. Toate aceste schimbări realizate în Basarabia (1918-1940) pot fi descrise astfel: lumea știa mai multă carte, copiii aveau posibilitatea să meargă la școală gratuit, să studieze în limba maternă, aveau acces la o infrastructură școlară modernă etc. Pe vremea României Mari, în Basarabia a crescut numărul instituțiilor de învățământ, ceea ce a dus și spre o creștere substanțială a populației alfabetizate.

BIBLIOGRAFIE

1. AGRIGOROAIEI, Ion, PALADE, Gheorghe, *Basarabia în cadrul României întregite, 1918-1940,* Chişinău, Universitas, 1993, p. 256.
2. CIOBANU, Ştefan, *Unirea Basarabiei. Studiu şi documente cu privire la mişcarea naţională din Basarabia în anii 1917-1918*, Chişinău, Universitas, 1993, p. 332.
3. CREȚU, Vasile, *Evoluția învățământului primar și secundar în Basarabia în anii 1918-1940,* Teză de doctor în istorie, Chișinău, 2020, p. 181.
   (Disponibil online: http://www.cnaa.md/files/theses/55583/vasile_cretu_thesis.pdf)
4. MAFTEUȚA, Natalia, *Elemente modernizatoare în evoluția școlii din Basarabia în anii 1918-1923,* Articol științific publicat în cadrul materialelor conferinței științifice cu genericul: Centenar Sfatul Țării, Chișinău, 2018.
   (Disponibil online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/620-628.pdf)
5. PALADE, Gheorghe, *Aspecte privind naționalizarea învăţământului în Basarabia după Unirea de la 1918,* În: Analele Științifice ale USM, vol. III. 2005, pp. 11-17.

SURSE ONLINE

6. Dezvoltarea învăţământului public în Basarabia în perioada interbelică (1918-1940) https://s9.ro/1ky8 (Accesat: 13.03.2022).
7. Învăţământul în Basarabia Ţaristă (1812 - 1918) https://s9.ro/1ky9 (Accesat: 12.03.2022).

SĂRBĂTORI NAȚIONALE ÎN ȘCOALĂ

NEMZETI ÜNNEPEK AZ ISKOLÁBAN

prof. HAJDU Edit, Şcoala Gimnazială Nr.1 Luduș, jud. Mureș

Rezumat:

Fiecare sărbătoare, fie că este religioasă, ținută în familie, sărbătorită de comunitate sau sărbătoare națională, este întotdeauna o ocazie specială.
Rolul principal al sărbătorilor este aceea de a uni, de a conecta membrii unei comunități mai restrânse sau mai largi. Sărbătorile naționale ne leagă de trecut și de prezent în același timp. Programele memoriale au, de asemenea, un efect de modelare a personalității. Organizarea momentelor de omagiere sunt ocazii de implicare în comunitate, în succesul sau eșecul cărora sunt importante mesajele verbale și vizuale, experiența estetică.

O altă semnificație a sărbătorilor naționale în școală constă în faptul că, alături de predarea istoriei, acestea sunt surse ale memoriei istorice. Diferite forme de memorie (memoria autobiografică, istorică și colectivă) joacă un rol decisiv în dezvoltarea personalității noastre. Deoarece sărbătoarea este și o amintire istorică, creăm o legătură personală cu evenimentul în sine.

Relația noastră personală cu evenimentul istoric evocat este o funcție a cunoștințelor, emoțiilor și implicării noastre. Această relație în sine joacă un rol important în ceea ce înseamnă pentru noi amintirea festivă. Mesajul familiei, al școlii, al partidelor politice, al diferitelor organizații, dacă transmit același mesaj, dacă sunt credibile, contribuie la sentimentul de apartenență al copiilor la națiune. Cred că școala trebuie să insiste că sărbătoarea este a întregului neam, o comoară comună pentru noi toți.

Sărbătorile naționale organizate la școală au ca scop, de asemenea, educarea unei generații care este capabilă și dispusă să învețe despre tradiții, să le păstreze și să modeleze un viitor individual și comunitar.

Mindenik ünnep, legyen az egyházi, családi, közösségi vagy nemzeti, mindig különleges esemény. Ez az alkalom attól lesz még különlegesebb, hogy másképp öltözünk, másképp viselkedünk, más tevékenységeket végzünk. Megváltoztatja a hétköznapokat: másképp is étkezünk, másképp díszítjük a környezetünket.

Legtöbb ünnepünk a természet körforgásához kapcsolódik, az év egy-egy különlegesebb napjához, s gyakran ezekhez vallási tartalom is fűződik. A család tagjait a világi ünnepek tartják össze: születésnapok, lakodalom, tanulmányok sikeres befejezése. Bizonyos településeken hagyományként élnek ünnepek (Farsangtemetés). Mindezek mellett megtaláljuk az állami, nemzeti ünnepeket is.

Nagyon részletesen be lehetne mutatni mindenik ünnepet, ám közös vonásként azt fogalmaznám meg, hogy az ünnep elsődleges szerepe a szűkebb vagy tágabb közösség tagjainak összekapcsolása.

Jelenlegi dolgozatomban pedig a nemzeti ünnepekre térnék ki, hogyan szervezzük, kikkel szervezzük, milyen céllal szervezzük az iskolában.

Miért fontosak az iskolai emlékműsorok? Mert tanítványaink nem csupán befogadói, hallgatói egy programnak, hanem aktív résztvevői és alkotó szereplői is. Életkoruknak megfelelően kapcsolódnak be az ünneplésbe, vállalnak felelősséget. Tudatosan készülnek a műsorra, mozgosítják a korábbi ismereteiket, óriási a kihívás is: ki kell állni társaik, tanáraik, szüleik elé. Mindezzel fejlődik a kommunikációs kultúrájuk.

A nemzeti ünnepek egyszerre fűznek a múlthoz és a jelenhez is. Az emlékműsoroknak személyiségformáló hatásuk is van. Világossá és tudatossá válik tanítványainkban a irodalmi megemlékezés szerepe: a tisztelet, az értékmentés, az értékmegőrzés, a hagyományőrzés fontossága.

Az ünneplés révén a gyerekek az együvé tartozás (fizikailag vagy szimbolikusan jelen lévő) ünneplő közönség részévé válhatnak. Egyfajta beavatási szertartások ezek, a közösségbe való bevonódás alkalmai, amelyek sikerében vagy sikertelenségében a szóbeli és a vizuális üzeneteknek, a részvételnek, az esztétikai élménynek és nem utolsó sorban a közönségnek szánt szerepnek egyaránt jelentősége van.

A nemzeti ünnepek iskolai megünneplésének másik jelentősége abban rejlik, hogy a történelem tanításával együtt a történelmi emlékezet forrásai. Személyiségünk kialakulásában az emlékezet különböző formái (az önéletrajzi, a történelmi és a kollektív emlékezet) meghatározó szerepet kap. A nemzeti ünnepek megünneplését a történelemhez vezető egyik útnak, a történelmi

azonosságtudat egyik tényezőjének tekinthetjük. Az ünnepek az eredeti események felelevenítésével és a jelenhez való kapcsolásával megalapozzák a gyerekek történelmi tudatának a kialakítását. Mivel az ünneplés történelmi emlékezés is, ezzel magához az eseményhez is személyes kapcsolatot hozunk létre.

A megidézett történelmi eseményhez való személyes viszonyunk ismereteink, érzelmeink, értékrendünk, érdeklődésünk és érintettségünk függvényében alakul ki. E viszony maga is szerepet játszik abban, hogy az ünnepi emlékezés mit jelent számunkra.

A gyerekek bizonyos nemzeti ünnepekről (pl. Március 15-ről) már óvodás koruk óta minden évben hallanak, maguk is részt vesznek az ünneplésen. Ugyanakkor azokról az eseményekről, amelyekre ezeken a napokon emlékezünk, még nem tanultak rendszerezve. Ezzel kapcsolatos tudásukat néhány versből, ismétlődő dalokból, az elhangzott beszédekből merítik.

Fontos lenne éppen ezért beszélgetni a diákokkal arról, hogy számukra mitől lesz valami igazi ünnep, milyen ünnepi pillanatokra emlékeznek, milyen érzések és gondolatok kapcsolódnak ezekhez az élményekhez.

A család, az iskola, a politikai pártok, a média, a különféle szervezetek ünnepi üzenete, ha egységes, ha hiteles, hozzájárul, hogy a gyerekekben kialakuljon az az érzés, hogy ő is a nemzethez tartozik. Ha pedig a megemlékezés politikai szócsaták színtere lesz, nem az iskola feladata tisztázni a helyzetet. Úgy gondolom, ilyen esetben az iskola részéről az lenne a helyes, ha nem foglal állást egy bizonyos fél javára, hanem kitart amellett, hogy az ünneplés az egész nemzeté, mindnyájunk közös kincse.

Az iskolában megszervezett nemzeti ünnepléseknek az is a célja, hogy egy olyan nemzedéket neveljen, aki képes és akar hagyományokat megismerni, megőrizni, egyéni és közösségi jövőt alakítani.

Könyvészet:

- Beke Judit: A néven szólítás ünnepe. In: Iskolakultúra, 6-7. 2003;
- Gönczöl Enikő. Nemzeti ünnepek az iskolában. In: Történelemtanítás az iskolában**;**
- Klein, Ágnes, & Szederkényi, Éva. Iskolai ünnepek másként. Tudásmenedzsment.21 (Különszám1), 134-141./ 2020;
- Szabó Ildikó. Nemzeti ünnepek az iskolában. In:Új pedagógiai szemle, 56.évf. 7-8.sz./2006;
- Tanterv: A Magyar kisebbség történelme és hagyományai 3393/28.02.2017.

LUMEA ARHAICĂ – UN MODEL ABSOLUT ÎN OPERA LUI MIHAI SADOVEANU

prof. Iuliana IANCU, Liceul Tehnologic „Terezianum” Sibiu, județul Sibiu

Motto: „Sadoveanu cultivă valorile inteligenței, e drept nu ale unei inteligențe dialectice, ci ale uneia așezate, întemeiate bine pe aportul unor verificări în timp.” (Al. George)

Universul sadovenian este înțesat de nostalgii și mai puțin de idealuri, întrucât dramele conștiinței sunt mărci ale negației, iar lumea lui Sadoveanu rămâne una a afirmației sau a încuviințării. Omul conturat în operele sadoveniene își are rădăcinile ancestrale în strămoșii săi, fiind străbătut de sentimentul baladic al haiduciei, împletit cu instinctul bahic, cu aventura erotică și cu extazul morții. Viziunea asupra istoriei nu provine din documente sau din scrierile cronicarilor, ci dintr-o sensibilitate a preistoriei, ce pare a intui trecutul și însemnele sale. Natura devine pavăza nedespărțită a omului, nimic nu se petrece în afară de om, nimic nu pare a perturba paradisul naturii ocrotitoare, iar felul de viață al oamenilor „exprimă de asemenea reproducerea la scară umană a formelor naturii”[146].

Reîntoarcerea spre elementar nu constituie un refugiu în barbarie sau primitivism, ci voința de a păstra esența unui anumit tip de civilizație, întrucât se simte în aproape fiecare pagină nostalgia originarului. Scriitorul vede în arhaitate reprezentarea unui model absolut, a unui arhetip, iar civilizația arhaică nu este decât una primordială, adică nedegradată. El exprimă nostalgia comunităților țărănești, a unor oameni a căror muncă este individuală și se află la granița între necesitate și libertate. Personajele sadoveniene par a profita de pe urma naturii, culeg cu bucurie roadele acesteia, fiind incapabili a înfrunta acest spațiu ce poartă însemnele înțelegerii: „spectacolului vieții i se imprimă o mișcare mecanică, dând în vileag automatisme, reacții maniacale și o înspăimântătoare mediocritate morală și spirituală”[147].

Opera sadoveniană oferă toate aspectele și manifestările vieții unui popor. Volumul *Hanu Ancuței* propune un topos văzut ca un depozitar al semnelor și mărturiilor de afectivitate, înțelepciune și memorie spirituală. Acest spațiu, hanul, capătă dimensiuni legendare, devenind un simbol al energiilor și al permanențelor umane, un loc în care s-au petrecut acte de răzvrătire și de injustiție, adesea tragice. Din perspectiva destinelor, hanul favorizează evocările și rememorările, adăpostind o umanitate veselă sau întunecată, ce își asumă riscul povestirilor, realizând simbolurile

[146] Edgar Papu, *Din clasicii noștri* (Contribuții la ideea unui protocronism românesc), București, Editura Eminescu, 1977, p. 23.
[147] Ion Vlad, *Cărțile lui Mihail Sadoveanu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 38.

generale ale lumii. Tehnica narativă, povestirea în ramă, are avantajul de a transforma pe povestitorii înșiși în personaje ale narațiunii-cadru, având totodată un caracter profund popular. Teatral și solemn, comisul Ioniță promite o nouă istorisire, ce devine liantul celorlalte povestiri.

De fapt, hanul reprezintă Moldova în miniatură, un spațiu populat de oameni simpli cu obiceiuri arhaice, cu întâmplări care se petrec după anumite date calendaristice, cu practici săvârșite ritualic. În aceste nouă povestiri important este modul cum se spune, felul de a povesti al fiecărui personaj în parte rămânând definitoriu. Povestirile decurg una din alta, iar povestitorii își pun în scenă cu o certă acuitate și în chip natural istorisirile. Arta prozatorului este aceea de a crea personaje ce devin pe rând povestitori ceremonioși, poate câteodată gravi, și o atmosferă specifică. Discursul personajelor nu are un aer obișnuit, cu unul ritualic, sărbătoresc, răsucindu-se adesea în ironia politicoasă, dar plină de tâlc: „Independent de procedee, comportări sau reacții, povestirile se corelează iar conexiunea lor are un firesc de discurs romanesc. O umanitate ascultă transportată, veselă sau întunecată”[148].

Romanul *Baltagul* are în centru figura unei muntence voluntare, neînduplecată în hotărârile ei, dictate parcă de un destin implacabil. De fapt, la mijloc stă mai ales dorința aprigă de a afla adevărul, de a îndeplini dreptatea cuvenită, conform unor legi nescrise, străvechi, mult mai puternice decât cele impuse de lumea civilizată. Eroina este, pe bună dreptate, exponenta unei societăți arhaice, cu datini și obiceiuri stabilite dintr-o adâncă vechime, opusă și mai ales refractară înnoirilor promovate de lumea modernă. Muntenii sunt definiți ca oameni iubitori de libertate și de petreceri, formând o lume cu o viață aparte, închisă parcă de hotarul muntelui. Narațiunea însăși capătă un fior rapsodic, fiind străbătută de un lirism profund, dar ascuns sub relatarea faptelor. Plină de interes pare a fi povestirea în sine, prin vechimea ei, ca și balada, nu conținutul faptic.

Artistul nu transcrie realitatea, ci povestește solemn și festiv, asemenea unui rapsod popular. Naratorul își pleacă urechea pe melodia cuvintelor și pe muzicalitatea enunțurilor, venite parcă dintr-un trecut îndepărtat. Totul este un ceremonial al spunerii, iar stilul oral se asociază cu o solemnitate cerută de poveste și provenită din exprimarea sentențios-naivă: „romanul reprezintă, de fapt, istoria împlinirii trudnice a acestui gol existențial creat prin dispariția ciobanului”[149]. Ca un elogiu al recuperării dreptății, romanul aduce în prim-plan restituirea valorilor morale ale vechii civilizații românești, fiind o narațiune a răzbunării unei crime, a uciderii, ca și în *Mioriţa,* a unui cioban de către tovarășii săi. Se observă darul de a zice echivalent cu cel de a cânta ritmul interior al poporului român, de a spune întâmplări în același timp cu a exprima sentimente nobile, întrucât plăcerea evocării stabilește o adevărată legătură între cititor și autor: „În Sadoveanu se confesează

[148] Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice* (Dimensiunile eposului), București, Editura Minerva, 1972, p. 254.
[149] Mircea Tomuș, *Mihail Sadoveanu. Universul artistic și concepția fundamentală a operei*, București, Editura Dacia, 1978, p. 140.

sufletul colectiv într-o povestire aparent liniștită ca apa mării înainte de furtună, cu lungi tăceri pentru contemplarea decorului, lăsând loc liber sugestiei și încordând așteptarea auditoriului până la inevitabilul deznodământ”[150].

În romanele sale, ce alcătuiesc o amplă frescă a trecutului, Sadoveanu reușește să pună în mișcare pe o uriașă scenă a istoriei categoriei sociale specifice – domnitori, boieri, răzeși, negustori autohtoni sau străini, robi – relevând totodată valori etice, morale. Cărțile au la bază un variat material documentar constând în cronici, alte mărturii istorice, legende, balade, cântece haiducești: „Epopeea este creată atât de Povestitor și din perspectiva Povestitorului, cât și de povestitori, din perspectiva lor existențială”[151]. Povestitorul narează într-un mod aparte, introduce în scenă personaje noi, dar și alți povestitori, deci supranaratorul capătă mai ales un rol de comentator. Astfel, punctul de vedere asupra epocii, evenimentelor și a existenței în general este exprimat de povestitorii, ce rememorează evenimente fundamentale, oferă un sens nemaiîntâlnit conflictelor interioare și creează o altă realitate, în care omul se adăpostește, dornic să se vindece de efemeritate.

O lumină nostalgică se așterne peste ființe și lucruri, istorisirile venind din *duioșia* naratorilor față de evenimentele trecute, la care au luat parte într-un anumit mod. Elementele realului se ordonează după legile artei narațiunii, creând o lume aparte, în care personajele trăiesc după legile morale, într-o certă rânduială seculară. Contemplând frumusețile lumii, scriitorul surprinde toate registrele vieții sufletești, zbuciumate de o civilizație arhaică, în care eroii formează anumite prototipuri și se diferențiază prin nuanțe. Stilul sadovenian se recompune din modalități ce sugerează sinteza estetică: recrearea, nuanțarea, mitizarea, simbolizarea, analiza psihologică, antiteza, contrastul, tipizarea și metaforizarea. Privind lumea în totalitatea ei ca o *stare de suflet,* Mihail Sadoveanu oprește timpul realității, creează în jurul omului un spațiu ocrotitor, iar istoria înfățișată nu este un decor, ci o situație cu care se confruntă majoritatea eroilor săi.

Bibliografie

- Papu, Edgar, *Din clasicii noștri* (Contribuții la ideea unui protocronism românesc), București, Editura Eminescu, 1977.
- Piru, Al., *Istoria literaturii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.
- Sîngeorzan, Zaharia, *M. Sadoveanu. Teme fundamentale*, București, Editura Minerva, 1978.
- Tomuș, Mircea, *Mihail Sadoveanu. Universul artistic și concepția fundamentală a operei*, București, Editura Dacia, 1978.
- Vlad, Ion, *Povestirea. Destinul unei structuri epice* (Dimensiunile eposului), București, Editura Minerva, 1972.

[150] Al. Piru, *Istoria literaturii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977, p. 137.
[151] Zaharia Sîngeorzan, *M. Sadoveanu. Teme fundamentale*, București, Editura Minerva, 1978, p. 129.

AZ 1848-49-ES SZABADSÁGHARCOSOK EMLÉKEZETE A SZATMÁR MEGYEI KOLCS KÖZSÉGBEN_MEMORIA REVOLUȚIONARILOR PAȘOPTIȘTI AI COMUNEI CULCIU DIN JUDEȚUL SATU MARE

prof. MAN Gabriella, Bălcescu-Petőfi Általános Iskola Szatmárnémeti, Szatmár megye

Rezumat

Personalitățile, faptele și evenimentele revoluției pașoptiste au marcat profund viața comunităților din comuna Culciu, din județul Satu Mare. Aproape fiecare sat al comunei se poate mândri cu legături strânse cu revoluția maghiară. Astfel, poetul Petőfi Sándor a poposit de mai multe ori la familia Csabay, din Corod. Oroszhegyi Józsa, cel care a participat la izbucnirea revoluției, împreuna cu Petőfi, s-a născut la Culciu Mare. Generalul Iosif Bem a petrecut o noapte în conacul lui Darvay Ferenc din Cărășeu, în drumul lui spre Transilvania. În Gărzile Naționale formate s-au înrolat peste 280 de persoane din comună, care apoi au participat la războaiele sângeroase care au urmat. Pentru a păstra în memoria colectivă faptele eroice ale revoluției și al personajelor de renume, s-a format o tradiție cu privire la comemorarea acestora. Această lucrare are menirea să prezinte pe scurt persoanele sus menționate și locurile de cinste, realizate de primăria, parohiile comunei, în strânsă colaborare cu Muzeul Județean Satu Mare, precum și Muzeul din Tarnow.

Az 1848-49-es szabadságharc meghatározó esemény a magyar történelemben. A forradalom fontos személyiségei ma is a leginkább tisztelt történelmi személyiségeink közé tartoznak. Emlékük elevenen él a kollektív tudatban, amelyhez a közös ünnepi alkalmak, az oktatás nagy mértékben járulnak hozzá. Példát mutattak önfeláldozásból, küzdésből, lelkesíteni tudtak a legelkeserítőbb pillanatokban is. Ilyen személyiség volt Bem József, valamint Petőfi Sándor és Oroszhegyi Józsa is, akik tevékenységükkel kötődnek Kolcs község falvaihoz. De tisztelettel emlékezünk azokra is, akik a forradalomhoz tömegesen csatlakoztak, mint önkéntesek, leszerelt katonák, nemzetőrök, és idegenlégiósok, akik meggyőződésből jöttek harcolni a jó ügy érdekében.

Kolcs községi nemzetőrök. A Szatmár vármegyei falvak is létrehozták saját nemzetőr seregüket. A jelenlegi Kolcs község falvaiból összesen 233 név szerint ismert magyar és 51 román nemzetiségű csatlakozott az újonnan létrehozott Krasznaközi nemzetőrséghez. 31 személy Dobrácsapátiból, 44 Szamoskóródról, 37 Kiskolcsról, 53 Nagykolcsról, 68 Szamoskrassóról és 51 Lipóról, leginkább

„földmíves, gazdálkodó, önálló” személy, de egy jegyző is volt közöttük.[152] Ebből 26 személy önként vállalkozott, nem a kötelező sorozás miatt jelentkezett, nyolc személy apja helyett, egy pedig ipa (apósa) helyett csatlakozott a sereghez. A kóródi századnál a következő tizedesek szolgáltak: Igaz János Apátiból, Boros Ferenc, Sebestyén György Szamoskóródról, Farkas István, Győri Mihály Kiskolcsról, Kocsis Pál, Győri Imre, Bratán Ferenc Nagykolcsról, valamint Bozsó István, Csoma Ferenc, Prinyila Florian és Darvai Péter Szamoskrassóról. Dobosok Kovács András Apátiból, Foris János Krassóról, valamint ácsok Muntán Ferencz és Kocsis János Nagykolcsról.[153]

A nemzetőrség megalakulását az 1848 április 11-én szentesített XXII. törvénycikk írta elő, és ennek létrehozása a márciusi követelések 12 pontjához is hozzátartozott. A nemzetőrség létrejöttének célja a rend és béke fenntartása volt. A nemzetőri szolgálatot vagyonhoz kötötték és magas cenzust állapítottak meg, ezzel próbálták elkerülni, hogy a falusi és városi szegényebb rétegekből fegyverfogásra önként jelentkezőket ki lehessen zárni, mivel helyzetüknél fogva ők könnyebben a rend és béke ellen fordulhattak.[154]

Emléküket egy kopjafa őrzi a kiskolcsoni templomkertben, melyen a szabadságharcban szolgáló kiskolcsi nemzetőrök névsora van feltüntetve. Ezt Győrbíró Sándor református lelkész és felesége 2010-ben adományozta a gyülekezetnek és abban az évben március 15-én avatták fel ünnepélyes megemlékezéssel egybekötve.

Oroszhegyi Józsa és Nagykolcs. Oroszhegyi (Szabó) Józsa (József) Nagykolcson született és 1822 május 24-én keresztelték meg a nagykolcsi görög katolikus templomban.[155] A kisnemesi család a Székelyudvarhely melletti Oroszhegy községből származott, ezért is vette fel az irodalommal is foglalkozó fiatal Szabó József később ezt a nevet.

Szülei papi pályára szánták. Miskolcra, majd Egerbe került, de hamarosan otthagyta az intézetet és Pesten beiratkozott az orvosi egyetemre, ahová 1841–1847 között járt[156]. Ekkor kezd el szépirodalommal foglalkozni.[157]

Vajda János visszaemlékezése szerint a párizsi és bécsi forradalom hírére Vasvári és Oroszhegyi órákig szónokoltak „a Filingerben, a Komlóban, s ahol fogékony közönségre találtak”.

[152] Bene János: Források a Szatmár megyei nemzetőrség történetéhez. In: Kónya László (szerk.): Szatmáriak a szabadságharcban. Identitas Kiadó, Szatmárnémeti, 1999.
[153] Bene János: i.m. 139.
[154] Bene János: Szabolcsiak- szatmáriak ’48 őszén. In: Kónya László (szerk.): Szatmáriak a szabadságharcban. Identitas Kiadó, Szatmárnémeti, 1999, 18.
[155] Kónya László: Oroszhegyi (Szabó) József, az 1848-as ífjak Szatmár megyei képviselője. In: Kónya László (szerk.): Szatmáriak a szabadságharcban. Identitas Kiadó, Szatmárnémeti, 1999. 56.
[156] Uo.
[157] Vende Ernő: i.m. 387.

[158] Vajda szerint „Március 15-én Petőfi, Vasvári, Jókai, Sükei és az elmaradhatatlan Oroszhegyi, alig néhány magával megindultak a Filingerből és mennek a Hatvani utcán végig, az orvosi-egyetem udvarára.” Ehhez csatlakozik Vajda, majd a többi forradalmár.

Március 17-én, Oroszhegyi mint az orvosi egyetem hallgatója, részt vesz az egyetem működésével kapcsolatos petíció szerkesztésében és a városi tanács elé felterjesztésben. Fontosabb követeléseikhez tartozik a független magyar egyetem létrehozása, a tanítás és a tanulás szabadsága.[159]

Míg Petőfi Sándor Bem József tábornok oldalán az erdélyi hadszíntéren veszti életét, addig Oroszhegyi a Felvidéki harcokban vett részt, az általa szervezett leginkább pesti munkásokból álló szabadcsapataival és éli túl a forradalmat. A forradalom alatt őrnaggyá léptetik elő, de a harctéren hadiorvosként is kiveszi a részét.[160]

A forradalom bukása után halálra ítélik, 1851 szeptember 21-én jelképesen felakasztják, majd ítéletét várfogságra változtatják.[161] 1856-ban szabadul, leteszi szigorlatait és orvosként, íróként, szerkesztőként működik[162]. Pesten hal meg 1870-ben. [163]

Oroszhegyi Józsa emlékére a nagykolcsi református templom falára emléktáblát állítottak, amelyet minden évben a március 15-én tartott ünnepségen a helyi méltóságok megkoszorúznak.

Petőfi Sándor emlékezete Szamoskóródon. Petőfi Sándort bemutatni nem szükséges ebben a dolgozatban, csupán megemlítjük, hogy többször látogatott el Szamoskóródra és volt vendége a Csabay családnak. Ennek tiszteletére 2003-ben a helyi református gyülekezet emléktáblát állított, amelyet szintén évente koszorúznak meg ünnepi keretek között a helyi illetékesek.

Szamoskrassó és a Bem kultusz. Kossuth Lajos 1848 november 29-én nevezte ki Bem tábornokot az erdélyi csapatok teljhatalmú főparancsnokává, és december 12-én már Szatmáron volt. Gróf Teleki Sándor, Kővárvidék főkapitánya, kormánybiztos emlékirataiban örökítette meg a vele való találkozást.

Bem József éjszaka érkezett, megjelenése szerény volt, mégis hatalmas erőt sugárzott, tenni akarást rejtett személyisége. Másnap reggel megejtette a seregszemlét, felvonult többek között a szatmári önkéntes lovasság és a két szatmári nemzetőr gyalogszázad is. Bem tábornokot

[158] Kónya László: i.m. 58.
[159] Uo., 59
[160] Uo., 61.
[161] Uo.
[162] Csirák Csaba: i.m. 114.
[163] Vende Ernő: i.m. 387.

látszólag az ágyúk érdekelték és beszédet tartott az összegyűlteknek. Telekivel még aznap délután elindultak Nagybányára. Mivel reájuk esteledett és sűrű köd is kialakult, Bem szólt, hogy Krassón hajtsanak a fogadóba. De mivel Krassón nem volt fogadó, Darvay Ferenc táblabíró otthonába tértek be, akit Teleki így ír le visszaemlékezésében „a fukar fösvénység a préda pazarlással karöltve járt, a ronda piszok a fényűzéssel, a kicsapongó jókedvből minden átmenet nélkül a legmélább búbánatba rohant át, — szeretete pillanat alatt gyűlöletté lőn, hónapokon keresztül rakta élére a pénzt, hogy három viziten elherauszolja (eljátssza kártyán).”[164] Amikor behajtottak hozzá, épp rossz kedve volt, de jól fogadta őket, majd jó kedvre derült, amikor Bem apó köménymaglevest kért magának vacsorára.

Teleki Sándor számára azért volt nagy jelentősége ennek az estének, mivel Bem tábornok ekkor nevezte ki őrnaggyá és kérte tőle, hogy mondjon le kormánybiztosi állásáról és tartson vele, mint aki a sereg élelmezéséről gondoskodik.[165]

Darvay nem rejti véka alá véleményét Bemről, azt mondja Telekinek, hogy „nem várok nagy dolgokat tőle”, majd búcsúzóul egy régi kardot ajándékozott neki.[166]

Ennek az eseménynek a tiszteletére a Darvay-kúria falára előbb emléktáblát helyeztek el a forradalom kitörésének 150. évfordulója alkalmából, majd emlékszobát, szobrot, valamint Bem József lengyelországi kultuszát bemutató tárlatot avattak az önkormányzat, a református egyház, a lengyelországi Tarnówi Múzeum, a Szent István Kör, valamint a Szatmár Megyei Múzeum összefogásával. Végül a szamoskrassói iskola 2012-ben ünnepélyes keretek között felvette a Bem József Általános Iskola nevet.

A helyi közösség, az önkormányzat, az egyház és az iskola közösen őrzik a szabadságharcosok emlékét. Rendszeresek az ünnepi megemlékezések és koszorúzások, így próbálják továbbadni azt az örökséget, amit őseiktől kaptak.

Felhasznált irodalom:

- Bene János: Források a Szatmár megyei nemzetőrség történetéhez. In: Kónya László (szerk.): Szatmáriak a szabadságarcban. Identitas Kiadó, Szatmárnémeti, 1999.
- Bene János: Szabolcsiak- szatmáriak ’48 őszén. In: Kónya László (szerk.): Szatmáriak a szabadságharcban. Identitas Kiadó, Szatmárnémeti, 1999.

[164] Teleki Sándor: Emlékek Bemről. Bev. jegyz. Lukácsy Sándor. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1951.
[165] Kovács István: Bem tábornok. Az örök remények hőse. Magyar Napló, Budapest, 2014.129.
[166] Uo.

- Csirák Csaba: A Szatmár megyei zsidóság a szabadságharcban. „Törvény előtt egyenlőséget polgári és vallási tekintetben”. In: Kónya László (szerk.): Szatmáriak a szabadságharcban. Identitas Kiadó, Szatmárnémeti, 1999.
- Kónya László: Oroszhegyi (Szabó) József, az 1848-as ifjak Szatmár megyei képviselője. In: Kónya László (szerk.): Szatmáriak a szabadságharcban. Identitas Kiadó, Szatmárnémeti, 1999.
- Kovács István: Bem tábornok. Az örök remények hőse. Magyar Napló, Budapest, 2014.
- Teleki Sándor: Emlékek Bemről. Bev. jegyz. Lukácsy Sándor. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1951.
- Vende Ernő: Irodalom, tudomány és művészet. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. 1908.
- https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0020/16.html

PE URMELE LUI AUREL COSMA (1867-1931)

prof. Dragoş MATEI, Şcoala Gimnazialã Nr. 16 „Take Ionescu" Timişoara, județul Timiș [167]

Cuvinte-cheie: Beregsaul Mare, avocat, PNR, PNL, unionist, Ministrul Lucrărilor Publice, deputat, senator, *decoraţii*.

Key-words: Beregsaul Mare, lawyer, PNR, PNL, unionist, Minister of Public Works, deputy, senator, decorations.

Rezumat: Aurel Cosma, născut la 13 septembrie 1867, decedat la 31 iulie 1931 - a urmat studii strălucite în Austro-Ungaria, devenind avocat și unul dintre principalii unioniști ai Banatului. După formarea României Mari, Aurel Cosma a deținut prefectul de Timiș-Torontal, ministrul Lucrărilor Publice, senator și deputat. Pentru acțiunile sale politice, culturale, umanitare, economice și religioase, Aurel Cosma a primit omagiu unei serii de distincții naționale din România, Iugoslavia, Cehoslovacia și Grecia.

Summary: Aurel Cosma, born on September 13, 1867, died July 31, 1931 - followed brilliant studies in Austro-Hungary, becoming a lawyer and one of the leading unionists of Banat. After the formation of Great Romania, Aurel Cosma held the prefect of Timiș-Torontal, the Minister of Public Works, senator and deputy. For his political, cultural, humanitarian, economic and religious actions, Aurel Cosma has received homage to a series of national distinctions from Romania, Yugoslavia, Czechoslovakia and Greece.

Anul acesta se vor împlini 155 de ani de la venirea pe lume a marelui român bănățean, AurelianTraian Dejan Cosma.

El s-a născut la 13 septembrie 1867, în localitatea *Beregszo*[168], comitatul Timiș-Torontal, din Ungaria şi a fost fiul învățătorului Damaschin Cosma (28 august 1844 - 22 ianuarie 1915) şi al Mariei Cosma Panaiot[169] (5 septembrie 1846 - 1904).

După tată, Aurel Cosma era de origine românească din Banat, din Moşniţa Veche, veniți din Maramureş.

După mamă era de origine megleno-română, din familia Panaiot.

---

[167] E-mail: mateidragos875@gmail.com
[168] *Astăzi localitatea* Beregsau Mare, județul Timiș. NA
[169] Nume de familie de fată. NA

Aurel Cosma a urmat studii excepţionale la Şcoala Primară din *Nagytopoly*[170], Şcoala maghiară din Fabric-Timişoara, Liceul Piarist din Timişoara, Universitatea din Debrecen, apoi Universitatea din Budapesta. A fost bursier al Fundației Gojdu.

În urma unei ceremonii care a avut loc la Budapesta, Aurel Cosma a primit titlul de doctor în ştiinţe juridice, în anul 1894.

În timpul studiilor a avut un rol important în distribuirea documentului *Cestiunea română din Transilvania şi Ungaria*, interzis de autorități.

Între anii 1890-1891, Aurel Cosma a urmat stagiul militar la Şcoala de Artilerie din Sibiu și Timișoara, unde o va cunoaşte pe viitoarea soţie, Lucia Cosma.

La 23 septembrie 1894, Aurel Cosma s-a căsătorit cu Lucia[171], fiica mare a patriotului unionist, Partenie Cosma, unindu-se, prin nunta lor, două familii româneşti: Cosma din Ardeal cu familia Cosma din Banat.

Stagiatura Aurel Cosma a făcut-o în birourile de avocatură ale lui Pavel Rotariu și Emanuil Ungureanu. Examenul de avocat îl trece la 16 aprilie 1897, iar din 7 mai - al aceluiaşi an - face parte din Camera Avocaţilor Timişoara.

Ca avocat, Aurel Cosma a fost un foarte bun penalist, apărând cu dârzenie şi din patriotism, pe românii nevoiaşi din Banat. Cel mai concludent caz a fost „Procesul celor 7 ţărani din satul Garboveţ", fiind apreciat pentru curajul său şi înflăcărarea sa în cadrul procesului. Din primăvara anului 1896, Aurel Cosma a devenit membru al Partidului Naţional Român (1896-1920).

Totodată, în vara anului 1902 a fost ales Preşedintele filialei PNR din Timişoara, funcție deținută până în anul 1920.

Aurel Cosma a mers pe linia partidului, de luptă pasivă împotriva regimului austro-ungar, refuzând să spargă unitatea PNR.

Totuși, a candidat pentru Parlamentul maghiar, fiind însă înfrânt atât la Ocna Sibiu, cât și Făget, de către reprezentanții guvernamentali.

Aurel Cosma a fost deputat al Comitatului Timiș-Torontal între 1907-1914.

Între 1914-1918 a fost locotenent și căpitan în armata austro-ungară, participând în luptele din Italia, Polonia și Rusia.

---

[170] *Astăzi Topolăvăţul Mare, județul Timiș.*

[171] Născută la Beiuş n.13.09.1875 – decedată la 11.06.1972 Sibiu.

La 12 iunie 1918 a fost comandantul lagărului de prizonieri din Timișoara.

La 31 octombrie 1918, în calitate de comandant, a organizat Consiliul Militar Român din Timișoara și Garda Națională Românească. Tot atunci a organizat Consiliului Național Român din Timișoara, el fiind ales președinte. În calitate de conducător de facto al Banatului este ales în Marele Sfat Național Român.

La 27 iulie 1918, generalul Charles de Tournadre l-a numit prefect al județului Timiș-Torontal pe Aurel Cosma.

Ca prefect voi menționa, dorința lui Aurel Cosma de a înființa Politehnica din Timișoara și a reușit românizarea localităţilor din județul Timiș-Torontal.

A fost membru fondator al Școalei Politehnice și a propus înființarea în Timișoara a unei Academii Comerciale. De asemenea, a sprijinit Biserica, fiind mereu deputat sinodal al diecezei Aradului.

Deși Gen. Alexandru Averescu - venit la putere în 13 martie 1920 - a demis toţi prefecţii din România, Aurel Cosma a fost reconfirmat, în mod excepțional, ca prefect al județului Timiș-Torontal!!!!!

Totuşi, la 4 aprilie 1920, Aurel Cosma și-a dat demisia din funcţia de Prefect al Timişului-Torontal, dar şi din organizaţia PNR Timişoara, fiind dezamăgit de politica naţională a acestei organizaţii politice!!!

Imediat, Aurel Cosma, a devenit membru al PNL, unde a organizat filiala din Banat, , fiind ales președintele ei, intre 1920-1930.

În perioada 24 ianuarie - 30 octombrie 1923, Aurel Cosma a fost Ministru al Lucrărilor Publice în guvernul Ionel Brătianu.

Printre măsurile sale ca ministru aș dori să amintesc doar câteva:

- rezolvarea liniilor de cale ferată Chișinău Criș-Salona (37 km), București-Pantelimon (7 km), Zorleni-Basarabeasca (180 km), Roman-Brăila (17 km).

- căi ferate în studiu: Brașov-Nehoisa (67 km), Ilva Mica-Vatra Dornei (70 km), Chișinău-Zloti (44km), Reșița-Caransebeș (38 km), Bumbești-Livezeni (28 km), Sighet-Baia Mare-Galgău (98 km) și Mehadia-Buziaș (98 km).

- a introdus licitația pentru construirea de drumuri, poduri şi căi ferate.

- reducerea personalului de la minister, de la 260 la 85 de salariați.

- reorganizarea transporturilor și a poștei,

- a donat Academiei Române, suma de 1.000.000 de lei.

- a construit 567 de şcoli în toate provinciile româneşti.

- înfiinţarea Serviciilor de Poduri și Şosele din Transilvania:

• Directia a VII-a, având sediul al Brasos, cuprinzând județele Alba Inferioară, Târnava Mică, Târnava Mare, Odorhei, Ciuc, Trei Scaune, Brașov, Făgăraș și Sibiu.

• Direcția a VIII-a, având sediul la Timișoara, cuprinzând județele Bihor, Arad, Timiș-Torontal, Caraș Severin și Hunedoara.

• Direcția a IX-a, având sediul la Cluj, cuprinzând județele Satmar, Maramureș, Bistrița Năsăud, Mureș Turda, Turda Arieș, Cojocna, Solnic-Capalna și Solagin.

- S-au introdus vagoane de marfă specializate după natura mărfurilor.

- Preocuparea pentru înființarea unui muzeu al Căilor Ferate Române.

Între 1924-1927, Aurel Cosma a fost ales deputat din partea județului Timiș-Torontal, iar în aprilie 1931 a fost ales senator în Parlamentul României.

Căsătorit cu Lucia Cosma (1875- 1972), Aurel Cosma nu a avut copii, dar l-a înfiat pe nepotul său, Aurel Cosma-junior.

Dezamăgit în politică, Aurel Cosma s-a retras la moşiile sale din Timiş, la începutul anului 1930, dedicându-se activităților caritabile.

Aurel Cosma a decedat la 31 iulie 1931, fiind înmormântat în interiorul cimitirului comunal din Calea Buziaşului – Fabric din Timişoara.

Pentru merite deosebite, Aurel Cosma a primit nr. decoraţii şi distincţii.

Printre decorațiile primite, voi enumera Steaua României, Coroana României, Ferdinand I, Meritul comercial și industrial, Polonia Restituta, Sf. Sava-Serbia şi Sfântul Mormânt.

Aurel Cosma a fost declarat, în 1927, Cetățean de onoare al orașului Timișoara, iar două străzi, una din „Mica Vienă” și alta Moșnița Nouă, îi poartă numele.

Aleea Personalităţilor a fost inaugurată de ziua orașului, unde este prezent și bustul lui Aurel Cosma, lucrare realizată de Rudolf Kocsis (n. 1963) și dezvelit la 3 august 2009.[172]

Totodată, alt bust al lui Aurel Cosma a fost inaugurat în ziua de 13 noiembrie 2019, pe Aleea Făuritorilor Unirii din Parcul Memorial „Costantin Stere” din Ploieşti, organizat de

[172] Delia Grigore, *S-a inaugurat Aleea personalităților*, vestul.ro, 3 august 2009.

Societatea Culturală-Istorică „Mihai Viteazul din Ploiești, iar sculptura a fost realizată de către George Dumitru.[173]

Între 1923-1948, în localitatea Moșnița Nouă a existat Căminul Cultural „Aurel Cosma".

Aurel Cosma a lăsat în urmă un testament politic adresat nepotului său, Aurel Cosma jr., dar și o situație materială dificilă, cu un credit ipotecar de un milion lei. Avea să spună pe patul de moarte: „M-am născut sărac și mor sărac. Îmi pare însă rău că las pe nepotul meu cu atâtea încurcături materiale și mi-e frică că în curând vor veni străinii să lichideze tot avutul meu"[174].

Bibliografie selectivă:

- Arhivele Naționale ale României, *Fond familial Aurel Cosma 1884–1980*.
- Aurel Cosma jr., *Bănățeni de altă dată*, vol. 1, Timișoara. 1933.
- Boldureanu, Ioan Viorel (coord), *Topolovăţu Mare: monografie*, Editura Marineasa, Timişoara 2010.
- Dragoş Matei, Pe *urmele unionistului Dr. Aurel Cosma*, Revista CCD Timiș, 28 noiembrie 2017.
- Dragoș Matei, *Aurelian Traian Deian Cosma (1867-1931)*, manuscris, 2017-2022, Timișoara.
- Gelu Neamțu, Mircea Vaida-Voevod, *1 decembrie 1918. Mărturii ale participanților*, vol. I-II, Editura Academiei Române, București, 2005.
- Ioan I. Șerban (coord.), *Dicționarul personalităților Unirii. Trimișii românilor transilvăneni la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, 2003.
- Lazăr Gruneanțu, *Istoria Baroului Timiș*, Timișoara, Ed. Mirton, 2010.
- *Scurt istoric al drumurilor din România.*
- Vali Corduneanu, Vasile Dudaș, *Prefecții județului Timiș Torontal (1919-1949)*, Timișoara, Ed. Marineasa, 2009.
- Vasile Dudaș, *Aurel Cosma (1867–1931)*, Timișoara, Ed. Mirton, 1998.

[173] Bustul dr. Aurel Cosma, inaugurat, miercuri, pe Aleea Făuritorilor Unirii - Parcul Bucov, Ziare, live din ziua de 11 Noiembrie 2019.
[174] Vasile Dudaș, Aurel Cosma, pagina 104.

CONSIDERAȚII ISTORIOGRAFICE ȘI EDUCATIVE DESPRE MIHAIL GORBACIOV

prof. Paul Ovidiu MOLDOVAN, Școala Gimnazială „Ioan Vladuțiu” Luduș, județul Mureș

Abstract

Historiographical and educational considerations about Mikhail Gorbachev

In the context of the explosion of historiographical sources about the war in Ukraine in which Russia attacking the territory of Ukraine reminds of the Soviet Union, students regarding communist personalities can use both the database of the Russian State Archives and the various websites where libraries were taken from www.historia.ro, www.evenimentulistoric.ro or in the pages of social networks such as Facebook such as "History Lesson" or "History on the Grater" and other pages that contain information just to get closer to the history of communism by its objective factor. A young history buff may use both written sources, books or magazines and virtual libraries both in Romania and abroad not only to rewrite history, but also not to be manipulated or mystified about the historical past. By understanding and synthesizing the above-mentioned resources, he will be able to make an assessment based on the emotions inherent in history, but also to increase his point of view on dictatorial states and to condemn evil from this perspective. Knowing the dictatorship, he will appreciate his rights and obligations in a democratic regime, contributing to the development of the collective mentality of the next generations. Therefore, history includes all the media and the tools for the war in Ukraine to end as a result of fair negotiations. Generations on school benches will follow the art of negotiation in their daily lives and in their daily lives and in the moments when they will form as individuals.

Cuvinte cheie

- *istoriografie, comunism, lider sovietic, Uniunea Sovietică, educație, război.*

Istoria reprezintă ca și mijloc educativ cea mai bună și elocventă lecție a umanității. În contextul actual al izbucnirii războiului din Ucraina, prin atacarea sa de către armatele ruse omenirea este supusă din nou termenului, prin vocea liderului politic de la Kremlin, Vladimir Putin, de Uniunea Sovietică. Având în vedere că istoriografia comunistă a mistificat după interesul său istoria colosului sovietic considerăm că istoria este nevoie ca să fie rescrisă în modul său obiectiv. Ca și motivare pentru valența sa educativă am apelat la personalitatea lui Mihail Gorbaciov nu doar pentru că a fost o personalitate dornică de a reforma aparatul sovietic prin programele “Perestroika”

și „Glasnost” , dar și pentru modelul liderului sovietic care nici până ziua de astăzi nu a fost demitizat. În România în conștința colectivă și deci și în rândurile elevilor este prezentat liderul comunist Nicolae Ceaușescu ca și factor nostalgic producător al unor timpuri istorice pozitive din punct de vedere social. Pentru realizarea demersului propus am apelat atât la lucrări generale ca acelea scrise de Immanuel Geiss „Istoria lumii” apărută la editura ALL EDUCATIONAL din București în anull 2000 sau aceea scrisă de Gerd Ruge „Mihail Gorbaciov” apărută la editura Doina din București în anul 1993, dar și o lucrare memorialistică scrisă chiar de Mihail Gorbaciov denumită „Amintiri” publicată de editura Litera din București în anul 2013. Din punct de vedere istoriografic putem evidenția două perioade distincte în contextul până în anul 2000 Arhivele de stat ale fostei U.R.S.S. nu erau desecretizate cât și o perioadă în anul 2013 când fostul conducător sovietic trecuse în umbră. Prezentând etapele vieții sale, de la copilărie până la accederea în rândurile Partidului Comunist sovietic și până la funcția de conducere supremă vom urmări mai mult sursele tradiționale.

Mihail Sergheevici Gorbaciov provine dintr-un sat mic Privolnoe și dintr-o autentică familie de țărrani. S-a născut la 2 martie 1931. El a terminat școala în anul 1950 cu un foarte bun certificate de absolvire.Avea aproape la toate materiile nota cinci,adică nota maximă, mai puțin la germană unde a fost notat cu “bine”[175]. În felul acesta, a obținut doar medalie de argint, nu medalie de aur, care i-ar fi deschis automat calea spre studiile universitare. Avea și o foarte bună caracterizare dată de școală și de „Uniunea Tineretului Comunist”. La sfârșitul lunii august a anului 1953, după o călătorie de aproape două zile, Gorbaciov a ajuns la Moscova. Neîndoielnic, faptul că Gorbaciov fusese decorat cu ordinul „Steagul roșu al muncii” și-a spus cuvântul, iar fără caracterizare șefilor săi de la „Uniunea Tineretului Comunist” probabil că nu ar fi fost admis. La 1 septembrie 1950, Gorbaciov a intrat în camera 336 a căminului studențesc de pe strada Stromînka.[176] Fusese ales și în cadrul Komsomol-ului pe facultate unde era responsabil cu resortul învățământ și educație. Tot în cadrul anilor de facultate a cunoscut-o pe Raisa de care s-a îndrăgostit. În anul 1953 a avut loc și nunta. Până la urmă au plecat la Stavropol, locul natal al lui Mihail.

În toamna anului 1955, după o scurtă perioadă în care a desfășurat activitate de jurist la comitetul komsomulului din regiunea Stavropol, și-a încheiat serviciul pe treapta cea mai de jos a ierarhie de partid și de komsomol aceea de instructor cu propaganda. Chiar după primul an de activitate a devenit prim-secretarul comitetului de komsomol al orașului Stavropol, avansare importantă, căci acum el deținea un post cu sarcină de conducere proprie, iar în această calitate era

[175]Op.cit.p.49
[176]Idem p.57

totodată și membru al conducerii orășenești de partid. Gorbaciov a rămas la Stavropol să se ocupe de multiplele sarcini concrete ale vieții politice de fiecare zi din orașul său. La sfârșitul anilor șaizeci a fost avansat în comitetul de partid al regiunii Stavropol, iar în anul 1970 la vârsta de 39 de ani a devenit prim-secretar. În anul 1971 a fost ales în Comitetul Central, instituție ale cărei sesiuni plenare facilitau membrilor călătorii la centrul partidului de la Moscova și cultivarea relațiilor cu alți activiști de frunte din cele mai îndepărtate ținuturi. În plus Gorbaciov era un șef de partid care nu urma pur și simplu indicațiile venite de la centru, ci întreprindea schimbări fără să întrebe, ceea ce însemna curaj și asumarea unui risc. Pe la mijlocul anilor 70 Gorbaciov s-a implicat în introducerea unui nou sistem în întreaga regiune Stavropol, preluată de la susținătorul său Feodor Kulakov, sistem prin care recolta trebuia să fie strânsă mai repede prin introducerea masivă a mașinilor agricole. Noul sistem se numea „Metoda Ipatovo", după numele unui raion din Stavropol unde a fost aplicată prima dată. Inovația a adus la început rezultate remarcabile, recolta la hectar a fost Regiune Stavropol întotdeauna peste media sovietică. Metoda era un procedeu organizatoric de a introduce prin rotație mașinile agricolo unde cerealele erau gata de recoltat și că orice inovație pur tehnologică aducea o îmbunătățire de scurtă durată, deoarece nu atingea adevăratele probleme ale agriculturii.

Succesul inițial al „Metodei Ipatovo" i-a adus lui Gorbaciov o distincție adusă de ideologul partidului, Mihail Suslov, în luna mai a anului 1978 care a venit la Stavropol ca să-i confere "Ordinul Revoluției din octombrie". Ordinul era și un indiciu că Gorbaciov făcea parte de acum dintre potențialii conducători de la Moscova. Ca secretar de partid era responsabil pentru dezvoltarea industriei, exploatarea zăcămintelor de petrol și gaze naturale, cât și pentru industria alimentară. În perioada când Gorbaciov era la Stavropol centrul de greutate al industriei s-a deplasat spre construcția de mașini și chimie, iar prin construcția unei mari centrale electrice și către producția de curent electric. El a avut în competența sa și construirea unităților de producție ale industriei grele șe a marilor combinate de prelucrare a cărnii, a fructelor și a legumelor. În plus, era răspunzător de activitatea a șapte școli superioare cu treizeci de mii de studenți și în general de întregul sistem școlar din regiune, de instituțiile culturale ca teatre, cinematografe, case de cultură ale tineretului. Peste treizeci de orașe aparțineau regiunii în care Gorbaciov ca șef de partid, era instanța cea mai înaltă pentru toate deciziile. Ca secretar de partid trebuia să se îngrijească personal ca întreaga contrucție industrială și aprovizionare să țină pasul cu creșterea demografică.

Următorul pas al carierei urma să-l aducă pe Gorbaciov la Moscova în funcția de secretar al Comitetului Central pentru problemele agricole. Alegerea s-a petrecut în luna noiembrie a anului 1978. În această funcție a intrat prea puțin în conflicte deschise cu ceilalți membrii ai Biroului Politic. Unii dintre ei, ca secretarul de partid al Moscovei, Grișin, sau cel al Leningradului,

Romanov, își manifestau foarte clar ambiția dea deveni seecretar general al P.C.U.S. Poziția lor părea mai puternică pentru a-l lua în serios pe Gorbaciov, iar relațiile lor în aparat păreau să fie consolidate de ani de zile. Pe provincialul care aparținea tinerei generații nu-l considerau un concurent pentru succesiune., în timp ce, după moartea lui Brejnev, Iuri Andropov nu putea fi scos de pe câmpul de bătaie de la prima mutare. Andropov ținea mult la Gorbaciov în miezul luptei pentru putere care se dădea între cei mai bătrâni. În anul 1982 a preluat și atribuțiile de secretar al Comitetului Central pe probleme ideologice. Trebuia să formuleze linia de bază a partidului pentru aparatul de partid care controla mass-media pentru cultură, știință și relațiile cu partidele socialiste și comuniste din străinătate.

La data de 10 noiembrie a anului 1982 a încetat din viață secretarul general Brejnev. I-a urmat în funcție pentru o scurtă perioadă Konstantin Cernenko care a încetat din viață după câteva luni. De altfel datorită stării de sănătate precare a lui Cernenko era nevoit de multe ori să-l suplinească la conducerea Comitetului Central. Când la 10 martie 1985, după ce deținuse timp de treisprezece luni funcția de secretar general, Constntin Cernenko a decedat, desemnarea lui Gorbaciov ca succesor părea să fie sigură. Totuși exista o problemă ; în Biroul Politic Gorbaciov avea concurenți și opozanți. Grigori Romanov, în vârstă de șaizeci și doi de ani, l-a propus pe Grișin, secretarul de partid al Moscovei, în vârstă de șaptezeci de ani. La 10 martie 1985, când s-au numărat voturile s-a văzut că Biroul Politic s-a hotărât pentru un șef de partid în vârstă de 54 de ani : Mihail Gorbaciov. Încă de la început a împărtășit convingerea că ritmul dezvoltării economice și al modernizării tehnologice ar trebui accelerat.În cuvântarea pe care a ținut-o în luna aprilie în același an a menținut convingerea, a directorilor de unități economice și a plenarei Comitetului Central, că ideile de bază erau uskorenie „accelerare” și povorot „cotitură”. Gorbaciov a anunțat un program tehnologic de prefaceri revoluționare și de trecere la tehnica celor mai noi generații. De aceea, conducerea și planifficarea centralizată a economiei trebuiau reconsiderate. Era important ca întreprinderile să funcționeze cu o mai mare economie și ca muncitorii sa fie stimulați nu prin rigoarea disciplinei, ci prin interese materiale personale.

Din toamna anului 1986 Gorbaciov i-a strâns pe cei mai importanți economiști din Uniunea Sovietică și i-a pus să formuleze un program de reforme. Planul economistului Abel Aganbegian nu s-a putut realiza. Din însărcinarea secretarului general s-au întrunit economiștii de seamă ca Oleg Bogomalov, Leonid Abalkin, Gavril Popov, Abel Aganbegian și Ancișkin. Erau membrii ai academiei de profesori sau conducători ai unor mari institute de cercetare, pe ale căror analize de schițe și proiect se putea pune bază. Împreună au eleborat proiectul unei reforme economice radicale care urma să distrugă atotputernicia comitetului de stat al planificării „Gosplan”. Pentru prima dată vorbește despre reorganizare posibilă numai prin demolarea bircrației locale și centrale

și prin introducerea econimiei de piață. Știa că aparatul se va opune pierderii privilegiilor și puterii, iar această atitudine era dictată de interesele de castă. La sfârșitul verii anului 1987 s-a retras la odihnă la vila guvernamentală de la Pițunda, la malul Mării Negre unde a scris cartea „Perestroika și noua gândire". Întoarcerea din concediu și cuvântarea sa de la Murmansk a anunțat schimbări în aparatul de partid și înlăturarea unor activiști batrâni ostili reformei. La 7 noiembrie 1987, la cea de a 70-a aniversare a revoluției din octombrie în fața a șase mii de membrii de elită ai partidului a vorbit despre dezvoltarea istorică a Uniunii Sovietice, despre situația actuală a politicii interne și a economiei, despre situația internațională. A vorbit desprre represiunea stalinistă din anii treizeci catalogând ca adevărate crime, dar ca victime a enunțat mii de membrii de partid cu toate că opiniei publice era cunoscut că era vorba de milioane de oameni. Vizita la Casa Albă și întâlnirea cu Ronald Reagan a fost văzută de telespectatorii sovietice ca o întrunire a păcii și ca un triumf al șefului statului lor. La Washington Gorbaciov dorea să impună programul de dezarmare în pofida condamnării de către comandanții mai vârstnici a acestui aspect.

În urma alegerilor desfășurate în ziua de 15 martie a anului 1990 a devenit primul președinte al Uniunii Sovietice. În același an va primi cea mai importantă distincție „Premiul Nobel pentru Pace" ca recunoaștere pentru activitatea sa. În anul următor la 22 septembrie va izbucni lovitura de stat în urma căreia este nevoit să demisioneze în chiar ziua de crăciun. Astfel de la 1 ianuarie 1992 Uniunea Sovietică a încetat să existe. Peste doar patru ani a candidat la funcția de președinte al Rusiei, însă poate datorită animozităților față de vechea putere sovietică a obținut doar 1% din totalul voturilor total exprimate. După moartea soției sale, Raisa Gorbaciova în ziua de 20 septembrie a anului 1999 decide să își scrie memoriile într-o carte denumită „Amintiri". Parcurge toate etapele vieții sale dând impresia unui om care chiar dacă este îndoliat demonstrează încă multă vivacitate. La 26 septembrie 2001 fondează Partidul Social-Democrat din a cărei conducere demisionează trei ani mai târziu în luna mai. Este membru activ al mișcărilor ecologice și un puternic lider de opinie condamnând acțiunea armatelor ruse din Ucraina din anul 2014. La 2 martie anul acesta a împlinit vârsta venerabilă de 91 de ani.

Concluzii

Parcurgând sursele menționate am putut observa că Mihail Gorbaciov a parcurs un drum lung până la siguranța de sine bazată pe putere și până la recunoașterea faptului că țara sa nu poate fi salvată decât printr-un program vast de reformă și transformare revoluționară. Drumul nu a fost în inie dreaptă, dar opririle sale, privite retrospectiv, câștigă o consecvență logică proprie. Din experiențele fundamentale ale tânărului din Privolnoe rezultă că între realitățile vieții și teoria sovietică se cască o prăpastie. Cunoaște situația țăranilor colhoznici, ca și tabloul propagandistic care se prezenta la

Moscova despre viața socialistă de la țară. La universitate a întâlnit studenți care adesea erau nevoiți să vorbească altfel de cum gândeau. S-a hotărât să devină activist în Uniunea Tinerului Comunist într-o perioadă în care dezvăluirile asupra crimelor lui Stalin puneau pentru prima dată sub semnul întrebării legitimitatea rolului conducător și a partidului în Uniunea Sovietică. A mizat pe înnoirea sistemului, începută și eșuată sub Hrușciov, și a lucrat ca activist loial i capabil la Stavropol pentru a îmbunătății în regiunea sa ceea ce se mai putea îmbunătăți. Gorbaciov nu era un stăpânitor atotputernic și nici nu a dorit să fie așa ceva. Era însă prea dinamic pentru a prezida doar decăderea Uniunii Sovietice. În conformitate cu natura sa și cu experiențele sale, a încercat să-și impună politica pas cu pas pe calea compromisurilor cu diferiți aliați.Așa a reușit la cinci ani după ocuparea funcției de secretar general- să convingă P.C.U.S. să renunțe la rolul conducător în toate domeniile de activitate și să accepte un transfer de putere în favoarea unor reprezentanți aleși ai poporului. Dezvoltarea politică a Uniunii Sovietice era pentru el un proces cu o ieșire deschisă.

În contextul exploziei surselor istoriografice elevii în privința personalităților comuniste pot apela atât la baza de date a Arhivelor de Stat Ruse precum și a diferitelor pagini de internet în care locul bibliotecilor au fost luate de www.historia.ro, www.evenimentulistoric.ro sau și în cadrul paginile rețelelor de socializare de genul Facebook de genul „Lecția de istorie” sau „Istoria pe răzătoare” și alte pagini care cuprind informații tocmai ca istoria comunismului să se apropie de factorul său obiectiv. Un tânăr amator de istorie poate ca să apeleze atât la sursele scrise, cărți sau reviste cât și la bibliotecile virtuale atât din România cât și din străinătate nu numai pentru a rescrie istorie, dar și pentru a nu fi manipulat sau mistificat în privința trecutului istoric. Înțelegând și sintetizând resursele mai sus menționate va putea face o apreciere bazată pe emoțiile inerente istoriei, dar și pentru a crește punctul său de vedere în privința statelor dictatoriale și pentru a condamna răul din perspectiva aceasta. Cunoscând dictatura va aprecia drepturile și obligațiile sale dintr-un regim democratic contribuind la dezvoltarea mentalului colectiv al generațiilor urmatoare. Prin urmare istoria cuprinde toate mijloacele de informare cât și uneltele pentru ca râzboiul din Ucraina să se încheie în urma unor negocieri corecte. Generațiile de pe băncile școlii vor urma în locul conflictelor arta negocierii și în viața lor cotidiană și în momentele când se vor forma ca și indivizi.

BIBLIOGRAFIE

1.Geiss Immanuel, Istoria lumii, Editura ALL EDUCATIONAL, București, 2000;

2.Ruge, Gerd, Mihail Gorbaciov, Editura Doina, București, 1993;

3.Gorbaciov, Mihail, Amintiri, Editura Litera, București, 2013.

IPOSTAZE ALE VIEŢII PRIVATE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA: FAMILIA TRANSILVĂNEANĂ ÎNTRE MODERNIZARE ŞI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

prof. Ioana – Alexandra MORAR, Şcoala Gimnazială „Iuliu Haţieganu" Cluj-Napoca, Cluj

Privită dintotdeauna mai degrabă ca o înlănţuire de evenimente demne de semnalat decât ca o reconstituire a existenţei umane la nivelul tuturor palierelor sale, istoria a început treptat, după 1900 mai ales, să exploreze şi intimitatea individului, viaţa personală şi elementele traiului său cotidian. Astfel, au intrat sub lupa istoriei şi în atenţia istoriografiei relaţiile omului cu ceilalţi, dragostea, şi, nu în ultimul rând, mecanismele de funcţionare a familiei. Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, studiul istoriei se va lega tot mai mult de ceea ce înseamnă nonevenimenţial, şi anume mentalităţi, stări de spirit, habitudini, sensibilităţi. Istoria va sonda din acest moment atât conştientul, cât şi inconştientul, structurile perene, diverse comportamente şi credinţe[177]. Recompunerea trecutului, după cum afirma şi Fernand Braudel, trebuia pusă de acum în legătură cu credinţele populare, cu formele de socializare, cu relaţiile dintre indivizi şi biserică, cu comportamentele specifice fiecărei vârste, cu evenimentele majore care marchează viaţa privată a indivizilor[178], dar şi cu ceea ce înseamnă viaţa de familie.

Apariţia familiei, definită de sociologi drept instituţie fundamentală a societăţii omeneşti, cu funcţii multiple[179], este explicată prin nevoia de legitimare a relaţiilor dintre sexe. Familia există după încheierea căsătoriei şi este cea care are de îndeplinit anumite roluri economice, sociale şi culturale. Căsătoria era considerată încă la începutul modernităţii un act fundamental, sacru, divin, irepetabil, o taină asemeni naşterii şi morţii[180]. Chiar dacă cu timpul instituţia familiei şi-a pierdut din valoarea sa mitică, prin acceptarea divorţului sau a separărilor, importanţa sa ca act major ce jalonează existenţa umană, alături de naştere şi de moarte, se păstrează.

Considerată de către mai multe ştiinţe concomitent „*celula de bază a societăţii*"[181], familia rămâne un marker important care ne arată gravitatea unui eveniment social, economic, militar sau politic. Prin modul în care acesta este receptat, resimţit şi trăit de membrii familiei, putem înţelege amploarea şi importanţa sa ca eveniment istoric.

---

[177] Simona Nicoară, *Mentalităţi colective: imaginar social: istoria în durata lungă*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2009, p. 14;
[178] Philippe Aries, *Istoria vieţii private. Vol. 9: De la Primul Război Mondial până în zilele noastre*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1997, p. 273;
[179] Jack Goody, *Familia europeană, O încercare de antropologie istorică*, Editura Polirom, Iaşi, 2003, *passim*;
[180] Sorina Paula Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania: a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX*, Centrul de Studii Trasnsilvane: Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1999, p. 151;

[181] Petru Iluţ, *Sociopsihologia şi antropologia familiei*, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 65;

Pentru orizontul cronologic pe care noi îl luăm în discuţie, se poate spune că familia este un „laborator" important care permite foarte bine sesizarea translaţiei de la tradiţional la modern[182] şi aceasta pentru că, în întreg spaţiul european central, pe parcursul secolului al XIX-lea şi, mai ales în primele decenii ale secolului al XX-lea, familia a trebuit să facă faţă nenumăratelor provocări care au influenţat atât constituirea, cât şi disoluţia acesteia. Criteriile de selecţie şi piaţa matrimonială, ciclul vieţii familiale, au fost afectate de transformările economico-sociale complexe aduse de modernizare, de industrializare şi de urbanizare. Debutul secolului al XX-lea şi, în special anii Primului Război Mondial, la fel ca şi procesul de modernizare vizibilă prin care trece monarhia dunăreană, aduc cu sine o schimbare accentuată în ce priveşte ritmurile vieţii cotidiene[183].

Secolul al XIX-lea este vizibil marcat de fenomenul de laicizare. Acesta se concretizează, în planul vieţii familiale, prin scăderea influenţei avute până atunci de biserică în domeniul căsătoriei[184]. Se produce un transfer dinspre biserică înspre stat în ceea ce priveşte responsabilităţile privind legiferarea traiului domestic. Acest aspect este ilustrat în Transilvania prin punerea în aplicare a Codului Civil austriac începând cu 1852-1853. Capitolul al II-lea al Codului Civil austriac reuneşte 92 de prevederi, care prescriu chestiuni variate, de la definirea contractului de căsătorie, la desfacerea acestuia, evidenţiind principalele impedimente care puteau apărea în calea încheierii unei căsătorii. Enumerarea lor ne permite perceperea unor similitudini cu acele obstacole declarate de către biserică drept impedimente ale căsătoriei: lipsa consimţământului părţilor, incapacitatea fizică sau mentală de a contracta o căsătorie validă, eroarea asupra persoanei, condamnarea la închisoare, depunerea jurământului monastic, disparitatea de religie, dar, mai ales, lunga listă a impedimentelor de înrudire de sânge şi de afinitate. În ce priveşte etapele premergătoare căsătoriei, pe care cei doi trebuiau să le urmeze, ca de pildă aducerea la cunoştinţa publică a căsătoriei, biserica şi statul conlucrau. De asemenea, era necesară o suită de acte pentru desfacerea căsătoriei, cărora Codul Civil austriac le acorda o la fel de mare importanţă. În acord cu principiile religioase, divorţul este posibil doar la creştinii acatolici, şi în acest caz fiind admis doar din unele cauze grave[185].

În Transilvania bisericii i-au fost restrânse competenţele în chestiunile matrimoniale şi transferate tribunalelor civile, prin legile 31-33 din 1894. Prevederile Codului Civil şi celelalte acte legislative care reglementau căsătoria şi familia nu erau foarte diferite de legislaţia ecleziastică anterioară, de aceea

[182] Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *Familia în Europa Centrală în timpul primei tranziţii demografice*, în volumul *În căutarea fericirii: viaţa familială în spaţiul românesc în sec. XVIII-XX*, coord.: Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteşan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, p. 295;
[183] *Ibidem*, p. 294;

[184] *Ibidem*, p. 296;
[185] Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *Familia în Europa Centrală în timpul primei tranziţii demografice*, în volumul *În căutarea fericirii: viaţa familială în spaţiul românesc în sec. XVIII-XX*, coord.: Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteşan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, p. 295;
p. 296;

impunerea lor nu a constituit o surpriză prea mare pentru cetăţeni în sensul formal. Ceea ce a contat însă mai mult prin această iniţiativă legislativă a puterii seculare a fost, mai degrabă, o accentuare a laicizării concepţiilor despre lume şi viaţă în rândul populaţiei, o subminare a caracterului sacru, spiritual al căsătoriei şi abordarea cu mai multă lejeritate a vechilor interdicţii religioase referitoare la adulter şi divorţ. Subminarea autorităţii divine în ceea ce priveşte căsătoria şi familia a avut pe termen mediu şi lung un impact negativ asupra creşterii ilegitimităţii, a concubinajului, a contracepţiei, avortului şi divorţului. Diminuarea controlului, fie şi moral al bisericii, asupra corpului uman a putut favoriza extinderea mijloacelor contraceptive, amplificarea numărului avorturilor, ca o modalitate de reducere a natalităţii în familie şi la limitarea numărului de copii[186].

Aşadar, schimbarea care frapează este ieşirea mecanismelor de întemeiere şi funcţionare a familiei de sub jurisdicţia bisericii şi intrarea lor sub jurisprudenţa directă a statului. Iar în centrul preocupărilor statului va sta individul, cu propriile dorinţe, idealuri şi aspiraţii, încurajate de noile legiferări. Astfel, ceea ce va conta cel mai mult nu va mai fi morala creştină şi perpetuarea unei ordini familiale ancestrale, ci recuperarea unui timp pierdut alături de un partener nepotrivit, eliberarea din frustrările aduse cu sine de o căsătorie contractată din dorinţa părinţilor sau dictată de interese materiale de moment.

Se poate spune că în această perioadă statul modern a intervenit, a corectat şi corelat momentele majore din viaţa individului, astfel încât acestea să corespundă noilor nevoi ale statului, noilor cerinţe de organizare. Ceea ce ţinea de intimitatea individului, de fericirea, de împlinirea sa ca fiinţă umană, a început să se supună unui control extern, public. Fenomenul nu a fost propriu numai spaţiului transilvan, în general, statul modern a început să „confişte" dreptul la intimitate al cetăţenilor[187].

Aceste schimbări în ceea ce priveşte reducerea numărului de constrângeri privind întemeierea şi existenţa unei familii vor conduce treptat la o descătuşare a indivizilor din prizonieratul unor voinţe exterioare lor. Din acest moment, căsătoria va însemna tot mai mult împlinirea propriilor aspiraţii şi dorinţe. Eliberarea indivizilor de constrângerile religioase a urmat tendinţa existentă la nivelul întregii Europe, s-a făcut adeseori în interesul statului şi în detrimentul bisericii şi a condus vizibil la modernizarea societăţii, la emanciparea individuală, specifice deceniilor viitoare şi pregătitoare ale postmodernităţii.

O consecinţă imediată a introducerii legislaţiei laice în materie de căsătorie a fost eliminarea unui şir lung de interdicţii statuate în timp de biserică, interdicţii ale căror constrângeri au putut fi uneori înlăturate prin dispense episcopale sau arhiepiscopale. De pildă, statul a limitat treptat autoritatea părinţilor asupra deciziei

[186] *Ibidem;*

[187] Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan*, Familie şi comportament matrimonial în Transilvania între 1850-1914 (între tradiţie şi modernizare)*, în volumul *Om şi societate. Studii de istoria populaţiei României (sec.XIX-XXI),* coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2007, p. 122;

de căsătorie a tinerilor şi a eliminat obligativitatea acordului părinţilor pentru căsătoria lor[188]. Tot mai mulţi tineri au putut, înainte de Primul Război Mondial, să decidă singuri când şi cu cine să se căsătorească şi cum să-şi organizeze viaţa domestică. De pildă, reducerea vizibilă în Transilvania a căsătoriilor dintre bărbaţi văduvi şi fete june denotă o posibilă revoltă a fetelor necăsătorite, un refuz din ce în ce mai ferm al acestora de a accepta căsătorii comandate de către părinţi din interese materiale cu bărbaţi văduvi[189].

În plus, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, biserica este nevoită să recunoască un număr tot mai mare de divorţuri. Modernizarea aduce cu sine ideea tot mai frecventă a posibilităţii ca viaţa conjugală să fie golită, dintr-un motiv sau altul, de substanţa ei sacramentală. Se consideră acum că perpetuarea unei uniuni ce-i face nefericiţi pe indivizi, punând în pericol mântuirea lor spirituală, determinându-i fie să mintă fie să comită adulter, impune drept necesară soluţia divorţului. În Transilvania, în perioada premergătoare Primului Război Mondial, numărul divorţurilor are un trend ascendent, crescând de la 2519 în 1890 la 7931 în 1910[190]. Această creştere poate fi explicată în lumina liberalizării concepţiilor referitoare la moralitate şi fericire. Din această perspectivă, putem spune că divorţul a jucat un rol de mediere, a permis jocul instituţiei conjugale, în vederea găsirii unui partener adecvat şi a unui mod optim de organizare familială. Divorţul va deveni o „manevră socială", tolerată de societate[191].

Poate fi semnalat şi faptul că liberalizarea vieţii de familie, modernizarea societăţii, industrializarea şi urbanizarea, toate premergătoare primei conflagraţii mondiale, încep să ducă la contractarea unui mariaj cu o persoană de o etnie sau o confesiune diferită[192], aspect blamat până atunci de societate[193]. În contextul spaţiului plurietnic şi multiconfesional ardelean, acest gen de căsătorii mixte fusese de mult inevitabil, dar, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, se înmulţesc[194].

Aşadar, imaginea tradiţională a familiei se schimbă mult în această perioadă sub efectul culturii citadine tot mai prezente. Modernitatea îşi spune cuvântul nu doar prin impunerea familiei nucleare, ci şi prin apariţia

---

[188] Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *Familia în Europa Centrală în timpul primei tranziţii demografice*, în volumul *În căutarea fericirii: viaţa familială în spaţiul românesc în sec. XVIII-XX*, coord. Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteşan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, p. 298;

[189] *Ibidem*, p. 305;

[190] Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, *Familie şi comportament matrimonial în Transilvania între 1850-1914 (între tradiţie şi modernizare)*, în volumul *Om şi societate. Studii de istoria populaţiei României (sec. XIX-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2007, p. 131;

[191] Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, *Familie şi comportament matrimonial în Transilvania între 1850-1914 (între tradiţie şi modernizare)*, în volumul *Om şi societate. Studii de istoria populaţiei României (sec.XIX-XXI*), coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2007, p. 131;

[192] *Ibidem*, p. 146;

[193] Sorin Mitu, *Imagini europene şi mentalităţi româneşti din Transilvania la începutul epocii moderne*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 237;

[194] Eugenia Bîrlea, *Perspectiva lumii rurale asupra Primului Război Mondial*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2004, p. 63;

unei mentalităţi mai permisive în privinţa derapajelor. Concubinajul, legitimitatea sau divorţul, prin abordarea lor, s-au dovedit importante posibilităţi de descoperire a realităţilor familiale şi cotidiene[195].

Astfel, se poate afirma că relaţiile familiale cunosc importante modificări în perioada premergătoare debutului secolului al XX-lea, tind să depindă aproape exclusiv de voinţa indivizilor, care nu mai ţin cont de vechile constrângeri impuse de biserică ori comunitate. Am putea spune că dragostea şi întemeierea unei familii trec printr-un proces de interiorizare, în sensul că vor constitui tot mai mult chestiuni care depind de viaţa ascunsă ochilor străini, intimă, privată, la care colectivitatea nu mai are acces şi a căror mobiluri nu mai trebuiesc explicate nimănui. În preajma anului 1900, contractarea unei căsătorii, dar şi păstrarea legăturii conjugale nu se vor mai constitui în opţiuni dictate de ritualuri, tradiţii, cutume, de „gura satului" sau a oraşului, ci de simpla voinţă a indivizilor, de interesele şi bunăstarea lor psihică şi afectivă.

Bibliografie:

1. Aries, Philippe, *Istoria vieţii private. Vol. 9: De la Primul Război Mondial pâna în zilele noastre*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1997;
2. Bîrlea, Eugenia, *Perspectiva lumii rurale asupra Primului Război Mondial*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2004;
3. Bolovan, Sorina Paula, *Familia în satul românesc din Transilvania: a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX*, Centrul de studii Trasnsilvane: Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1999;
4. Bolovan, Sorina Paula, Bolovan, Ioan, Pădurean, Corneliu (coord.), *Om şi societate. Studii de istoria populaţiei României (sec. XIX-XXI)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2007;
5. Brie, Mircea, *Familie şi societate în Nord-Vestul Transilvaniei: (a doua jumătate a secolului XIX - începutul secolului XX)*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2008;
6. Goody, Jack, *Familia europeană, O încercare de antropologie istorică*, Editura Polirom, Iaşi, 2003;
7. Iluţ, Petru, *Sociopsihologia şi antropologia familiei*, Editura Polirom, Iaşi, 2005;
8. Mitu, Sorin, *Imagini europene şi mentalităţi româneşti din Transilvania la începutul epocii moderne*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000;
9. Nicoară, Simona, *Mentalităţi colective: imaginar social: istoria în durata lungă*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2009.

[195] Mircea Brie, *Familie şi societate în Nord-Vestul Transilvaniei: (a doua jumătate a secolului XIX - începutul secolului XX)*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, p. 15.

BIBLIOTECI SĂTEȘTI DIN PROVINCIA BĂNĂȚEANĂ. SECOLELE XIX-XX

prof. dr. Adina MUNTEAN, Liceul Teoretic „W. Shakespeare" Timişoara, judeţul Timiș

Pe lângă presa propriu-zisă, în activitatea de răspândire a cunoştinţelor agrare, un rol deosebit revenea bibliotecilor sătești. În multe cazuri, la întemeierea acestor biblioteci, contribuţia hotărâtoare o aveau unele asociaţii culturale, cum era şi „ASTRA", asociaţiile economice, cercurile de citit sau chiar autorităţile de stat. În toate cazurile, importanţa acestor biblioteci în rândul comunităţilor săteşti este demonstrată de cărţile de specialitate pe care le deţineau.

Lucrări cu conţinut agrar au apărut pe teritoriul Banatului încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi, mai cu seamă, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, când, din iniţiativa statului, sunt tipărite mai multe broşuri cu sfaturi agricole pentru ţărani. Erau scrise pe înţelesul poporului, cu scopul de a îndruma ţărănimea pe calea unei agriculturi raţionale. Unele dintre aceste broşuri erau traduceri din limba germană sau sârbă, dar au existat şi câteva broşuri scrise chiar de cărturari români.[196]

Dintre cărturarii bănăţeni din această perioadă, preocupaţi, în mod deosebit, de răspândirea cunoştinţelor agrare în rândul maselor populare, amintim pe **Grigore Obradovici** şi **Ioan Tomici**.

Grigore Obradovici, directorul şcolilor naţionale grănicereşti din Banat, a tradus din limba sârbă şi a tipărit, în anul 1807, lucrarea *„Carte de îndemână pentru bine orânduita economie, lucrarea pământului şi pentru plămădirea şi păstrarea vitelor şi a păsărilor celor casnice".* Lucrarea o considera că este „spre mare treabă a plugarilor celor româneşti". În prefaţa cărţii, autorul îi îndeamnă pe învăţători să sfătuiască ţăranii ca în zilele de sărbătoare să nu stea în cârciumi, ci să-i adune la sfaturi bune şi înţelepte, să le citească din cărţi cum să-şi îngraşe ogoarele, cum să îmbunătăţească soiurile de animale, cum să abată apele care le îneacă semănăturile.[197] Cartea conţinea numeroase sfaturi practice, utile țăranului.

Ioan Tomici, protopopul Caransebeşului, traduce şi publică la Buda, în anul 1823, broşura *„Cultura bombiţelor sau învăţătură despre ţinerea şi creşterea omidelor sau goangelor de mătase".* Prin intermediul acestei broşuri, îi îndeamnă pe ţărani să se ocupe cu creşterea viermilor de mătase, deoarece această ocupaţie asigură „o agoniseală uşoară şi cu o bună dobândă împreunată".[198] Informaţiile cuprinse în această lucrare erau foarte amănunţite, oferind un real suport pentru buna desfăşurare a acestei ocupaţii agricole.

---

[196] V. Ţîrcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat. 1780-1918*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970, p. 34.
[197] *Ibidem,* p. 35.
[198] *Ibidem.*

O altă lucrare de popularizare a ştiinţei din domeniul agrar, scrisă tot de Ioan Tomici, este *„Cultura albinelor sau învăţătură despre ţinerea stupilor în magaţinuri”*, publicată tot în anul 1823. Sfaturile oferite de protopop prin intermediul acestei cărţi sunt valabile în mare parte şi astăzi. Iar pentru vremea când a fost tipărită, reprezenta un punct de vedere înaintat în apicultură.[199]

Aceste lucrări, prin conţinutul lor, s-au bucurat de o mare popularitate în rândul bănăţenilor, fiind utilizate o perioadă lungă de timp pe teritoriul Banatului.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au apărut şi s-au răspândit în provincia bănăţeană şi alte lucrări cu caracter economic.

Pentru a ilustra cât de adânc a pătruns literatura de specialitate în lumea satului bănăţean, amintim faptul că în majoritatea bibliotecilor reuniunilor învăţătoreşti se găsea cartea *„Cunoştinţe practice despre grădini şi cultivarea lor”*, editată de **Paul Vasici**, iar în biblioteca ţăranului **Ioan Frenţiu**, în anul 1885, pe lângă colecţii de reviste ca: *„Albina Carpaţilor”*, *„Amicul Familiei”*, *„Cărţile săteanului român”,* se aflau şi publicaţiile economice ale lui **Paul Vasici**.[200]

Însă erau prea puţine şi oarecum limitate ca şi conţinut ştiintific pentru a satisface toate cerinţele de cunoştinţe din domeniul agrar.

Presa de la începutul secolului al XX-lea sintetizează această situaţie: „Literatura noastră economică formează şi ea un mic început. Avem o foaie agricolă pentru ţăranii şi cărturarii de la sate şi o foaie economic-financiară a băncilor noastre, iar celelalte foi ale noastre mai toate se ocupă şi de chestii agricole şi peste tot de chestii economice. Nu se lipsesc cu totul şi alte scrieri economice, îndeosebi este mult promiţătoare Biblioteca *„Bunul Econom”* a Reuniunii Române Agricole din comitatul Sibiu. Încât, însă, dacă lipsesc scrierile economice apărute la noi, le putem suplini cu scrieri din România unde au apărut şi apar mereu publicaţiuni economice de valoare.”[201]

La începutul secolului al XX-lea au apărut şi în Banat mai multe publicaţii cu caracter economic din Biblioteca *„Bunului Econom*”. Astfel Nr. 4 al publicaţiei trata subiecte precum: *„Îngrijirea plantelor în cursul vegetaţiei”* şi *„Recolta cerealelor”*; Nr. 5 oferea informaţii despre *„Economia vitelor sau zootehnia generală”*; Nr. 6 conţinea ample informaţii referitoare la lucrările agricole, grupate sub titlurile: *„Apologia sau cunoaşterea pământurilor şi a mijloacelor de a le îmbunătăţi”*, *„Lucrarea pământului”*, *„Plugul”*, *„Grapa”*, *„Tăvălugul şi alte instrumente de mărunţit pământul”.* Preţul unui număr era de 30 de bani.[202] Asupra importanţei achiziţionării de către biblioteci a acestor broşuri, redactorii ziarului **Drapelul** afirmau: „Atragem atenţia fruntaşilor noştri de la ţară asupra acestei ediţiuni, menite de a ridica nivelul moral şi cultural al poporului

[199] *Ibidem*, pp. 37-39.
[200] L. Kakucs, *Învăţământul agricol din Banat.....*, p. 200.
[201] *Controla*, Timişoara, IX, 1903, nr.71 din 24 septembrie, p. 3.
[202] *Drapelul*, Lugoj, II, 1902, nr. 82 din 16/29 iulie, p. 3.

nostru. Astfel că, din nicio comună românească n-ar trebui să lipsească această bibliotecă folositoare”[203].

Tot la începutul secolului amintit a fost editat un manual de agricultură, intitulat *„Carte de învăţătură”*, scris de **Iuliu Vuia**. Conţinea numeroase articole folositoare ţăranilor. În domeniul legumiculturii cuprindea: *„Legumele de grădină şi de câmp”; „Alegerea locului pentru cultivarea legumelor”*; *„Gunoirea”; „Cultura schimbătoare”; „Alegerea seminţelor”; „Semănarea şi creşterea plantelor”; „Lucrările de peste an în grădină”*. Alte articole tratau probleme din sectorul zootehnic şi din cel al prelucrării laptelui: *„Formarea laptelui”; „Părţile constitutive şi proprietăţile laptelui”; „Mulgerea vacii”; „Îngrijirea vacii”; „Transportul laptelui”; „Prepararea caşului”; „Prăsirea galiţelor”; „Soiuri”; „Încrucişare”; „Nutirea galiţelor”;* „*Coteţul şi curtea galiţelor”; „Clocirea şi scoaterea puilor”; „Morburile galiţelor*”. În domeniul floriculturii, cartea tratează probleme precum: *„Cultura roselor”; „Cultura plantelor”; „Culesul şi uscarea plantelor vindecătoare”.*[204] Cartea oferea informaţii cu caracter agricol temeinice şi bogate, fiind considerată, la vremea respectivă, „tezaur de învăţături practice”.[205]

De un real folos pentru ţărani a fost şi *„Catalogul”*, editat în anul 1902 de proprietarul firmei omonime, **Műhle Vilmos** din Timişoara. Catalogul conţinea 70 de pagini, cu o mulţime de ilustraţii, cuprinzând diverse soiuri de seminţe, arbori, pomi, flori, zarzavaturi şi planuri de grădinărit.[206]

Aceste publicaţii apărute pe teritoriul provinciei, sau preluate din afara acesteia au constituit un adevărat izvor de învăţăminte practice, menite să ridice nivelul moral şi economic al ţărănimii.

Un rol important în crearea unui fond de carte cu specific economic l-a avut **ASTRA,** prin înfiinţarea bibliotecilor poporale. Pentru Banat, activitatea acestor biblioteci devine deosebit de importantă, îndeosebi după adunarea generală a *„Astrei”* de la **Lugoj** din anul 1896, după care, drept consecinţă, numărul bibliotecilor a crescut în ritm rapid.

Astfel, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi, mai cu seamă, în primii ani ai secolului XX, despărţământul Timişoara a înfiinţat **biblioteci poporale** în următoarele comune: **Utvin** (iniţial cu 45 volume); **Becicherecul Mic** (54 volume); **Şag** (59 volume); **Medveş** (54 volume); **Ghiroda** (49 volume); **Sânmihaiu Român** (54 volume); **Cerneteaz** (49 volume). Toate aceste biblioteci au fost create în anul 1899. În anul 1901 au fost înfiinţate biblioteci poporale în: **Călacea** (68 volume); **Hodoni** (65 volume); **Bărăteaz** (59 volume); **Mănăştur** (56 volume) şi altele la **Cerna; Sinersig**; **Drăgşina**; **Vucova**. În anul 1902 au fost înfiinţate bibliotecile poporale la **Chişoda** şi **Ianova**; iar în

[203] *Ibidem.*
[204] *Drapelul*, Lugoj, III, 1903, nr. 59 din 22mai/1 iunie, pp. 2-3.
[205] *Ibidem.*
[206] *Controla*, Timişoara, VIII, 1902, nr. 20 din 13 martie, p. 3.

anul 1903, în comunele: **Lucareţ; Topolovăţ**; **Murani**; **Budinţ-Ictar**; **Mehala**; **Bucovăţ**; **Secusigiu**; **Beregsău**; **Jebel**; **Ghilad**; **Satchinez**; **Moşniţa** şi **Parţa.**[207]

Mijloacele de obţinere a resurselor financiare destinate înfiinţării şi dotării bibliotecilor poporale erau variate.

O primă sursă o constituiau donaţiile de cărţi făcute despărţământului de către conducerea Asociaţiei în vederea organizării unei biblioteci. Dintre cărţile donate, majoritatea o formau numere din colecţia *„Biblioteca Populară"*. Însă pentru a crea o bibliotecă cu un fond de carte diversificat erau necesare completări importante. În acest scop despărţămintele utilizau posibilitatea de a strânge fonduri speciale, destinate fie înfiinţării de noi biblioteci, fie completării inventarului celor existente. Sursele de obţinere a fondurilor le constituiau serbările culturale cu program, contribuţiile şi donaţiile făcute despărţământului de diferite instituţii şi persoane particulare.[208]

În ceea ce priveşte fondul de cărţi şi proporţia deţinută de lucrările cu caracter economic, este edificator raportul despărţământului din Timişoara, pe anul 1902, din care reiese că, din volumele pe care le deţin aceste biblioteci, un număr de 115 sunt legate de economie.[209]

Pentru a avea o imagine mai detaliată asupra conţinutului acestor volume cu caracter economic, prezentăm câteva exemple cuprinse în procesul-verbal de predare a cărţilor, cu prilejul înfiinţării, în anul 1914, a bibliotecii poporale din comuna **Fârdea**, şi anume: „*Floarea Soarelui*"; „*Lucrarea Pământului*"; „*Cultura cucuruzului*"; „*Creşterea puilor*"; „*Nutreţul măiestrit*"; „*Împărţirea, lucrarea şi îngrijirea unei moşii*"; „*Îngrăşarea sau gunoirea pământului*".[210] Informaţiile expuse în aceste lucrări erau preţioase şi foarte utile în viaţa comunităţilor săteşti, în procesul de îmbunătăţire a activităţilor agricole.

Eforturile, depuse de Asociaţie în vederea înfiinţării a cât mai multe asemenea biblioteci, au fost încununate de succes, iar beneficiile nu au întârziat să apară. Referindu-se la rezultatele acestei munci, conducătorii Asociaţiei afirmau: „în multe locuri poţi vedea duminica şi de sărbători, ţărani de-ai noştri strânşi la un loc şi ascultând cu băgare de seamă pe unul dintre ei, cari citeşte din vreo gazetă sau din vreo carte poporală".[211]

În a doua jumătate a secolului trecut, pe lângă bibliotecile poporale ale *„Astrei",* în satele bănăţene au existat şi alte biblioteci, înfiinţate de intelectualitatea locală, grupată în casine sau cercuri de cetit. Pe lângă o activitate politică, pe care aceste cercuri o desfăşurau în rândul ţărănimii sărace, ele contribuiau, în bună măsură, şi la răspândirea cunoştinţelor agrare.

---

[207] C. Petroman, *op. cit.*, p. 367.
[208] E. Glodariu, *Biblioteci Poporale ale „Astrei"*, în *Acta MN*, VII, 1970, p. 316.
[209] L. Kakucs, *op. cit.*, p. 200.
[210] C. Petroman, *op.cit.*, pp.372-373.
[211] E. Glodariu, *op. cit.*, p. 323.

Presa vremii şi-a făcut o adevărată obligaţie din susţinerea înfiinţării de biblioteci săteşti. În cuprinsul paginilor sale, regăsim frecvent articole referitoare la acest subiect. „Biblioteci poporale - scria, la începutul secolului al XX-lea, un redactor al ziarului **Controla** - încă avem pe la sate, firesce un număr mic. Acest început însă şi sforţările ce se fac în mai multe părţi pentru înfiinţarea de biblioteci poporale, ne întăresc în speranţa, că nu va trece mult timp până să avem pretutindenea astfel de biblioteci, înzestrate, între altele, cu cele mai bune scrieri în materie de agricultură. Cu chipul acesta poporul va avea la îndemână poveţe de seamă pentru ameliorarea agriculturii sale”.[212]

Tot în vederea propagării cunoştinţelor agrare în mediul rural, în ultimii ani ai secolului al XIX-lea, **Ministerul Agriculturii** de la Budapesta a înfiinţat o serie de biblioteci economice săteşti. Erau administrate de către învăţătorii din comune, care aveau şi obligaţia de a populariza lucrările economice în rândul poporului. La dotarea acestor biblioteci s-a ţinut seama şi de răspândirea literaturii agrare în limba română.[213] Această acţiune, iniţiată de către oficialităţi, a fost salutată şi de redactorii ziarului **Controla** care afirmau: „Îmbunătăţirea sorţii materiale a plugarului şi a economului român încă formează un punct important din programul vast al activităţii ministrului de agricultură I.Daranyi”.[214]

Eforturile depuse de ministrul agriculturii în acest sens s-au concretizat prin înfiinţarea în mediul rural a unui număr impresionant de asemenea biblioteci. La începutul anului 1901, existau, deja, biblioteci economice în 730 comune bănăţene, de a căror bună funcţionare şi întrebuinţare se îngrijeau învăţătorii comunali. Iniţial, aceştia administrau, în mod gratuit, bibliotecile, însă, foarte curând, Ministerul Agriculturii hotărăşte premierea acelor învăţători a căror activitate „de manipulaţiune conştiincioasă a bibliotecilor” şi depunere de eforturi susţinute „încât cărţile să fie cetite, în număr mare, şi de către popor” s-a dovedit a fi prolifică. Premiile erau următoarele: Un premiu I în valoare de 200 de coroane; un premiu II de 100 de coroane şi 30 de premii a câte 50 de coroane. La aceste sume se mai adaugă întâietatea acestora la distribuţia de pomişori, viţă-de-vie, coşniţe de stupi, galiţe de prăsilă, cărţi de specialitate.[215] Stimularea învăţătorilor în activitatea depusă făcea parte din politica de susţinere a raţionalizării şi modernizării agriculturii, promovată de autorităţi.

Se considera că: „Înfiinţarea bibliotecilor poporale, înzestrate între altele cu cele mai bune scrieri în materie de agricultură, va pune la îndemâna poporului povăţuitori de seamă pentru ameliorarea agriculturii sale”[216]. Sau în alt număr al aceleiaşi publicaţii se afirma „....cetind o bună

[212] *Controla*, Timişoara, IX, 1903, nr.71 din 24 septembrie, p. 3.
[213] *Idem*, VII, 1901, nr. 19 din 10 martie, p. 3.
[214] *Idem*, VIII, 1902, nr. 3 din 12 ianuarie, p. 2.
[215] *Idem*, VII, 1901, nr. 19 din 10 martie, p. 3.
[216] *Idem*, X, 1904, nr. 40 din 29 mai, p. 2.

carte economică îţi lărgeşte cercul cunoştinţelor, te potriveşti sfaturilor din ea şi îţi sporeşti averea. Sporirea averii tale înseamnă sporirea averii ţării”[217].

Exista, din partea oficialităţilor din domeniu, şi preocupări pentru dotarea acestor biblioteci cu lucrări ştiinţifice, care tratau subiecte agricole dintre cele mai variate. Mai mult, în vederea suplimentării lucrărilor cu conţinut agrar, **Ministerul Agriculturii** face, la începutul anului 1903, un apel Camerei de Industrie şi Comerţ din Timişoara, în vederea organizării unui concurs de lucrări în ramurile agricole, cu scopul instruirii lucrătorilor agricoli, angajaţi la ferme şi pepiniere. Tematica propusă este destul de variată: *„Creşterea, înmulţirea şi îngrijirea vitelor”; „Creşterea viermilor de mătase şi extragerea mătasei”; „Creşterea albinelor şi extragerea mierii”; „Cultura viei”; „Cultura zarzavaturilor*” etc. Lucrările trebuiau redactate în termeni cât mai populari, „potrivit cu priceperea absolvenţilor cursului primar”. Iar cele mai bune urmau să fie premiate.[218]

Pornind de la aceste constatări trebuie apreciat rolul şi importanţa acestor biblioteci comunale în schimbarea mentalităţilor, în completarea cunoştinţelor din domeniul agricol şi, nu în ultimul rând, în modernizarea comunităţilor rurale.

BIBLIOGAFIE

A. PERIODICE:

1. *Controla*, Timișoara, 1901-1904.
2. *Drapelul*, Lugoj, 1902-1903.

B. LUCRĂRI SPECIALE ȘI GENERALE:

1. Glodariu, Eugen – *Biblioteci Poporale ale Astrei*, în Acta MN, VII, 1970.
2. Kakucs, Lajos – *Învățământul agricol din Banat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în Acta MN, vol. XX, 1983.
3. Petroman, Cornel – *Astra în Banat până la Marea Unire,* Editura Eurostampa, Timișoara, 2006.
4. Ţîrcovnicu, V. – *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat. 1780-1918,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti,1970.

[217] *Idem*, VIII, 1902, nr. 3 din 12 ianuarie, p. 2.
[218] *Drapelul*, Lugoj, III, 1902, nr. 14 din 4/17 februarie, p. 3.

TEATRUL „MIHAI EMINESCU” DIN ORAVIȚA – CAPODOPERĂ A BAROCULUI TÂRZIU

prof. Maria MURĂȘAN-GIVADĂ, Școala Gimnazială „Romul Ladea” Oravița, Caraș-Severin

Oravița a lăsat ca zestre exprimări subtile și ingenioase ale artei, un profund și autentic patrimoniu, rezultat al conviețuirilor interetnice, al convergenței de idei și acțiuni la capăt de țară, al dezvoltării relațiilor pașnice prin puterea cuvântului, al exprimării realității prin sunet, mișcare și imagine.

Manifestările conștiinței culturale s-au materializat sub amprenta timpului prin exprimări și mijloace artistice create în Oravița de altădată, sub influența barocului târziu. Reproducem un fragment din lucrarea lui I. Bota, *Barocul și melancolia*, care explică relația dialogului între idei și concepte din centrul Europei spre marginea posesiunilor austriece: „*După 1700 ... orașul devine treptat un veritabil habitat baroc transpus într-una din cele mai originale variante provinciale. Clădirile și oamenii, viața cotidiană și circulația ideilor, convergențele de mentalitate autohton-alogen, reformulează un destin comunitar complex, pe traseele noului specific local și la confluența fertilă a tradiției cu modernitatea, angajând evoluțiile și dezvoltările orașului între localitățile importante din Mitteleuropa…*”[219].

Prin prisma programului oficial implementat de Habsburgi în Banat, începând cu deceniul patru al secolului al XVIII-lea, în Oravița se consacră ridicarea de noi construcții sau repararea altora, purtând amprenta barocă târzie, conform planurilor arhitectului Fischer von Erlach și inginerului Caspar Dissl[220]. Pe parcursul secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor, în Oravița se înalță clădiri de inspirație barocă, unele cu renovări de-a lungul timpului își continuă existența și astăzi: *Teatrul Vechi, Judecătoria de astăzi, fostul sediu al Direcției Montanistice, Hotelul-Restaurant Coroana, Primăria Veche din Oravița, Hanul „La Fekete”, Hanul Poștei, casele Bibel, Pavlovici, Fitz, Grivicic, Baumann, Peter, Turcu, Niuni, Serb, Nedelcu, Nedici, Poșiar, Stoiacovici, Epure, Rusmir, Pischl, casa Sim. Sam. Moldovan, casa Sindicatelor, ș.a*. Precizăm câteva elemente baroce comune: clădiri adosate, cu ziduri asiză, alternând piatra și cărămida, ritmarea fațadelor în varianta „schauseitte”, în decorul fațadei cu mulura dublu curbată, sistem de blocaj cu emplecton mixt la fundații, frontispiciu în variante „antiporta”, „titelblatt”, cu

[219] Ionel Bota, *Barocul și melancolia*, Ed. Marineasa, Timișoara, 2009, pp. 5-6.
[220] *Ibidem*.

ancadrament sculptat sau pictat reprezentând o monogramă, un blazon sau inscripție, cu decor animalier, palmete cu nervuri, grifoni, măști.

Arta orăviţeană poartă amprenta unor renumiţi arhitecţi şi specialişti în decoruri, dintre care se remarcă: Ion Niuny, arhitectul teatrului, Johann Bibel, Janos Groeser, T. Trahanovszky, autorul pavilionului Banatului Montan, conceput de orăviţeanul Julius Schnabel, cărora li se adaugă în perioada interbelică firmele arhitecţilor Nerva, Porumb, Runcan, Boitor, cel care a finalizat construcţia sediului Prefecturii, pe baza proiectului Henriettei Delavrancea[221].

La rang de capodoperă orăviţeană este teatrul, spaţiu al manifestărilor culturale, spirituale și educaționale româneşti, germane, maghiare, sârbe. Anvergura spectacolelor de artă dramatică sau muzicale, la care au participat trupe străine, româneşti de profesionişti şi diletanţi, publicul captat din întreg arealul bănăţean dovedesc contribuţia teatrului din Oraviţa la multiculturalitatea Banatului. Însuşi teatrul consacră oraşul între premierele ştiinţifice, punct de vedere susţinut de I. Bota (director al Teatrului Vechi „Mihai Eminescu" – declarat muzeu): „*Fondat la 1817, Teatrul Vechi din Oraviţa, cum i se spune şi azi, oficial, este cel mai vechi edificiu cu o astfel de destinaţie din spaţiul românesc, cel dintâi din sud-estul continentului, construit din piatră şi al doilea în provinciile de est ale fostului imperiu, după teatrul din Şopron. Ca să rămânem la capitolul priorităţilor, să mai spunem că acest edificiu bijuterie pentru istoria teatrului din România este prima clădire de acest gen din Europa (1859 până la 1890), încălzită nu cu lemn, ci cu brichete (cocs) fabricate la firma Uricani – Valea Jiului; prima clădire din Europa unde instalaţia candelabrului, funcţiona cu gaz iluminant în locul lumânărilor. De asemenea este cea dintâi clădire din Europa în care se utilizează oţelul din clasa 24, fabricat la Reşiţa, aici experimentându-se rezistenţa la presiunea solului şi a terenului deluros din spate… În fine, Teatrul Vechi „Mihai Eminescu" din Oraviţa este şi singura construcţie teatrală din centrul şi estul Europei, nemodificată de la fondarea sa, în 1817, şi până azi*[222]."

Monument istoric de grad zero, monument istoric și de arhitectură, clasificat prin HCM nr. 1619 din 3 octombrie 1957[223], teatrul a fost inaugurat în 8-10 octombrie 1817, în prezența împăratului Francisc I și al împărătesei Carolina Augusta[224]. Teatrul este opera absolventului macedo-român de la Viena, arhitectul Ion Niuny și a contribuțiilor lui J. Platzer pentru decorații interioare, ale lui Francisc Knee pentru ornamente, picturi, butaforie. Posibilitatea ridicării edificiului s-a datorat, pentru început, sumei de 3.449 florini, strânsă printr-o colectă publică, la care au contribuit membrii Clubului Diletanților (ca urmare a susținerii unui spectacol, din suma

---

221 Idem, *Monografia orașului Oravița: un caz de multiculturalitate într-un habitat românesc din Mitteleuropa – din cele mai vechi timpuri și până la 1950*, vol. I, Ed. TIM, Reșița, 2008, p. 302.

222 Idem, *Eminescu și Oravița,* Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Timpul, Reșița, 2002, pp. 12-13.

223 *Ibidem*.

224 Idem, *Istoria Teatrului Vechi din Oravița, vol. III,* Ed. Timpul, Reșița, 2003, p. 28.

strânsă o parte revenind unui fond pentru ajutorarea orfanilor, văduvelor, invalizilor, răniților din bătălia de la Leipzig, 1813)[225], orăvițeni particulari, elita locală, remarcându-se Ion și Dimitrie Constantini, Iohann Maderspach, Louis Maderspach, Prokop Lhotka de Zmislov, instituții administrative și economice locale, regionale și centrale. Ridicată pe un teren donat de Oficiul Montanistic, construcția cu ziduri masive de 70-90 cm a dobândit un etaj în 1837-1839 și a suportat mai multe etape de restaurare și consolidare[226]. În opinia noastră, în filele sale de istorie, cultură și educație, teatrul a devenit monument de patrimoniu și emblemă a spiritualității și identității orăvițene, simbolul și mândria orașului.

În consonanță cu prosperitatea orașului, cu acțiunile de renovare și conservare, cu efervescența culturală provincială, teatrul și-a oferit scena unor emblematice reprezentări dramatice, muzicale, artistice și a deschis lumea Oraviței spre Viena, Berlin, Budapesta, București. Dinamica spectacolelor reprezentate pe scena teatrului și ecoul lor în presa vremii sunt rezultatul pasiunii și al trudei ansamblurilor și al trupelor de diletanți neprofesioniști, profesioniști din România și Europa[227], dintre care exemplificăm cu spectacolele susținute de: *Clubul Diletanților din Oravița, Ansamblul vienez al lui Mollner, Teatrul Maghiar din Budapesta, Ansamblul dramatic din Innsbruck, Ansamblul comic Wuilhelm Knaack din Viena, Ansamblul Gabriel Miklosy din Sopron, NovitatenEnsemble din Berlin, Teatrul orășenesc din Brașov, Ansamblul maghiar din Oradea, Ansamblul Teatral Sandor Foldesi din Arad, Teatrul Bănățean din Timișoara, Reuniunea de muzică și cânt din Oravița, Reuniunea femeilor din Oravița, Clubul de fete din Oravița, Orchestra națională a rromilor, Reuniunea de cântări C.F.R. Oravița* și multe alte valoroase spectacole[228].

Teatrul poartă numele poetului național Mihai Eminescu, ca semn al recunoașterii trecerii sale pe scena edificiului cultural orăvițean, în calitate de sufleur și secretar II în trupa lui Pascaly, în august 1868. Trupa lui Mihail Pascaly se afla într-un turneu prin țară, de la Arad poposind în orașul sud-bănățean. Orăvițenii și-au exprimat entuziasmul ca urmare a susținerii pieselor „*Strengariu de Paris*" și „*Doi profesori procopsiți și neprocopsiți*"[229]. În memoria poetului, anual se organizează la Oravița *Festivalul de Literatură „Zilele Eminescu la Oravița*".

Publicul orăvițean s-a bucurat și de prestația lui George Enescu, în noiembrie 1931. Analizând afișul reprodus de I. Bota în lucrarea „*Enescu și Oravița*", putem sesiza programul bogat al

[225] Idem, *Istoria…, vol. I*, pp. 47-48.
[226] Idem, *Eminescu...*, p. 14.
[227] O foarte detaliată prezentare a memoriei scenei o oferă I. Bota în *Istoria Teatrului Vechi din Oravița,* vol. I-III, pe baza fondurilor documentare „Istoria Teatrului" din care am extras câteva exemple mai sus, tratând spectacole de teatru al diletanților neprofesioniști, spectacol de teatru profesionist din Europa, trupe, ansambluri și societăți dramatice de actori profesioniști din Vechiul Regat și din România, concerte muzicale cu diletanți locali, spectacole și baluri ale diferitelor reuniuni, asociații, cluburi, coruri locale sau regionale, istorie culturală departajată în perioade istorice, delimitate de războaie mondiale, perioada comunistă și postdecembristă.
[228] Extras din I. Bota, *Istoria…*, vol. I, pp. 74-182.
[229] I. Bota, *Eminescu...*, pp. 16-18.

concertului de vioară susținut de Enescu: „*1. Saint Saens. Concert stuck la major", „2. Cesar Frank. Sonata la major", „3. Const. Nottara. a) Siciliana", Scărlătescu. b) Bagatela în stil românesc, Dvorak-Kreisler. c) Largo din Lumea Nouă, Sarasate. d) Zigeunerweisen*[230]. Considerăm că prezența celor două personalități de renume național și universal pe scena teatrului demonstrează aportul Oraviței la istoria culturii naționale.

Găzduirea trupelor de teatru străine și autohtone în orașul „dintre nuci" și frecvența actului dramatic reliefează receptivitatea orăvițenilor față de exprimările artistice și multiculturale de pe continent, un public plurilingvist care avea resorturile de a percepe mesajele culturale și educaționale ale pieselor de teatru și de a cunoaște rafinamentul artei dramatice. Piesele de teatru sau cântecele bănățene oglindesc atașamentul Oraviței față de valorile portului popular, față de cultura și civilizația românească. Persistența ansamblurilor teatrale din Regatul României pe scena orăvițeană indică modelarea conștiinței românești spre împlinirea deziderateloor culturale și a năzuințelor naționale.

Bibliografie

Bota, Ionel, *Barocul și melancolia*, ed. Marineasa, Timișoara, 2009.

Idem, *Eminescu și Oravița,* Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Timpul, Reșița, 2002.

Idem, *Enescu și Oravița*, Ed. TIM, Reșița, 2011.

Idem, *Istoria Teatrului Vechi din Oravița, vol. I, vol. III,* Ed. Timpul, Reșița, 2003.

Idem, *Monografia orașului Oravița: un caz de multiculturalitate într-un habitat românesc din Mitteleuropa – din cele mai vechi timpuri și până la 1950*, vol. I, Ed. TIM, Reșița, 2008.

[230] *Afișul concertului orăvițean din 5 noiembrie 1931* în Ionel Bota, *Enescu și Oravița*, Ed. TIM, Reșița, 2011, p. 33.

POLITICA DEMOGRAFICĂ A REGIMULUI CEAUȘESCU

prof. Simion-Mihai PAȘCA, Colegiul Național „Unirea”, Târgu Mureș, județul Mureș

Ideologia comunistă, ca ideologie egalizatoare, susținea egalitatea deplină a femeilor cu bărbații. Astfel, femeile, care în societatea burgheză erau discriminate și asuprite, aveau să devină egalele bărbaților.

În România, această filozofie s-a aplicat într-o societate profund tradiționalistă și conservatoare, în care femeile aveau un mare handicap față de bărbați în privința accesului la educație și piața forței de muncă. Decretul 770/1966 de interzicere a avorturilor a fost dat într-o perioadă de efectivă „revoluție sexuală” și emancipare a femeilor în Occident (mișcarea *hippie*) și în contradicție flagrantă cu ideologia comunistă privind rolul femeilor în noua societate.

Comunismul a reușit, de altfel, să obțină unele rezultate impresionante în privința accesului femeilor la piața muncii și educație. În anul 1989, procentul fetelor în unitățile de învățământ era aproape egal cu cel al băieților: 49,8% licee și 48% universități, iar pe piața muncii, femeile reprezentau cca. 40% din angajați.

Elena Ceaușescu este, de asemenea, un exemplu arhicunoscut (chiar dacă nu foarte fericit) de participare a femeilor la procesul decizional din România regimului Ceaușescu, în special după anul 1971, când s-a mărit numărul femeilor din instituțiile centrale ale P.C.R. și guvernele țării.

Cu tot acest proces de relativă emancipare, care s-ar fi produs și în absența comunismului, regimul Ceaușescu a luat una dintre cele mai dure măsuri împotriva dreptului femeilor de a dispune de propriul corp, prin adoptarea decretului nr. 770 din 1966, care a interzis avortul în România. Decizia a fost luată la ședința Comitetului Executiv al Comitetului Central al PCR, organizată pe 2 august 1966 la Neptun, unde Nicolae Ceaușescu s-a declarat convins că natalitatea în scădere este rezultatul liberalizării avortului și nu datorită situației economice precare.

Potrivit „*Raportului de condamnare a regimului comunist*”, prin aceste politici România a fost „*alături de China cu ale sale politici ale avortului silit și de Germania nazistă cu politicile sale pro și antinataliste bazate pe criterii rasiale*”.

Decretul din 2 octombrie 1966 prevedea:

Având în vedere că întreruperea cursului sarcinii reprezintă un act cu grave consecinţe asupra sănătăţii femeii şi aduce mari prejudicii natalităţii şi sporului natural al populaţiei, Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România decretează:

Articolul 1: Întreruperea cursului sarcinii este interzisă.

Articolul 3: Întreruperea în cazurile prevăzute la art. 2 se poate efectua în primele trei luni ale sarcinii. În caz excepţional, când se constată o stare patologică gravă care pune în pericol viaţa femeii întreruperea cursului sarcinii se poate face până la şase luni.

România, condusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej, liberalizase avortul în anul 1957, astfel că decizia luată în 1966 a luat prin surprindere pe majoritatea oamenilor. De fapt, regimul Ceaușescu era motivat de creșterea natalității pentru nevoile economice ale statului și pentru a realiza o Românie cât mai mare și puternică, obiectivul fiind ca România comunistă să ajungă la o populație de 30 milioane de locuitori în anul 2000.

Pe termen scurt, interzicerea avorturilor a dus la o creștere semnificativă a numărului mediu de copii la o femeie (indicele de fertilitate) de la 1,9 în anul 1966 la 3,6 în 1967. Numărul copiilor născuți în perioada 1967-1972 a fost de peste 2 milioane, ei alcătuind așa-numita generație a „decreteilor" sau „copiii decretului", mulți dintre acești copii fiind născuți din frica părinților față de prevederile decretului 770/1966. Oamenii s-au adaptat însă și au găsit noi metode, în special avorturi ilegale, astfel încât curba indicelui de fertilitate a coborât, cu toate măsurile represive ale regimului. După această creștere, numărul nașterilor a intrat în declin, astfel că, în 1983, se revenise la cifrele din 1966.

Dacă natalitatea era de 14,3 la 1000 de locuitori în 1966, s-a ajuns în ultimul an al regimului comunist, 1989, la 16 la 1000 de locuitori, departe de 20 cât ar fi dorit Nicolae Ceaușescu. În același an, numărul deceselor materne era în România de 170 la 100 000 de nașteri, 87% fiind decesele din cauza întreruperilor de sarcină, procent de peste 10 ori mai mare decât era înregistrat în țările europene.

Această imixtiune extrem de dură a statului comunist în sfera vieții private a indivizilor a avut consecințe traumatizante, în special asupra femeilor. Odată cu interzicerea avortului, regimul a pus capăt și mijloacelor de contracepție. Între femeile văzute ca mașini de făcut copii și instituțiile represive ale statului a început un lung război tăcut, de uzură, care, din păcate, a făcut mii de victime și a lăsat urme adânci în societate.

Oficial, potrivit statisticilor, 9452 de femei sunt înregistrate pentru această perioadă în statisticile privind mortalitatea maternă, dar, în mod sigur, cifrele sunt mult mai mari, deoarece lipsesc datele privind decesele provocate de avorturile ilegale.

În aceeași măsură, nu există suficiente date privind numărul femeilor mutilate sau infertile în urma avorturilor ilegale. Foarte importante sunt traumele psihologice pe care le-au suferit femeile obligate să treacă prin astfel de experiențe: rușine, regrete, disperare, durere fizică etc.

Numărul copiilor născuți în perioada 1966-1972 („decreței") s-a dovedit foarte mare, chiar și pentru autorități, astfel încât unitățile de învățământ (școli generale, licee, facultăți) au devenit supra-aglomerate, fiind probleme și la repartizarea pe locurile de muncă.

O altă consecință a acestor politici a fost numărul foarte mare de copii abandonați în orfelinatele statului comunist, care au devenit notorii prin condițiile inumane oferite. UNICEF estimează că, în cele aproximativ 700 de orfelinate, erau adăpostiți peste 100 000 de copii, mulți dintre ei bolnavi de SIDA sau cu handicapuri foarte grave. Au supraviețuit la limită sau au murit în aceste orfelinate comparate de multe ori cu lagărele de exterminare, fără acces la hrană, medicamente sau afecțiune.

Ca o ironie, manifestanții care au dus la căderea regimului Ceaușescu în decembrie 1989 au provenit în marea lor majoritate din această generație a „decreților". Într-o mare măsură, ura manifestanților față de Ceaușescu a fost determinată de efectele nefaste ale politicilor pronataliste, decretul 770 fiind abrogat în 26 decembrie 1989.

Bibliografie

- Lucian Boia, *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)*, București, Editura Humanitas, 2016.
- Luciana M. Jinga, *Gen și reprezentare în România comunistă, 1944-1989. Femeile în cadrul Partidului Comunist Român*, Iași, Editura Polirom, 2015.
- https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/politica-pronatalista-a-lui-nicolae-ceausescu.

PINACOTECA „MARIUS BUNESCU”

A LICEUL TEORETIC „IONIȚĂ ASAN”

prof. dr. Jeana PĂTRU, Liceul Teoretic „Ioniță Asan” Caracal, județul Olt

Anul acesta s-au împlinit 140 de ani de la nașterea pictorului Marius Bunescu și 40 de la trecerea sa în neființă. Alături de alte personalități ale căror origini se regăsesc în frumoasele plaiuri romanațene, pictorul Marius Bunescu s-a impregnat pentru totdeauna în identitatea spirituală locală atât prin propria-i personalitate artistică, cât și prin frumosul dar de suflet lăsat caracalenilor: Pinacoteca ce-i poartă numele, găzduită de Liceul Teoretic „Ioniță Asan”.

Dincolo de informațiile furnizate de internet sau de literatura scrisă, am avut prilejul să întâlnesc oameni care l-au cunoscut, direct sau indirect, pe pictor: Anca Butnariu (fiica profesorului emerit Pătru Crăciun, inițiatorul proiectului „Pinacoteca Marius Bunescu”, pictorul Sorin Chirimbu (unul dintre ucenicii maestrului) și doctorul Puiu Stoiculescu (cel care, prin prisma meseriei, a avut grijă de pictor și soția acestuia). Ultimul afirma că pe pictorul Marius Bunescu „l-am cunoscut mai întâi prin creația sa. După 1945, când am venit la București la Facultate, l-am remarcat fără vreo indicație specială, prin picturile sale, ca un foarte bun peisagist, cu un mare echilibru în pânzele sale, cu o mare varietate de subiecte, de la fiordurile norvegiene la lagunele venețiene, imagini din Deltă și mai ales străzile din vechiul București...”[1]. Mai târziu, cele două familii – Bunescu și Stoiculescu – aveau să-și intersecteze destinele. După 1951, când Puiu Stoiculescu a fost numit la Institutul Danielopolu, l-a cunoscut pe Udrea Bunescu – unul dintre cei doi băieți ai pictorului –, doctor radioterapeut, care lucra la Institutul Oncologic. Între cei doi se va lega o prietenie care va dura, cel puțin, până când Udrea va părăsi țara și se va stabili în Belgia. Pictorul – cardiac – i-a devenit pacient: „afecțiunea sa cardiacă a început din 1941 prin crize de angor pectoris, care apăreau de obicei la efort, dar care erau în general stăpânite. Îl vedeam des, îi făceam EKG, cel puțin o dată pe lună. Chiar în acele condiții, dânsul tot lucra, atât la Muzeul Simu [...] cât și la Galeria Națională de Artă deschisă în 1950, unde a fost organizatorul și primul Director”[2].

Marius Bunescu (1881-1971)

Marin (nume schimbat în Marius) Bunescu s-a născut pe 15 mai 1881, în Caracal, ca fiu al lui Ioniţă şi al Gheorghiţei (fostă Giura) Bunescu; casa era pe strada Ţepeş Vodă, nr. 51. Tatăl a plantat la poartă doi plopi, simbolizându-i pe cei doi băieți (Marin și Iulian, ultimul decedat înainte de a împlini 30 de ani).

În amintirile sale, pictorul vorbea despre condiția sa socială: „Părinții mei erau plugari. Eu am știut ce este secera, mașina de treierat. Am avut în plus o libertate totală, mă plimbam mult, prin tot Caracalul, pe valea Elești (de dinainte de crearea Parcului), care se întindea de la Obogeanu până în mijlocul orașului,

cu multe bălți, mlaștini, cu cântec de brotăcei, toată valea pârâului, cred că vreo doi km, era o sălbăticie cu mistere pentru noi copiii. Un eveniment remarcabil a fost transformarea acestui mare eleșteu cu mlaștini în Parc. A fost un asemenea mare eveniment care nu se poate uita: i-am dus dorul acelei copilării într-o natură total sălbatică”[3].

Structura sa genetică s-a clădit pe calitățile țăranilor noștri: echilibru, calm, naturalețe, forță, modestie, bun-simț, dragoste de natură, capacitate organizatorică devenind, astfel, o persoană foarte plăcută în societate. Era un bun înotător, avea un corp atletic, bine proporționat, de înălțime medie, solid, cu pomeții puțin mai proeminenți. În tinerețe a cântat la vioară, instrument care l-a însoțit peste tot pe unde a umblat. Din căsătoria cu Magdalena Nicolau (Magda), o profesoară din Câmpulung, s-au născut doi băieți – Preda (fugit din țară, a lucrat la postul de radio Europa Liberă, situație care a făcut imposibilă legătura cu familia) și Udrea (medic radioterapeut, plecat și el/fugit, mai târziu, din țară și stabilit la Liege/Belgia).

Magda Bunescu, soția pictorului, a fost o femeie foarte frumoasă în tinerețe, frumusețe care s-a păstrat peste timp. Pictorul a imortalizat-o pe mai multe dintre pânzele sale, celebră rămânând „Pe terasă la mare” (1923), tablou expus în Muzeul Național de Artă din București. Până în 1960, când familia s-a mutat într-o vilă confortabilă[5] (plătea chirie), a trăit în locuințe apropiate de atelier.

Boala cardiacă de care suferea pictorul s-a înrăutățit cu timpul: se deplasa greu, cu dureri frecvente, insomnii, „el care fusese un munte de om, creat de el însuși, devenise un bătrân neputincios, implorându-mă să-l vindec. Se apropia de 90 de ani” (din amintirile doctorului Puiu Stoiulescu). Într-o zi de 31 martie 1971, pictorul se stingea din viață în brațele fiului său Udrea și sub privirile neputincioase ale celui care îi supraveghease boala în ultimele decenii din viață, Puiu Stoiculescu. A fost înmormântat în Cimitirul Bellu, fiind condus pe ultimul drum de mulți artiști și admiratori.

După moartea lui Marius Bunescu, Udrea a cumpărat pentru mama sa o garsonieră pe Bulevardul Magheru. Magda Bunescu a rămas în grija doctorului Stoiculescu care s-a ocupat de sănătatea tot mai șubredă a doamnei, dar și de înmormântarea acesteia. A mai avut puterea de a organiza o Retrospectivă Marius Bunescu la Galeriile Simeza. Cu această ocazie a cunoscut familia Bărbulescu (sora și cumnatul lui Nicolae Ceaușescu), care ar fi dorit realizarea unei pinacoteci după modelul celei din Caracal și la Slatina, dar a fost refuzată civilizat.

Pinacoteca Marius Bunescu

Ideea înființării unui muzeu de arheologie în oraşul Caracal este mai veche decât aceea a muzeului de artă. Ea a apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când vestigiile romane de la Romula au intrat în circuitul preocupărilor unor arheologi de seamă ai vremii. Aceştia doreau să se organizeze un muzeu, la Caracal, care să cuprindă materiale ce se descopereau în număr mare la Romula, ca şi pe întreg cuprinsul fostului judeţ Romanaţi.

Dar muzeul nu s-a înfiinţat, pentru că împrejurările nu erau prielnice unei asemenea înfăptuiri.

În toamna anului 1944, mai mulţi elevi şi profesori de la Liceul „Ioniţă Asan”, toţi animaţi de sentimente înalte – de dragoste pentru frumos, au preluat de la înaintaşi ideea înfiinţării unui muzeu. Tinerii entuziaşti s-au constituit într-o societate culturală, cu numele de „Haralamb Lecca”.

În primăvara anului 1947, considerându-se că încă nu existau condiţii favorabile pentru a se trece la organizarea muzeului arheologic, deşi se realizaseră însemnate sume de bani, conducerea societăţii a hotărât să se înfiinţeze o galerie de artă – în cadrul liceului – care să cuprindă lucrări reprezentative ale pictorilor născuţi în Caracal, deoarece aici îşi aveau locul de baştină o serie de pictori cu renume: Mihail Lapaty, Marius Bunescu, Ion Musceleanu, Gh. Teodorescu-Romanaţi.

Pe 17 aprilie 1947, conducerea liceului trimitea un apel către pictorii născuţi în Caracal, solicitându-le să-şi dea concursul la organizarea galeriei de artă:

Oraşul în care v-aţi născut – se spunea în apel – *respectuos vă roagă, prin noi, de a-l ajuta la îndeplinirea unui frumos plan artistic pe care-l nutreşte de mai multă vreme: înfiinţarea unei pinacoteci.*

Ne-am gândit, în primul rând, să cerem preţiosul concurs la maeştrii care s-au născut în Caracal sau au o legătură oarecare cu oraşul. Pe Domnia Voastră vă socotim cel dintâiu' şi vă rugăm, cu tot respectul, să dăruiţi pinacotecii noastre unul sau câte tablouri binevoiţi.

Vă mai rugăm să fiţi interpretul dorinţei şi planului nostru pe lângă alţi pictori şi a-i ruga să ne doneze ceea ce vor crede.

Liceul are o sală spaţioasă – în formă ovală – special construită, unde va fi adăpostită pinacoteca, şi cum la 1 iunie 1947, promoţia 1927 a Liceului va sărbători douăzeci de ani de la terminarea studiilor, dorim să o inaugurăm atunci.

În aşteptarea binevoitorului şi încurajatorului Domniei Voastre răspuns, vă exprimăm cele mai sincere urări de bine şi de sănătate.

Apelul purta semnătura directorului Liceului *Ioniţă Asan*, profesor Crăciun Pătru; primul apel a fost adresat maestrului Marius Bunescu de la care se aştepta un sprijin mai mare în realizarea acestui vis.

Pictorul caracalean nu a întârziat să răspundă şi să pună umărul la un aşa proiect: *Pentru preocuparea dumneavoastră atât de rară şi pentru iniţiativa curajoasă ce vă face cinste, am primit cu multă bucurie apelul ce mi-aţi adresat, spre a vă da concursul meu la întemeierea unei pinacoteci în oraşul nostru...* În următoarea scrisoare, Marius Bunescu cerea mai multe lămuriri: *...posedaţi tablouri sau alte obiecte de artă şi de arheologie? Dacă aveţi tablouri sau sculpturi cunoscute, de cine sunt? De asemenea, vă rog a-mi spune cum e luminată sala şi dacă este pusă la punct în urma deteriorărilor suferite. Ce culoare are zugrăveala? Cum este încălzită sala? Dimensiunile. Intrarea este directă ori din interiorul liceului? Aveţi măsuri de pază asigurate? Mai este altceva în această sală?* Maestrul îşi asuma sarcina de a lua

legătura şi cu alţi pictori, pentru a aduna material – pe care să-l ţină depozitat până la transportarea lui la Caracal.

Zestrea de început era mică, aşa după cum reiese din scrisoarea directorului liceului, Crăciun Pătru*: un tablou de Teodorescu-Romanaţi (32x42); un tablou de C. Costescu (45x65); şase tablouri de Relu Popa, un tânăr şi talentat pictor local, elev al D-lui E. Stoenescu (43x57); patru tablouri de Hort. Popescu; un tablou de un necunoscut (50x70); un tablou în cărbune de Hort. Popescu (30x40). În total 14 tablouri-pictură pe pânză.*

În privinţa sălii, acelaşi inimos profesor îi scria pictorului Marius Bunescu: *sala are trei ferestre mari şi e luminată dinspre Sud-Est şi Sud-Vest. E ovală. Dimensiunile: aproximativ 12m x 8m. Nu am jugrăvit-o încă. E încălzită cu sobă de teracotă. Intrarea – din interiorul liceului. Sala e la parter. A fost folosită pentru educaţie-fizică, până acum. E parchetată. Dacă ne facem sală specială de ed.–fizică – este proiectată pentru anul acesta –, atunci, sala rămâne definitiv a pinacotecii. Contrar, iarna, când elevii fac programul în sală, tablourile se ridică şi se depozitează. În sală nu mai este nimic altceva.*

Între iniţiatorii proiectului şi pictorul Marius Bunescu s-a legat o corespondenţă intensă. Pictorul, cu o vastă experienţă în organizarea şi, mai ales, în gestionarea unui asemenea proiect – fusese director al *Muzeului Simu,* mai mulţi ani –, a îndrumat, de la distanţă, înfiinţarea pinacotecii, oferind informaţii legate de spaţiu şi de depozitarea picturilor. Proiectul s-a bucurat şi de sprijinul academicianului Ştefan S. Nicolau, deputat de Romanaţi, acesta donând – la inaugurarea pinacotecii – două tablouri de Dumitru Ghiaţă şi o colecţie de 18 stampe japoneze.

Anul 1956 a fost un an foarte solicitant pentru Marius Bunescu. A organizat o amplă expoziție retrospectivă la Galeria Națională cu 160 de picturi și 54 de desene colorate. A făcut parte din delegația care a mers la Moscova pentru a prelua o parte a tezaurului național, trimis acolo în 1917.

Recunoașterea...

De-a lungul vieţii a primit mai multe distincţii, valoarea lucrărilor depăşind barierele regimurilor politice: în 1931, la vârsta de 50 de ani, a primit *Meritul cultural clasa a II-a*, *Premiul naţional de pictură* (1938), devine vicepreşedintele *Consiliului Superior al muzeelor* în 1946, director al *Galeriilor Naţionale* din cadrul *Muzeului de Artă* al R.P.R. (1949), *Ordinul muncii clasa a II-a* (1953). Cu prilejul împlinirii a 75 de ani de viaţă, la *Galeriile Naţionale* din Bucureşti s-a inaugurat o *Expoziţie retrospectivă Bunescu,* prilej pentru a oferi publicului iubitor de frumos un catalog ilustrat. De asemenea, pictorul a primit distincţia de *Artist emerit* al R.P.R., fiind invitat să participe la festivităţile marcate de centenarul *Galeriei Tretiakov,* din Moscova (9-24 mai 1956). Pentru întreaga activitate, dar, mai ales, pentru munca depusă în cadrul acţiunii de readucere în ţară a tezaurului românesc, Marius Bunescu a fost răsplătit cu *Ordinul muncii clasa I*.

Mass-media a dat publicităţii numeroase interviuri cu pictorul romanaţean: *Îmbogăţirea patrimoniului nostru artistic* (*Contemporanul*, 22 iunie 1956), *Povestea tezaurului* (interviu la Radio, 21

august 1956), *Arta inspirată a pictorilor români* (*Scânteia*, 16 septembrie 1956), *De vorbă cu Marius Bunescu* (*Scânteia tineretului*, 26 august 1956), Conferinţă public, la *ARLUS*, despre vizita pictorului la Moscova (21 iunie 1956).

În pictura românească, numele lui Bunescu rămâne legat, în special, de evoluţia tematicii peisajului. Calme, echilibrate, peisajele lui Bunescu te fac să trăieşti un sentiment de statornicie, răspândit în fiecare dintre locurile observate de artist atât în ţară, cât şi în străinătate. Viziunea francă a artei lui Bunescu se articulează în registre cromatice grave, bazate – mai ales – pe culorile reci.

Note:

1. „Familia Bunescu" – corespondența dintre dr. Puiu Stoiculescu și familia Pătru (Adrian și Jeana). Am păstrat, întocmai, exprimarea și semnele de ortografie.
2. Idem, corespondență.
3. Idem, corespondență.
4. Crăciun PĂTRU, *Pinacoteca Marius Bunescu a Liceului nr. 1 din Caracal*, 1968, p. 6.
5. Vila se afla pe strada Paris, era o casă naționalizată, fostă proprietate a unei domnișoare care o primise ca dotă la căsătoria ei cu un ofițer.

DISCURSUL ANTISEMIT ÎN PRESA INTERBELICĂ DIN SIGHIȘOARA

prof. Ion Eugen SÂRBU, Colegiul Național „Mircea Eliade" Sighișoara, județul Mureș

Sighișoara în perioada interbelică a fost reședința județului Târnava Mare, județ care a existat până la reorganizarea administrativă din anul 1950. După unirea din 1918, în principalele așezări dominau sașii, însă la nivelul întregului județ românii reprezentau elementul etnic cel mai numeros[231]. În primul deceniu de după Marea Unire, numărul românilor a crescut considerabil în Sighișoara, iar în deceniul următor aceștia au preluat administrarea de la sași. Cu toate acestea, sașii dețineau cea mai mare parte a capitalului și controlau economia județului. La Sighișoara românii i-au depășit numeric pe sași până în anul 1941.

Tabel nr. 1. Sighișoara – populația după neam în recensămintele din 1930 și 1941[232].

Nr. crt.	**Anul**	Români	Germani (sași)	Maghiari	Evrei	Țigani	Alții	Total populație
1	**1930**	4366	5236	2896	146	202	187	13033
2	**1941**	7315	5037	2018	151	-	420	14941

Evreii nu reprezentau un grup etnic prea important, numărul lor nu a crescut foarte mult, la fel nici ponderea lor în economie nu pare să fi crescut în cele două decenii dintre primul și al doilea război mondial[233]. În presa interbelică locală de limbă română, principala dezbatere era în legătură cu creșterea elementului românesc în detrimentul sașilor. Evreii (care apar de multe ori cu termenul de *jidani sau jidovi*) sunt introduși în discuție, nu pentru că reprezentau o problemă la nivel local, ci, mai mult, pentru că la nivel național s-a accentuat discursul antisemit.

Ziarele românești și germane din perioada interbelică au fost, în general, săptămânale. Unele au apărut mai mulți ani, altele doar câțiva ani sau chiar un singur an. Presa germană a fost reprezentată la Sighișoara în special de „ *Grosz Kokler Bote*", care a apărut până în 1943. În presa germană locală, nu am întâlnit articole cu caracter antisemit. De altfel, aceste ziare abordează, în general, teme de interes local, știri din sport, publicitate etc. Sunt relatate și evoluțiile în relațiile internaționale, însă nu sunt abordate aproape deloc schimbările politice din România.

Cititorii de limbă maghiară din județ aveau la dispoziție un săptămânal care apărea la Mediaș și se intitula „*Medgyes és vidéke*" (Mediașul și ținutul înconjurător). Ziarul apărea duminica și aborda subiecte din Mediaș și județele învecinate, avea o poziție neutră față de viața politică a vremii.

Ziare săptămânale românești au fost *Viitorul Târnavelor* (organ al Partidului Național Liberal, 1927), *Straja Târnavelor* (1930-1938), *Roata* (1931-1934), *Dreptatea Târnavelor* (ziar al

[231] *Monografia Județului Târnava Mare*, Tipografia Miron Neagu, Sighișoara, 1943, p. 96
[232] Ibidem.
[233] Ion Eugen Sârbu *Evreii din Județul Târnava Mare*, Editura „Mureș", Târgu-Mureș, 2019, pp. 33-34.

Partidului Național Țărănesc, 1934-1937), *Glasul Târnavei* (organ al Partidului Național Liberal, 1935-1937) *Gazeta Sighișoarei – foaie politică săptămânală* (promova politica PNȚ, 1936) *Renașterea Târnavelor* (1940).

În ***Glasul Târnavei***, care are ca principal obiectiv promovarea politicii PNL, discursul se îndreaptă împotriva adversarilor politici, dar și a principalelor etnii conlocuitoare, mai ales împotriva politicii sașilor, cu care românii își disputau administrația. În aceste orașe săsești la origine, care, după 1918 au trecut printr-un proces de românizare, principalii adversari pentru români erau sașii, și nu evreii, care nu erau atât de numeroși în județul Târnava Mare. Cu toate acestea, există câteva articole în care se face referire la evrei într-o notă negativă. Într-un articol intitulat „*Neo-românul și ciolanistul patriot*" autorul îi numește „neo-români" pe oameni politici de diferite naționalități (greci, bulgari, …) care își reneagă neamul și „*se jură că sunt români ca noi*" și care „*plătiți de evrei*" au ca scop „*învrăjbirea neamului*"[234]. Autorul articolului îl consideră pe acest „*demagog neo-român mai periculos decât evreul. Pe evreu îl cunoști și deci te poți feri de el, sau poți fi prudent în afacerile ce le ai cu el*". Un alt articol din aceeași publicație salută introducerea, de către avocații din București, a proporționalității etnice în meseria de avocat, pe care unii „*cu sau fără perciuni, de dincolo și de dincoace de Carpați au făcut-o profesiune de teșghea*"[235]. Autorul articolului consideră că indiferența românilor de până acum a fost speculată de „*minoritari în special de jidani și sași*" și mai adaugă că „*toată lumea se întreabă cum am putut răbda și tolera până acum cinismul și batjocura străinilor*", care sunt „*ca niște ploșnițe care sug sângele ... au întreprins cu capital străin tot felul de întreprinderi comerciale și industriale*". În încheierea articolului se exprimă speranța că toate aceste lucruri vor înceta „*… până aici… azi avocații, mâine medicii, farmaciștii, apoi corpul inginerilor și pe urmă toată suflarea românească își va pretinde drepturile sale de rasă dominantă în această țară*". Aceste afirmații vin în contextul în care în anii '30 ai secolului trecut s-a dat luptă politică dârză între români și sași pentru câștigarea primăriilor în orașele săsești. În acest sens, într-un alt număr al ***Glasului Târnavei*** apare un articol care se intitulează chiar „*Lupta dintre elementul românesc și cel minoritar pentru stăpânirea orașelor din Ardeal*"[236]. În aceeași publicație, într-un articol intitulat sugestiv „*În drum spre Palestina*", apar acuzații la adresa adversarilor politici, mai ales la adresa lui Ion Mihalache (PNȚ) care ar fi afirmat „*conștiința noastră națională ne poruncește să nu urâm pe alții (adică pe minoritari), ci să fim îngăduitori și toleranți*"[237]. Același Ion Mihalache este acuzat că „*este păpușă în mâna ausschniților, iților și întregii prese jidovești…*". Un alt articol, intitulat „*Protestul minorităților*", reclamă faptul că evreimea din Ardeal ar avea simpatii față de statul vecin, Ungaria,

[234] *Glasul Târnavei*, 1935, Anul 1, nr. 7, p. 3.
[235] Idem, nr. 8, p. 1.
[236] Idem, nr. 12, p. 3.
[237] Idem, nr. 19, p. 1.

și chiar ar face propagandă împotriva statului român „*aici la noi, în special în Ardeal minoritarii iudeo-maghiari, a căror legături de simpatie cu statul vecin o știm, prin presa lor ultra tolerantă cu toate guvernele ce s-au perindat la putere, fac o propagandă deșănțată contra statului român…*”[238]. Autorii acestor articole, care de multe ori nu sunt semnate, își definesc naționalismul ca fiind „*în armonie cu interesele țării și al neamului, noi nu propagăm extremist care duce la anarhie, ci naționalismul constructiv, care să ducă la înălțarea prestigiului acestei țări*”[239]. Dacă poziția față de sași, cel puțin la Sighișoara, s-a mai nuanțat, acuzațiile la adresa adversarilor politici continuă, și, în special, la adresa Partidului Național Țărănesc. Referirile sunt mai mult cu caracter general, la politica țărănistă pe plan național, nu sunt întotdeauna lucruri punctuale petrecute pe plan local. Cititorii puteau afla că „*țărăniștii au sărăcit țara* […] *ascultând de poruncile Cahalului jidovesc în slujba căruia sunt puși, ei îndreaptă țara către comunism*”[240]. Iată apare acuzația că țărăniștii se îndreaptă ușor spre extrema stângă și vor aduce comunismul prin intermediul jidovilor (evreilor). Evident, acestea sunt teme de campanie, care aveau menirea să creeze panică în rândul electoratului și nu aveau întotdeauna o bază reală.

Interesant este faptul că, la rândul lor, fruntașii Partidului Național Țărănesc din județ îi acuză pe unii oameni politici de cârdășie cu „jidovii”. Se pare că acesta era un subiect de campanie electorală menit să atragă voturi. În ***Dreptatea Târnavelor*** – ziar al PNȚ Târnava Mare – apar câteva acuzații de fals „naționalism” ale unor oameni politici atât la nivel național, cât și pe plan local. Un exemplu este Octavian Goga, care, potrivit autorului articolului „Diversiunea”, scopul său este „*să ajungă grabnic la ieslele pline de ovăz [...] și de unde ducea pe unguri la vot cu steagul unguresc, a devenit de odată mare naționalist, dar stă și d-sa mai departe în toate consiliile de administrație jidovești, care îi dau milioane pe nemuncite*”[241]. După ce cunoscutul om politic Alexandru Vaida-Voievod s-a desprins de PNȚ și a fondat Frontul Românesc, membrii noii formațiuni politice, de pe plan local, sunt acuzați de impostură. Într-un articol autorul se întreabă retoric cum a ajuns să apere cauza românească un anume Deneș Roman, care „*nu lipsește din nici un consiliu de administrație a industriilor jidovești și săsești din Mediaș, el care n-are românesc în el decât accidentalul fapt că s-a născut în România, el Deneș, Sasofilul, Jidofilul, Deneș dintr-o dată numerus valachicus*”[242]. Nici primul primar român al orașului, liberalul Aurel Mosora, nu scapă de criticile gazetei țărăniste, fiind ironizat pentru o afacere cu un evreu – *„Felicităm pe domnul Mosora pentru ultima sa bună afacere: a arendat vinderea Spirtului de la Stat, și a încasat*

[238] Idem, nr. 24, p. 1.
[239] *Glasul Târnavei*, 1937, Anul III, nr. 63, p. 1.
[240] Idem, nr. 67, p. 2.
[241] Dreptatea Târnavelor, 1933, Anul II, nr. 6, p.1.
[242] Idem, nr. 15, p. 4.

de la un jidan imediat 500.000 lei pe an pentru concesionarea „Concesiune" sale. Îl plângem pe jidan, căci noi vom anula aceasta afacere curioasă"[243].

Pentru scurtă vreme a apărut la Sighișoara ***Gazeta Sighișoarei*** (1936), un alt ziar care promova politica Partidului Național Țărănesc. În numerele apărute, în singurul an al existenței sale, nu am întâlnit articole cu trimiteri antisemite. Chiar dacă, așa cum era firesc în epocă, există un discurs naționalist, ținta atacurilor sunt liberalii, acuzați de asocierea cu „*grofii*": „*conducătorii partidului maghiar, grofii și conții, și-au dat arama pe față, hotărât ca în alegerile de la Hunedoara, unde partidul maghiar nu avea candidat, să voteze cu liberalii*"[244]. Articolul continuă cu o referire dură la politica adversarilor, care, la rândul lor, sunt acuzați de lipsă de solidaritate națională când este vorba de propriile interese economice, afirmând că „*nici nu se putea altfel, căci corb la corb nu-și scoate ochii și ciocoii maghiari nu votează contra ciocoilor români*".

În ziarul ***Renașterea Târnavelor***, apărut la Sighișoara în 1940 (singurul an în care a apărut), în ultimul număr, cel din luna august, am întâlnit două articole extrem de dure la adresa evreilor. Articolul intitulat „***A sosit ceasul***", este semnat de dr. Haralamb Vasiliu, face o serie de afirmații dure, cinice și chiar șocante pentru cine nu este familiarizat cu discursul antisemit al epocii[245]. Titlul, *A sosit ceasul,* este cu referire la acțiunile naziștilor și ale lui Hitler pe frontul de vest, afirmând la începutul articolului că „*noi vechii luptători naţionalişti, cuziștii şi legionari, noi „antisemiţii" şi „huliganii" de ieri care timp de aproape două decenii am răscolit ţara, ca să ţinem conştiinţa trează asupra primejdiei jidoveşti, noi avem astăzi cel mai temeinic cuvânt să ne bucurăm de ceasul acesta, pe care am ajuns să-l trăim*". Acuză faptul că până acum „*coaliția iudo-politicianistă a fost prea puternică, ca să o fi putut înfrânge*" și consideră că „*evenimentele externe s-au însărcinat ele singure să ne dea câștig de cauză*". Autorul merge până acolo încât îl consideră pe Adolf Hitler „*al doilea Hristos al omenirii,* care „*a răpus puterile iadului*", datorită lui „*cuibul jidovesc din Paris nu mai este, și în curând și cel din Londra*". Articolul continua în aceeași notă în analizarea evenimentelor: „*iudaismul european este pe masa de operație. Ceasul acesta sfânt noi l-am prevăzut […] l-am așteptat căci am crezut într-însul cu ardoare și cu fanatism*". Interesant este faptul că unii oameni politici sunt acuzați de convertire la antisemitism din conjunctură și că nu au fost întotdeauna antisemiți: „*acum în jurul Altarului, unde trebuie să oficieze slujba orientării celei noi se îmbulzesc mulți nechemați, din cei cu conștiințele revizuite și cu convertire actuală*". Al doilea articol profund antisemit, intitulat „***Moartea Francmasoneriei***", semnat Pr. Dr. Bucur, nu este atât de plin de misticism, dar este la fel de dur la adresa evreilor, „*această periculoasă*

[243] Idem, nr. 16, p. 2.
[244] *Gazeta Sighișoarei – Foaie politică săptămânală*, 1936, Anul 1, nr. 1-2, p. 2.
[245] *Renașterea Târnavelor*, Anul 1, nr. 7, 25 august 1940, p. 1.

caracatiță ce este jidovimea"[246]. Autorul articolului îi consideră responsabili pe evrei de extinderea francmasoneriei, de răspândirea ideilor comuniste și chiar de pătrunderea în România a unor culte creștine „*sectare*" prin care „*jidovii lucrează*", jidovime care este „*dușmanul civilizației*". Articolul continuă să laude măsurile luate împotriva evreilor în Franţa, Germania, Italia, Spania, Iugoslavia, Portugalia, România etc., țări creştine, dar şi Japonia, și consideră că încă nu e destul cu alungarea francmasoneriei şi a evreilor, trebuie „*tăiate toate rădăcinile acestei periculoase caracatițe care este jidovimea*". Consideră că diferitele secte „*zise religioase cari s-au încuibat în țara noastră*", nu sunt altceva decât unelte ale „revoluţiei mondiale", prin care lucrează „comunismul jidovesc". „*Sectele*", cultele neoprotestante apărute în România, mai ales în perioada interbelică, sunt considerate „*lupi îmbrăcaţi în piei de oi cu zâmbetul de fiară, veşnic pe buzele otrăvite de veninul urii, nu sunt altceva decât unelte ale jidovimii, […] toţi duşmani vădiţi şi primejdioşi ai bisericii creştine, ai moralei creştine şi a statului român şi armatei […]. Toţi adepţii baptişti, anabaptişti; nazareni, mukkări, pocăiţi, sabatişti ele., toate aceste ciuperci otrăvite răsărite în timpurile murdare ale politicianismului şi mai murdar e vremea să înceteze*". Este interesant cum sunt aduse în discuție instituții fundamentale ale societății (ca Biserica și Armata) și care au de suferit, după părerea autorului, de pe urma evreilor. Fără îndoială că aceste instituții erau importante pentru români, iar cititorul, care află că acestea sunt în pericol din cauza evreilor, poate dezvolta foarte ușor convingeri antisemite sau și le întărea dacă le avea deja.

Sentimentul național și chemarea la unitate națională sunt firești, mai ales în condițiile existente în august 1940, când România se afla într-o situație foarte dificilă, dar tot acest discurs antisemit, toate aceste „*păcate*" ale evreilor sunt exagerate și instigă la ură nejustificată. Nu ne-am propus în lucrarea de față să explicăm de unde vin toate aceste acuze, dar ele sunt ancorate într-o puternică „*tradiție*" antisemită românească și est-europeană[247].

Dacă până în luna august a anului 1940 nu am întâlnit referiri atât de dure la adresa evreilor, apariția acestor două articole nu este întâmplătoare. Ele se înscriu în contextul schimbării politicii externe a României. La 1 iulie 1939 guvernul român a renunțat la „garanțiile britanice din aprilie" și la 4 iulie a adus la putere un nou guvern progerman condus de Ion Gigurtu[248]. Acest guvern era format în majoritate din membrii vechiului Partid Național Creștin al lui O. Goga și A. C. Cuza, dar au primit posturi în cabinet și trei membri ai „*Gărzii de Fier*"[249]. Aceste evenimente petrecute atât în plan internațional, cât și în plan politic intern, explică apariția acestor două articole antisemite în „***Renașterea Târnavelor***", numărul din august 1940.

[246] *Ibidem*, p. 3.
[247] Andrei Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura românească*, Ediția a III-a, Editura Polirom, Iași, 2012.
[248] Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 440.
[249] *Ibidem*, p. 411.

EGY SZÉKELYFÖLDI MEZŐVÁROS OKTATÁSI INTÉZMÉNYHÁLÓZATÁNAK ALAKULÁSA A KORAÚJKORTÓL A XX. SZÁZAD KÖZEPÉIG

prof. SIPOS István, Berde Mózes Unitárius Gimnázium, Székelykeresztúr, Hargita megye

Rezumat:

Dezvoltarea instituțiilor de învățământ dintr-un târg din Secuime de la începutul epocii moderne până la mijlocul secolului XX.

Un oraș este atât de dezvoltat cât sunt și instituțiile lui de învățământ. Începând din Evul Mediu, în orașul Cristuru Secuiesc erau înființate mai multe unități de învățământ. Primii dintre aceste școli erau fondate și susținute de biserici. Școlile bisericilor catolice, reformate și unitariene au fost fondate începând din prima jumătate a secolului al XVII-lea, însă sunt istorici care anunță că deja în secolele anterioare și în Cristur erau înființate aceste școli, la fel cum se întâmpla și în celelalte localități transilvănene. Dar, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pe lângă aceste școli au apărut și alte unități de învățământ: școală normală de fete și chiar un liceu pedagogic. Această lucrare are menirea de a prezenta scurta istorie a acestor instituții de învățământ de la începuturi până la mijlocul secolului XX.

A székelykeresztúri iskoláztatás rövid története

A XVI. század derekától már Udvarhelyszéken is hódított a reformáció, mind kálvinista, mind pedig unitárius formájában. Ennek következtében jelentősen visszaszorult a katolikus hitélet.

Az anyanyelvű írásbeliség számottevő kiterjedése az iskoláztatásnak is lendületet adott. A reformáció a népoktatást az előző időszakból örökölt alapokról fejlesztette tovább. A plébániák helyét felváltó egyházközségek a prédikátorok mellett már iskolamestereket is tartanak (lector, ludimagister, oskolamester).[250] A 16-17. században Székelyföld majdnem minden falujában, vallási hovatartozástól függetlenül, volt már iskola.[251] Hangsúlyozni kell, hogy ez időben - akárcsak a megelőző századokban - a minden szintű oktatás kérdése szinte kizárólagosan az egyházak ügye. Ez a helyzet nem változott egészen a 19. század második harmadáig. Az egyházak voltak mind a falusi, mind pedig a városi alsó-, illetve a középszintű iskolák szervezői és fenntartói.

[250] Albert Dávid: *Skólák, diákok, mesterek. Az udvarhelyszéki iskoláztatás rövid története*, in. *Udvarhelyszéki olvasókönyv*, Hargita Megyei Hagyományőrző Forrásközpont, Székelyudvarhely, 2008, 89.

[251] Mihály János: *Iskola- és oktatástörténeti „morzsalékok" Udvarhelyszékről* in. *AREOPOLISZ. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok. XVIII.* Areopolis Egyesület, Székelyudvarhely, 2018. 133.

Az eddig feltárt írásos emlékekben a középkori Udvarhelyszékről a legelső iskolamester neve Nagygalambfalváról származik, 1566-ból. Kevéssel később, az iskolamesterekre vonatkozó adatok jelentős forrásai a korai udvarhelyszéki protokollumok. 1592-ből való a felsőboldogasszonyfalvi, majd 1598-ból az etédi scholamesterre vonatkozó feljegyzés[252]. A 17. századtól az adatok már örvendetesen megsokasodnak, de teljes képet a szék oktatási helyzetéről még ekkor sem alkothatunk.

Az állam a 19. században az elemi oktatási rendszer jelentős részét átvállalta.

A kedvezőtlen ideológiai vonulatok hatására 1948-ban az állam megszüntette az egyházi oktatást: az egyházi iskolák működése a kommunista egyházellenes intézkedések következményeképpen 1993-ig szünetelt. Ez idő alatt az egyházi iskolai intézmények helyét a kommunista ideológia által vezérelt állami iskolák vették át.

Orbán János katolikus plébános, a várostörténet alapos ismerője és írója szerint Székelykeresztúron már 1567-ben bizonyosan volt katolikus népiskola.[253] Nem tudni pontosan, hogy ekkor hol is működött ez az iskola, de 1780-ban már abban az épületben zajlik az oktatás, amely a ma is álló kántori lakásként funkcionáló épület helyén volt. 1767-től rendszeres adataink vannak az iskolára vonatkozóan. Első tanítója Pap István volt[254]. 1892-ben Blájer Balázs tanító mozgalmat indított, hogy a 125 éve álló és immár romladozó épület helyére egy újat építhessenek. Ennek a kezdeményezésnek az eredményeként, és gr. Majláth Gusztáv Károly püspök anyagi támogatásának köszönhetően 1898 őszére elkészült az új épület. 1920-ban az iskolában hetven tanuló járt, míg egy évszázaddal korábban mindössze tizennégy.[255]

A református népiskola létesítésének pontos ideje ismeretlen. 1631-ben már bizonyosan működött, mert I. Rákóczi György ebben az évben utalt ki segélyt a sófalvi bányától a tanító részére, „ha tanít”.[256] 1656-ban már a tekintélyesebb iskolák közé tartozott, mivel megtiltották, hogy tanulatlan rektorokat alkalmazzanak. 1845-re a tanulók számának növekedése szükségessé tette külön fiú- és külön leányiskola létrehozását. Az egyházközség két tanítót alkalmazott. 1887-re a kétszázra gyarapodó tanköteles gyermekek száma, és az egy évtizede befejezett új épület állagának romlása arra késztette az egyházközséget, hogy az iskolát adja át állami kezelésbe. Ezzel az intézkedéssel a közel háromszáz éves református iskola küzdelmes korszaka lezárult.[257]

1869-ben Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter székelykeresztúri látogatásának következtében, és az itt szerzett tapasztalatainak köszönhetően 1870. november 1-vel a kormány itt indította be a Magyar Királyi Állami Tanítóképezde működését, amely közel nyolc és fél évtizedes

[252] Albert Dávid *i.m*. 89.
[253] Orbán János: *Székelykeresztúr története.* Kolozsvár, 1943. 130.
[254] Uo.131.
[255] *Székelykeresztúr.* Szerk: Sándor-Zsigmond Ibolya. Székelykeresztúr, 2014. 91.
[256] Albert Dávid *i.m*. 94.
[257] *Székelykeresztúr.* 64.

működése alatt a Székelyföld számára képezte a néptanítókat, énekvezéreket és kántortanítókat. 1955-ben, 85 évi működés után, az intézmény bezárta kapuit. Az Oktatási Minisztérium a tanítói túlképzésre hivatkozva megszüntette az iskolát, amelyben fennállása alatt 2129 tanító nyert képesítést: 1695 magyar és 434 román anyanyelvű.[258]

1906-ban valósult meg Székelykeresztúr és környéke lakossága azon álma, mely szerint az elemi iskolán felül nevelő leányiskola létesüljön. Ezen év tavaszán Ujvári Mihály, a város tanítóképző intézetének akkori igazgatója fáradozása nyomán, szeptemberben Lendvay Gabriella igazgatása mellett, négy tanárral és a helybéli lelkészekkel mint hitoktatókkal megkezdte működését a székelykeresztúri polgári leányiskola. A nyilvános jellegű magániskola később államilag segélyezett községi polgári leányiskola státuszt kapott[259]. 1911-ben a tanítóképző régi épületébe költözhetett be. Azonban a polgári leányiskola működése nem volt hosszú életű. A Nagy Háború kitörése kezdetben csak megnehezítette az iskola működését (egyetlen férfitanárát, Horváth Lajost behívták katonának), viszont az 1916-os szeptemberi román betörés után Székelykeresztúr lakosságának nagy részével, a közigazgatással és a tanítóképzővel együtt a polgári leányiskola is Magyarország belső részébe menekült. A második bécsi döntést követően újraindult az iskola. Az 1943-44-es tanévről kiadott értesítő az előző évinél kissé rövidebb, szűkszavúbb és hangnemében is visszafogottabb. Az ország sorsát a háború nehezítette, az iskola helyzete azonban tovább javult. 220 nyilvános tanuló, emellett 100 magántanuló iratkozott be. A tanári testület létszáma összességében egy fővel csökkent.[260] A székelykeresztúri magyar királyi állami polgári leányiskola további sorsáról 1944 után semmit sem tudunk. Az új, román közigazgatás nagy valószínűséggel azonnal megszüntette.

A Berde Mózes Unitárius Gimnázium Székelykeresztúr legnagyobb történelmi múlttal rendelkező iskolája. Az Unitárius Egyház zsinata által 1793-ban alapított gimnázium gyökerei az 1568-ban már létező keresztúri unitárius elemi iskolához nyúlnak vissza.[261]

Egy regionális érdeklődésre igényt tartó középiskola felállításának gondolatát először Homoródszentmártoni Bíró Sámuel, az Unitárius Egyház első főgondnoka fogalmazta meg egy, az egyházi főhatóságnak címzett levelében a XVIII. század elején. Végül, az Unitárius Egyház zsinata 1793. július 10-én döntött arról, hogy Székelykeresztúron egy középfokú tanoda állíttasson fel.[262] A kezdetekkor ez az iskola a kolozsvári főgimnázium partikulájaként működött Az első időszakban

[258] Uo. 76.
[259] Orbán János: *i.m.* 197-199.
[260] Kása Csaba: *Egy kétszer megszüntetett iskola. A székelykeresztúri polgári leányiskola története 1906–1921 és 1940–1944*. In https://mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfortulok-hu/egy-szekelyfoldi-iskola-a-kis-magyar-idoben - letöltve: 2022.03.20
[261] Lakatos Sándor: *A 225 éves székelykeresztúri Unitárius Gimnázium történetének forrásairól*, in *AREOPOLIS. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok XVIII*, Areopolis Egyesület, Székelyudvarhely, 2019. 117-119.
[262] Sándor János: *A székelykeresztúri unitárius gymnasium története*, Székely-Keresztúr, 1896. 16.

Szabó Sámuel igazgató, bár sok nehézséggel szembesült, sikeresen megépíttette az első szobákat, amelyekben elkezdődhetett a tanítás. Az építkezés első lépéseit az unitárius és más felekezetű közösségek önzetlen adományai segítségével sikerült megvalósítani. Koronka József, az iskola második igazgatója idején megkezdődött egy új kő- és téglaépület megépítése, mely 1826-ban fejeződött be.

Az utolsó erdélyi polihisztorként ismert Brassai Sámuel unitárius gondolkodó 1841-ben tett javaslatára, az általános oktatási reformkezdeményezések során, az egyház zsinata bevezette az anyanyelvi tanítást az iskolákba. Ebben az időszakban a keresztúri gimnázium diáklétszáma elérte a mintegy 180 főt, melyet Erdély több régiójából érkező tanulni vágyó ifjú tett ki. Az osztrák abszolutizmus intézkedései nyomán országszerte, így Keresztúron is bevezették a kötelező német nyelvű oktatást.[263]

1912-ben az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa az iskola szomszédságában új földterületet vásárolt, melyen megkezdődött egy új épület építése. E jelentős fejlesztés Pákei Lajos kolozsvári építész tervei alapján, Pap Mózes igazgató vezetésével alig két év alatt el is készült. E nagyszabású fejlesztéssel, a tanulócsoportok számának 8 osztályra növelésével, illetve új tanári állások létrehozásával az iskola főgimnáziumi rangra emelkedett, és az 1915/1916. tanévbe megszervezésre kerülhetett az első érettségi vizsga.

1940 és 1948 között az intézmény a Báró Orbán Balázs Unitárius Gimnázium nevet viselte. Bár az régi épület 1944–1945-ben egy második emelettel bővült, az 1948-as romániai „oktatási reform" eredményeként a kommunista államhatalom megszüntette az egyházi iskolák működését. A kényszerű államosítás folyamatát követően az épületeket és a könyvtárat a román állam lefoglalta, és az oktatást teljesen átalakította. A korábbi tanárokat elbocsájtották.[264]

A kommunista rendszer bukását követően az unitárius egyház zsinata az új romániai törvények értelmében 1992 decemberében lehetőséget kapott arra, hogy az 1993/1994-es tanévtől kezdődően újra megnyissa a 1948-ban bezárt iskolákat. A posztkommunista időszakban a székelykeresztúri unitárius gimnázium első osztályai Fekete János igazgató vezetésével indultak el. Az intézmény kezdetben csak négy középiskolai osztállyal indult újra, majd a további ciklusok felállítását követően 2008. május 17-én az iskola hivatalosan is felvette Berde Mózes Unitárius Gimnázium nevet.

[263] Uo. 96

[264] Fekete János - Fodor Sándor - Pitó Ilona - Bartos László: *A székelykeresztúri Orbán Balázs - volt unitárius – gimnázium 200 éves története*, Kolozsvár, 1993. 102.

KÖNYVÉSZET:

1. Albert Dávid: *Skólák, diákok, mesterek. Az udvarhelyszéki iskoláztatás rövid története*, in. *Udvarhelyszéki olvasókönyv*, Hargita Megyei Hagyományőrző Forrásközpont, Székelyudvarhely, 2008.
2. Benkő Elek – Demeter István – Székely Attila: *Középkori mezőváros a Székelyföldön,* EME, Kolozsvár, 1997.
3. Lakatos Sándor: *A 225 éves székelykeresztúri Unitárius Gimnázium történetének forrásairól*, in *AREOPOLIS. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok XVIII*, Areopolis Egyesület, Székelyudvarhely, 2019.
4. Mihály János: *Iskola- és oktatástörténeti „morzsalékok" Udvarhelyszékről* in. *AREOPOLISZ. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok. XVIII.* Areopolis Egyesület, Székelyudvarhely, 2018.
5. Orbán János: *Székelykeresztúr története.* Kolozsvár, 1943.
6. Sándor János: *A székelykeresztúri unitárius gymnasium története*, Székely-Keresztúr, 1896.
7. *Székelykeresztúr.* Szerk: Sándor-Zsigmond Ibolya. Székelykeresztúr, 2014.
8. Fekete János - Fodor Sándor - Pitó Ilona - Bartos László: *A székelykeresztúri Orbán Balázs - volt unitárius – gimnázium 200 éves története*, Kolozsvár, 1993.
9. Sándor-Zsigmond Ibolya: *Lelkek tárháza. Tanulmányok, közlések Székelykeresztúr múltjáról.* Hargita Megyei Hagyományőrző Forrásközpont. Székelyudvarhely, 2021.

EDUCAȚIA – CHEIA REUȘITEI

prof. Andreea - Sivia TUDOR, Școala Gimnazială „Nicolae Coculescu” Scornicești, județul Olt

Educația – cheia reușitei în viață deschide poarta către orizonturi necunoscute. Cu siguranță persoanele educate au mai multe șanse de reușită, afirmare, promovare, socializare. Putem diferenția trei tipuri de educație: formală, nonformală și informală. Astfel, educația formală este educația intenționată, sistematică și evaluată, încredințată specialiștilor din domeniul acceptat instituțional, juridic, statal și social al educației (profesori, învățători, educatori, lectori etc). Acest tip de educație cuprinde totalitatea influențelor și acțiunilor organizate sistematic, grupate cronologic și elaborate în cadrul unor instituții specializate, în vederea formării personalității umane. Pe de altă parte, educația nonformală cuprinde totalitatea acțiunilor organizate în mod sistematic, dar în afara sistemului formal al educației. Această formă de educație este considerată complementară cu educația formală sub raportul finalităților conținutului și a modalităților concrete de realizare. Nu în ultimul rând, educația informală este considerată ca fiind educația incidentală și include totalitatea influențelor neintenționate, eterogene și difuze, prin care fiecare persoană dobândește cunoștințe, abilități și aptitudini din experiențele sale zilnice.

Platon definea educația ca fiind arta de a forma bunele deprinderi sau de a dezvolta aptitudini native pentru virtute ale acelora care dispun de ele. Aristotel, în lucrarea sa „Politica” era de părere că „educația trebuie să fie un obiect al supravegherii publice, iar nu particulare”. În zilele noastre, educația a început să capete ușor-ușor mai multe dimensiuni, în special în rândul autodidacților, care s-au bucurat enorm în momentul apariției platformelor educaționale online.

Școala – mediul în care ne desfășurăm activitatea zilnică trebuie să ne ofere siguranță, încredere și o educație de calitate. Perioada adolescenței este probabil cea mai grea în ceea ce privește formarea personalității, de aceea responsabilitatea profesorilor este uriașă. Pot reuși ce își propun întotdeauna? Comunică eficient? Colaborează cu elevii și părinții acestora? Pot reuși să gestioneze situațiile de violență sau incapacitatea de relaționare ori comunicare a unor elevi?

Desigur, rolul familiei este important și concură la reușita școlară și socială. Copilul obține rezultate școlare în funcție de modul în care părinții se implică în procesul de învățare. Atitudinea părinților trebuie să fie una de mijloc: să nu îl ajute prea mult pe copil (verificare exagerată a temei și control excesiv), dar nici să nu se intereseze deloc de rezultatele acestuia.

Dezvoltarea personalității copilului și a formării lui în conformitate cu idealul social și cel personal este influențată de diferențele de ordin economic, social, cultural care există între familii.

Condițiile de viață ale copilului sunt influențate de comportamentul părinților. Problemele se soluționează într-un climat de prietenie și de înțelegere.

Între familie și școală trebuie să existe o permanentă colaborare, ce se poate realiza prin vizite, ședințe și lectorate cu părinții. Cei doi factori educativi, școala și familia, trebuie să aibă același scop – formarea personalității umane integrale și armonioase. Înainte de școlarizare, rolul primordial în educație îl are familia. Odată cu înscrierea într-o unitate de învățământ, ponderea se schimbă, rolul mai important îl are școala, dar nici acțiunea educativă a familiei nu este de neglijat. Între acțiunile educative ale celor doi factori există, mai degrabă, un raport de complementaritate decât de rivalitate, acțiunea fiecăruia venind să o completeze pe a celuilalt.

Școala trebuie să ofere siguranță în sensul lipsei violenței de orice natură. Comunicarea este cheia oricărei relații, astfel este necesară o colaborare între profesor-elev și elev-elev. Astfel, elevii sunt mai dispuși să se poarte în mod responsabil atunci când profesorii descriu problema în loc de acuze sau comenzi. Amenințările și ordinele îi pot face pe elevi să se simtă neajutorați sau să fie îndărătnici. Variantele propuse le oferă noi posibilități. Elevilor nu le place să li se facă morală sau să asculte lungi explicații. Un singur cuvânt sau gest îi încurajează să se gândească la problemă și să își dea seama ce trebuie făcut. Tonul vocii poate fi încurajator sau descurajator. Opțiunile și soluțiile utile sunt alternative mai bune decât pedepsele și duc la rezolvarea problemei fără a schimba sentimentele.

Școala are rolul de a dezvolta anumite talente, aptitudini ale elevilor. Activitățile extracurriculare au acest rol și duc la o integrare socială mai rapidă, la o interrelaționare cu efect pe termen lung. Elevii sunt plasați în diverse contexte, colaborează, găsesc soluții, lucrează în echipă aspecte ce le vor fi de folos mai târziu în viață.

Atmosfera din cadrul școlii își pune amprenta asupra dezvoltării personalității elevului, de aceea relațiile cordiale, activitățile diverse și interesante vor sădi încrederea în propria persoana și vor contribui la o implicare activă cu repercusiuni asupra vieții sociale ulterioare.

MISIUNEA ȘCOLII ROMÂNEȘTI ÎN ERA GLOBALIZĂRII

prof. Irina VACULEA, Școala Gimnazială „Ecaterina Teodoroiu”, Tg-Jiu, județul Gorj

Astăzi se manifestă o nouă şi viguroasă cuprindere a spaţiilor de existenţă şi de activitate umană, în cadrul căreia fenomenul globalizării este tot mai mult prezent şi simţit.

Pe scurt, se poate spune că globalizarea reprezintă acţiune la distanţă în cadrul sistemului interdependenţelor mondiale[265] . Ea contractă distanţe şi durate, pulverizează graniţe şi îngrădiri de tip autarhic, relativizează şi uniformizează noul, face ca sistemele axiologice să devină accesibile, stimulează comunicarea şi compatibilizarea, generează provocări la nivel planetar, stimulează creativitatea, competiţia şi competitivitatea, schimbă criterii referenţiale.

Globalizarea este astăzi un fenomen incontestabil, care afectează profund sistemele statelor. În sensul său actual, termenul globalizare s-a ivit din conștientizarea faptului că lumea se află într-un proces prin intermediul căruia va deveni un fel de „sat global” sau, cel puțin, un singur sistem economic, socio-politic și cultural. Prin urmare, implicațiile fenomenului pentru domeniul educației sunt serioase și incontestabile. O parte dintre cercetările întreprinse asupra implicațiilor fenomenului globalist în educație încearcă să demonstreze că însuși fundamentul acesteia este zguduit din temelii. Sunt teorii, precum este aceea a lui J. Donald, care afirmă că globalizarea economică și revoluția informațională au schimbat radical natura procesului de predare-învățare, promovând dezinstituționalizarea acestuia. Diversificarea și fragmentarea, specifice societăților globale, ar duce la anularea idealurilor educaționale naționale, care vor fi limitate la a răspunde cerințelor economice în condițiile competiției globale. Rețetele virtuale de învățare, concurente cu educația tradițională, ar putea duce la transformarea radicală a școlii, reducând activitatea acesteia la certificarea competențelor individuale.

Un efect evident al globalizării l-a reprezentat tendința de internaționalizare a educației, transpusă în mobilitatea elevilor, a studenților și cadrelor didactice (prin programele Uniunii Europene - Erasmus, Lingua, Petra, Comett, Tempus, Alpha, Comenius, Leonardo), precum și în tendința decidenților de a împrumuta modele de reformă educațională, care sunt astăzi o realitate incontestabilă.

Misiunea educației este dată de scopul ei: formarea personalității individuale, prin integrare socială și transmitere culturală, în conformitate cu idealul educațional.

Tot într-o sinteză maximă, se poate spune că misiunea exprimă ansamblul responsabilităților asumate în vederea realizării scopului fundamental al educației, scop derivat, la rândul lui, din idealul educațional. Prin urmare, relația ideal educațional – finalitățile educației este una mediată prin viziune și misiune, întrucât ambele se desprind din idealul educațional, întemeiat în raționalitatea alegerii și selecției valorilor

[265] Andrei Marga, *Religia în era globalizării*, Editura EFES, Cluj-Napoca, 2003, p. 21

producătoare de capital educațional. De asemenea, misiunea educației se circumscrie setului de valori pe care se întemeiază idealul social: valori ce țin nemijlocit de cunoaștere, înțeleasă ca ascensiune spre informații temeinice, cu valoare de adevăr, de formare a deprinderilor și transferul acestora, dar și de valori circumscrise moralei și civismului.

Modernizarea României, începută încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, a presupus, în linii generale, și modernizarea educației. Prin politici legislative ferme și bine articulate, prin investiții în infrastructura școlară, prin organizarea cadrului formal pentru pregătirea corpului didactic, prin ridicarea competiției la rang de principiu și a exigenței la nivel de model educațional, prin strategii care au întărit relația dintre mediul social și mediul școlar (dintre comunitate/societate și școală) s-a ajuns ca, de exemplu, în perioada interbelică, învățământul românesc – gimnaziile, liceele și universitățile noastre – să se plaseze în elita învățământului european.

Istoria umană demonstrează că educația a fost o preocupare în toate timpurile, atât în societățile prestatale, cât și în societățile cu stat, atât în comunitățile de azi, cât și în societățile organizate ca națiuni. În stiluri și cu mijloace diverse, instituționalizat sau nu, educație s-a realizat în toate epocile istorice. Antichitatea abundă în „școli" ale unor filosofi la care ne raportăm și azi, Evul Mediu cultivă și el spiritul, Renașterea reumanizează cultura, reumanizând omul, modernitatea emancipează individul, eliberându-l de „idolii" de tot felul. Aproape la fel au stat lucrurile și în privința învățării școlare, în școală învățându-se ceea ce s-a considerat că trebuie învățat, adică ceea ce s-a considerat a fi importat și trebuie învățat.

Recunoașterea unei evidențe – aceea că educația din întreaga lume parcurge o criză multidimensională și îndelungată este un început. Un început care ne conștientizează asupra situației actuale, în care educația pare să-și fi pierdut „busola", înstrăinându-se de valorile care i-au consacrat menirea. Această „mare schimbare care urmează" nu are nimic comun cu voluntaristul „Marele salt înainte" pe care Mao l-a propus Chinei comuniste și care i-a aruncat în haos pe chinezi. „Marea schimbare" nu presupune doar instalarea noutății absolute (ar fi o mare ignoranță să fie astfel înțeleasă), ci mai degrabă schimbarea status-quoului actual și printr-o revenire la normalitate. „Noul" nu semnifică obligatoriu doar ceea ce n-a mai avut vreodată contur. „Noul" înseamnă și o revalorizare a tradițiilor validate de generații succesive prin acomodarea lor la imperativele prezentului, dar, mai ales, ale viitorului.

Abordată din perspectivă sistemică, problema se pune în termeni de compatibilizare și diferențiere a sistemului educației românești cu și față de alte sisteme educaționale. Abordată din perspectivă funcționalist-instituțională, problema se pune în termeni de performanță și recunoaștere a valorii educației, de validare a conținuturilor ei în plan național/internațional.

Statele care au atins stadiul modernității găsesc în educaţie un vector esenţial al dezvoltării durabile, ele reprezentând repere pentru statele în curs de modernizare, ceea ce face ca, în multe situaţii, să se impună – prin politici publice – o rată care – din dorinţa de a eradica sărăcia – conduce, paradoxal, la sărăcirea unor

grupuri sociale largi, la menţinerea în parametri scăzuţi ai Indicelui de Dezvoltare Umană (IDU), la transferul neloial de legitimitate şi la instabilitate politică, economică şi socială.

S-a făcut uz și abuz de termenul reformă, ajungându-se de la formula reforma în educație la reforma educației. „Reinventarea" educației se originează în reforma generalizată, totală și invocă „prăpastia uriașă" între ce îi învățăm pe copii în timpul primilor 18 ani și ce ar fi posibil să îi învățăm.

O „reinventare" a educației ar putea fi invocată doar în situația în care conținuturile învățării școlare actuale („ce îi învățăm") sunt total diferite (chiar discordante) de conținuturile posibile ale învățării școlare („ce ar fi posibil să îi învățăm") și la fel de diferite de conținuturile imperative ale învățării școlare („ce ar trebui să îi învățăm"). În această situație, imperativitatea sprijină înfăptuirea posibilității, susținând „reinventarea" educației, adică renunțarea la conținuturile, mecanismele și finalitățile educației anterioare și actuale și înlocuirea lor cu altele noi, posibile și necesare (verbul trebuie indică imperativitatea schimbării).

Multe voci afirmă că educația scolastică este în criză azi. Trebuie precizat că nu este vorba doar despre o criză a educației scolastice, ci de o criză endemică a educației, în general. O criză îngemănată cu actuala criză a culturii și relativismul exacerbat, o criză ce-și pune serios amprenta asupra matricei existențiale azi aproape în întreaga lume.

Șocul globalizării se resimte tot mai mult și la nivelul educației românești. Acest șoc nu doar că nu a fost absorbit, dar a generat forme fără fond prin apelul repetat și exagerat la imitație, ceea ce a făcut din educație un domeniu instabil, incoerent și eterogen, cu multe disfuncționalități, cu tot mai puțină autoritate a cunoașterii epistemice, și cu prea puține mecanisme de autoreglare.

Universul educațional românesc actual este dominat de instabilitate, lipsă de orizont, tendințe entropice și o pierdere accelerată de încredere. Un termen a fost atașat educației, considerându-se indispensabil: termenul reformă. Acesta nu reprezintă altceva decât un virus proiectat.

Educaţia trebuie să transmită eficient şi pe scară largă acel volum de cunoştinţe şi informaţii adaptate noii civilizaţii a globalizării, care să nu copleşească prin cantitate, dar să contribuie la dezvoltarea oamenilor la nivel individual şi comunitar. Educaţia trebuie să traseze transformările noii lumi aflate în permanentă mişcare şi, în acelaşi timp, să pună la dispoziţia oamenilor instrumentele de orientare cu ajutorul cărora aceştia să-şi găsească drumul afirmării şi dezvoltării continue.

Înţelegerea problemelor deosebite ce trebuie rezolvate de educaţie într-o societate globală şi pentru o societate globală porneşte de la statutul acesteia de nouă educaţie.

Este deja o evidență pentru toată lumea că trăim în plină revoluție digitală, fenomen ce are în centru tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC), inteligența artificială și robotica colaborativă, care nu poate fi ignorat, întrucât are un profund impact asupra evoluției societății și economiei, asupra indivizilor și a relațiilor de orice natură stabilite la scară globală. Prin urmare, adaptarea rapidă la evoluția acestor tehnologii este o

necesitate a învățământului românesc, care, însă presupune regândirea atentă a întregului sistem de educație ce urmează să integreze, cu justă măsură, educația online și educația directă, în școală.

„Educația se face în interacțiune directă cu un educator, relația dintre elev și învățător/profesor fiind mai mult decât comunicare de sunete și imagini. Învățătorul/profesorul este model, ocrotitor, suport moral etc. și trebuie perceput în chip nemijlocit de elevi", se arată în punctul de vedere al Academiei Române.

Tehnologia informației și comunicațiilor, inteligența artificială și robotica colaborativă reprezintă un suport remarcabil în procesul de educație și instruire, dar utilizarea acestora trebuie făcută cu precauție și responsabilitate. Utilizarea eficientă a platformelor de instruire online înseamnă pregătirea corespunzătoare a utilizatorilor și modificarea rolului profesorului care, în acest context, devine un antrenor. Generalizarea învățământului on-line poate compromite întregul sistem de educație atât prin consecințe directe asupra calității, cât și prin cerințele legate de asigurarea echitabilă a accesului tuturor elevilor/profesorilor la infrastructura performantă (platforme, comunicare, tablete, calculatoare etc.), care, în acest moment, este, din păcate, deficitară.

Consider că trecerea bruscă la o altă modalitate de interacțiune educațională, fără o pregătire prealabilă, are efecte pe termen lung negative, însă pe termen scurt și într-o situație de criză, cum este cea în care ne aflăm, pare a fi o soluție corectă pentru a asigura continuitatea și stabilitatea în procesul educațional.

Educația este o investiție rentabilă pe termen lung, o investiţie certă de care depinde viitorul oricărei naţiuni. Ea trebuie să devină vectorul esenţial al dezvoltării durabile a societăţii româneşti în condiţiile globalizării şi erei informaţiei.

În concluzie, universul educațional românesc actual a absorbit toate problemele cu care s-a confruntat societatea în ultimul sfert de veac. Asupra lui și-a pus amprenta atât tranziția prelungită, cât și globalizarea. Din păcate, predominant negativ. Reglementările domeniului s-au dovedit prea incomplete și prea inconsistente, vizând, cu prioritate, aspectele de formă și prea puțin aspectele de conținut.

Bibliografie:

1. **Adrian Gorun, Horaţiu Tiberiu Gorun,** *Un scurt tratat despre educaţie (Teoria generală şi sociologia educaţiei. Elemente de memetică)*, Editura Universitaria, Craiova, 2016;
2. **Horaţiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun,** *Al doilea tratat despre educaţie (Viruşii culturali şi viruşii proiectaţi)*, Editura Universitaria, Craiova, 2017;
3. **Adrian Gorun,** *Contribuţii la reconstrucţia identităţii educaţiei naţionale. Sinteze*, Editura Academica Brâncuși, Târgu-Jiu, 2015, Partea I.

STUDIU ASUPRA METODELOR DE INVESTIGARE A LUCRĂRILOR BIBLIOGRAFICE CU REFERIRE LA D. A. STURDZA

prof. dr. Ana VESA, Colegiul Tehnic de Industrie Alimentară Suceava, județul Suceava

Argument: Cunoașterea și înțelegerea complexității fenomenelor istoriei moderne nu se poate realiza fără a studia surse bibliografice. Metodele de investigare trebuie stabilite în funcție de tema de studiu. Cunoașterea unor personalități complexe ale istoriei moderne le permite tinerilor să înțeleagă rațional evenimentele trecute, dar și să anticipeze urmările lor. Și cum informațiile pe care le primesc sunt de cele mai multe ori haotice, este importantă deprinderea unor metode de investigare științifice corecte.

Cuvinte-cheie: biografie, istorie modernă, arhivă, documente, izvoare.

Metode de lucru: Suportul acestei lucrări este reprezentat de studiul documentelor de arhivă, în special de Arhiva D. A. Sturdza de la Biblioteca Academiei Române. Profilul bibliografic al lui D. A. Sturdza răzbate din lucrări cu caracter comemorativ, publicate până în anii celui de Al Doilea Război Mondial. Însă găsim și în contribuții postbelice date biografice, deși mai sumare. Metodele de investigare au urmărit cercetarea, clasificarea, selecția surselor pentru fiecare dintre aspectele legate de personalitatea numismatului, academicianului, omului politic român.

Am împărțit sursele bibliografice în șase categorii mari, astfel: izvoare, publicații, instrumente de lucru, lucrări generale, lucrări speciale și lista lucrărilor lui D. A. Sturdza, în total 448 volume.

În categoria ***izvoare*** am inclus fonduri de manuscrise (Casa Regală, Sturdza-Miclăușeni) acte și cărți aflate în **Arhivele** Naționale ale României, la București și Iași, precum și arhiva D. A. Sturdza de la Biblioteca Academiei Române. Tot ca izvoare am considerat utilă analiza celor peste douăzeci de **documente publicate -** privind istoria României, Unirea Principatelor, **acte, scrisori și documente** publicate de D. A. Sturdza, Alexandru Ioan Cuza, Radu Rosetti, ori corespondența diplomatică franceză din perioada 1856-1859. Am considerat, de asemeni, tot izvoare **discursurile și dezbaterile parlamentare** din perioada 1880-1909, extrem de multe în această perioadă de efervescență politică, precum și **jurnale, memorii** sau scrisori ale unor contemporani ai lui Sturdza, precum P. P. Carp, B. P. Hașdeu, Vasile Alecsandri, Spiru Haret, regele Carol I - în total un număr de șaptezeci și nouă lucrări.

M-am documentat apoi din ***publicații*** ale vremii, dar și din anuare sau anale ale Societății Academice Române ori ale Universității București. Informații prețioase am aflat și din revista *Studii și articole de istorie*, pentru anii avuți în vedere. De un real folos au fost Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice, partea administrativă și Dezbaterile din perioada 1879-1912. De asemenea, presa vremii - „Progresul", „Steaoa Dunării", „Timpul", „Progresul", „Trompeta Carpaților", „Românul", au oferit informații prețioase despre perioada avută în studiu.

Pentru partea de ***instrumente de lucru*** am avut în vedere câteva lucrări generale de referință, pornind de la Bibliografia Istorică a României, Enciclopedia istoriografiei românești (coord. Ștefan Ștefănescu) ori valoroasele volume de istoria românilor coordonate de Gh. Platon, Dan Berindei, Dorina Rusu ș.a.m.d. Aceste lucrări au oferit o imagine de ansamblu asupra perioadei studiate.

Cele mai numeroase au fost ***lucrările generale.*** Însumând peste 250 volume, am inclus aici, în ordine alfabetică, lucrări ale unor istorici de marcă din secolele XIX-XX - Dan Berindei, Lucian Boia, Leonid Boicu, Dumitru Brătianu, Ion Bulei, Gheorghe Buzatu, George Călinescu, Constantin C. Giurăscu, Eudoxiu Hurmuzaki, Nicolae Iorga, Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Gheorghe Platon, Dumitru Vitcu, Alexandru Zub, oameni care pot fi considerați giganți ai scrierii istoriei. Cu lucrări ample, de o mare acuratețe științifică, oferă informații documentate ce pot fi utilizate în oricare demers de cercetare.

Am inclus în categoria ***lucrărilor speciale*** doar lucrări care analizează strict viața sau activitatea lui D. A. Sturdza. Deși acestea nu sunt foarte multe, oferă punctual informații. Astfel, pentru partea de genealogie a familiei Sturdza, se remarcă Costin Merișca și Popișteanu Cristian. Pentru activitatea politică sunt interesante lucrările lui Alexandru Odobescu, Ion Brezianu, Ion Bianu și Teodor Raica. Observații documentate privitoare la activitatea numismatică a lui D. A. Sturdza regăsim la Constantin Moisil și Octavian Iliescu, iar analiza concepțiilor economice și financiare vehiculate de omul politic o face Iulian Văcărel. Pentru omul de cultură D. A. Sturdza, cele mai complexe sunt cuvântările rostite la Academia Română sau Biblioteca I. C. Brătianu București, cu diverse ocazii - când a împlinit 74 de ani sau la postum, la centenarul nașterii.

Am întocmit o listă alfabetică cu lucrările ce îl au ca autor chiar pe D. A. Sturdza, pe care am lăsat-o intenționat la sfârșit, pentru a evidenția că acestea reprezintă punctul său de vedere privitor la evenimentele contemporane. Având în vedere multitudinea domeniilor în care a activat, lucrările sunt numeroase și diverse. De la discursuri parlamentare la numismatică și finanțe, de la chestiunea țărănească mult dezbătută în epocă la discursuri în cadrul Academiei Române, toate denotă o mare capacitate de muncă, rigurozitate și implicare în ceea ce a însemnat pentru istoria modernă realizarea României Mari.

Rezultate: Am realizat o clasificare a tipurilor de surse bibliografice pentru studierea personalității politice, științifice și culturale a celui care a fost timp de șase decenii prezent pe scena politică a României moderne, într-o perioadă de frământări în toate domeniile vieții. Acest demers poate fi și didactic, ca inspirație pentru viitori tineri cercetători.

Concluzii: Istoria modernă a României a fost o perioadă de mari frământări politice, economice, sociale, culturale, iar studierea unor personalități care s-au impus în atâtea domenii și pe o perioadă mare de timp necesită o structurare a surselor de documentare și investigație. Fără a avea pretenția unei lucrări exhaustive, analiza de față poate constitui un model pentru viitoare cercetări în domeniu.

CASA CORPULUI DIDACTIC MUREŞ
RO - 540097 – Târgu Mureş
Str. Dr. Victor Babeş nr. 11
Tel: 0265.260880 Fax: 0265.262574